

NARRATIIVINEN TAPAUSTUTKIMUS
YLISUKUPOLVISESTA
LASTENSUOJELUASIAKKUUDESTA
Äitien kertomuksia

Maija Karoliina Ala-Honkola

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2016

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty
Valtiotieteellinen tiedekunta

Laitos – Institution – Department
Sosiaalitieteiden laitos

Tekijä – Författare – Author
Maija Ala-Honkola

Työn nimi – Arbetets titel – Title
Narratiivinen tapaustutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Äitien kertomuksia.

Oppiaine – Läroämne – Subject
Sosiaalityö

Työn laji – Arbetets art – Level
Pro gradu -tutkielma

Aika – Datum – Month and year
Syyskuu 2016

Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
110 + 4 liitettä

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta on kyse silloin, kun sekä lapsella että hänen vanhemmallaan on aikoinaan ollut lastensuojeluasiakkuus. Ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden tutkiminen on ajankohtaista sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Tutkimusten perusteella erilaiset ongelmat voivat siirtyä ylisukupolvisesti vanhemmilta lapsille, joten vanhempien ongelmat muodostavat riskin lasten hyvinvoinnille sekä lapsuudessa että myöhemminkin elämässä.

Tässä narratiivisessa tapaustutkimuksessa ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta tutkitaan asiakkaiden näkökulmasta heidän tuottamien kertomustensa avulla. Tutkimustehtävänä on selvittää, mitä tutkimukseen osallistuvat henkilöt kertovat elämänsä aikana kokemistaan ihmissuhteista ja siitä palvelujärjestelmästä, jonka piirissä he ovat olleet ja minkälaisia merkityksiä he niille antavat. Lisäksi kiinnitetään huomiota kertomusten käännekohtiin, huippuihin sekä siihen, mitä yhdistäviä piirteitä kertomuksissa on.

Tutkimusaineisto on kerätty narratiivisella haastattelulla ja aineisto koostuu kolmen äidin yksilöhaastattelusta. Kaikkia äitejä yhdistää se, että he ovat jossakin vaiheessa elämäänsä olleet sijoitettuina kodin ulkopuolelle samoin kuin heidän lapsensa. Aineisto on analysoitu narratiivisia analyysimenetelmiä yhdistellen, jokainen haastattelu erikseen ja kuinkin kertomuksen ainutlaatuisuutta kunnioittaen. Jokaisen äidin kertomus esitellään omana kokonaisuutenaan alkaen lapsuudesta ja edeten nykyhetkeen.

Ensimmäisen äidin kertomuksessa korostuu alkoholismi. Äidin suvussa alkoholismia esiintyy kolmessa peräkkäisessä sukupolvessa. Kertomuksesta välittyy, että apua olisi pitänyt saada jo vuosikymmeniä sitten. Toinen äiti joutui kokemaan väkivaltaa lapsuudestaan lähtien. Kertomuksen perusteella on olemassa mahdollisuus, että ainakin jonkinlainen kaltoinkohtelun kierre voidaan jäljittää kahteen peräkkäiseen sukupolveen. Tämän kierteen äiti katkaisi. Kolmannen äidin kertomuksessa ylisukupolvisuuden teema ei nouse esiin. Sen sijaan kertomus herättää pohtimaan, mitä olisi voinut tapahtua ellei äiti olisi omista negatiivisista lastensuojeluun liittyvistä kokemuksistaan johtuen uskaltanut itse hakea apua lastensuojelusta.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

Ylisukupolvisuus, lastensuojelu, narratiivinen tapaustutkimus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YLISUKUPOLVINEN LASTENSUOJELUASIAKKUUS TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA ...	6
2.1 Huono-osaisuuden tilastollinen siirtyminen vanhemmilta lapsille.....	6
2.2 Ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus suomalaisessa tutkimuksessa.....	8
2.3 Yhdysvaltalainen tutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta.....	10
3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS	13
3.1 Lähtökohtana hermeneuttinen fenomenologia ja konstruktionistinen tieteenfilosofia	13
3.2 Ylisukupolvisuuden käsitteellistäminen	13
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	15
5 METODOLOGINEN VIITEKEHYS – NARRATIIVINEN TAPAUSTUTKIMUS	17
5.1 Tutkimusasetelmana tapaustutkimus.....	17
5.2 Narratiivin käsitteen monimerkityksellisyys	18
5.3 Narratiivinen tutkimus.....	20
5.4 Ihmisen identiteetti narratiivisessa tutkimuksessa	22
5.5 Narratiivinen haastattelu aineistonkeruun menetelmänä	25
5.6 Tutkimuksen toteuttaminen	26
5.6.1 Tutkimuksen suunnittelu ja aineiston hankinta	26
5.6.2 Haastattelujen toteutus	28
6 TUTKIMUSEETTINEN POHDINTA	31
6.1 Narratiivisen tutkimuksen eettisiin periaatteisiin sitoutuminen	31
6.2 Sensitiivisestä tutkimusaiheesta puhuminen ja kirjoittaminen.....	34
6.3 Oma tutkijapositioni.....	36
6.4 Tutkimuseettisiä näkökulmia koskeva neuvottelu	38
7 NARRATIIVINEN ANALYYSI ÄITIEN HAASTATTELUISTA	41
7.1 Narratiivisen analyysin lähtökohtia.....	41
7.2 Analyysin eteneminen	42
8 ÄITIEN KERTOMUKSET.....	46
8.1 Millan kertomus	46
8.1.1 Lapsuus	46
8.1.2 Nuoruus	49
8.1.3 Aikuisuus	50
8.1.4 Nykyhetki ja tulevaisuus	55

8.2 Iidan kertomus	58
8.2.1 Lapsuus	58
8.2.2 Nuoruus	60
8.2.3 Aikuisuus	62
8.2.4 Nykyhetki ja tulevaisuus	68
8.3 Annikan kertomus	70
8.3.1 Lapsuus	71
8.3.2 Nuoruus	74
8.3.3 Aikuisuus	78
8.3.4 Nykyhetki ja tulevaisuus	82
9 KERTOMUSTEN KÄÄNNEKOHDAT, HUIPUT JA YHDISTÄVÄT PIIRTEET	85
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	98
LÄHTEET	105
LIITTEET	111
Liite 1. Infokirje	111
Liite 2. Suostumuslomake	112
Liite 3. Aikajana	113
Liite 4. Haastattelurunko	114

1 JOHDANTO

Iida: Mä tiedän että joillaki naisilla on ikävä tapa liiotella ja sepittää ihan niinku satuja. Mut se oliski iso helpotus ku nää oliski vaan satuja.

Lastensuojelutilastojen mukaan lastensuojelun asiakkaiksi tulee enemmän lapsia kuin mitä asiakkuudesta poistuu (Heino 2014, 292). Osa lastensuojeluasiakkuuksista on ylisukupolvisia. Ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus tarkoittaa, että sekä lapsella että hänen vanhemmallaan on aikoinaan ollut lastensuojeluasiakkuus. Lastensuojeluasiakkuus ilmenee siis vähintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa. Suurin osa suomalaisista lapsista ja nuorista on terveitä ja voi hyvin, mutta ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus on yhteiskunnallisesti ajankohtainen ilmiö, koska huono-osaisuuden ja erilaisten ongelmien on sosiaalisen periytymisen myötä todettu voivan siirtyä sukupolvelta toiselle (Paananen & Gissler 2014, 208; Korteinen & Elovainio 2012, 153). Tilannetta pidetään epätoivottavana niin hyvinvointipolitiikan kuin tasa-arvon edistämisenkin näkökulmasta (Korteinen & Elovainio 2012, 153). Tiedetään, että suurimmassa syrjäytymisvaarassa ovat sellaiset lapset ja nuoret, joilla jo alun alkaen on muita heikommät mahdollisuudet esimerkiksi vanhempien sosiaalisten ongelmien vuoksi. Henkiset, sosiaaliset, aineelliset ja kulttuuriset elämänhallinnan voimavarat siirtyvät sukupolvelta toiselle ja muokkaavat ihmistä yhdessä geenien ja kasvuolosuhteiden kanssa. (Paananen & Gissler 2014, 208, 213.) Ylisukupolvisten ilmiöiden tutkiminen ja ehkäiseminen on tärkeää niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin (Vilhula 2007, 7). Mikäli lastensuojelun sijaishuollossa ilmenevä ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus saataisiin vähenemään 50 %, valtakunnallisen lastensuojelupalveluita tuottavan järjestön SOS-Lapsikylä ry:n arvion mukaan säästö yhteiskunnalle vuosittain olisi 400 miljoonaa euroa (SOS-Lapsikylä ry 2015).

Ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden kierteen katkaisu on SOS-Lapsikylän strateginen painopiste vuosina 2014–2018. Pro gradu -tutkielmani on jatkoa helmikuussa 2015 valmistuneelle käytäntötutkimukselleni (Ala-Honkola 2015), jossa selvitin SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta ja kierteen katkaisusta. Samalla olin omalta osaltani tuottamassa tietoa ylisukupolvisen huono-osaisuuden ilmiöstä, jonka Helsingin yliopiston sosiaalityön käytän-

nönopetuksen- ja tutkimuksen Heikki Waris -instituutti valitsi kolmivuotiseksi teemakseen syksyllä 2013 (Satka & Nousiainen 2016, 141). Käytäntötutkimukseni tarkoituksena oli tehdä alustavaa kartoitusta siitä, minkälaista tietoa ja tietämystä Suomen SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijöillä oli ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Käytäntötutkimukseni tuotti luotettavaa tietoa ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden yleisyydestä SOS-Lapsikylän toimipisteissä sekä varmisti ilmiön olemassaolon. SOS-Lapsikylä hyödynsi käytäntötutkimusta hakiessaan Raha-automaattiyhdistykseltä rahoitusta parhaillaan käynnissä olevaan Ylitse-projektiin, jonka tavoitteena on ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden vähentäminen.

Itselleni käytäntötutkimus toimi pro gradu- tutkielmaa taustoittavana ja kontekstoivana prosessina ja inspiraationa sille, että halusin jatkaa tutkimuksen tekemistä samasta aiheesta. Tässä pro gradu -tutkielmassa keskityn asiakasnäkökulmaan. Haluan antaa äänen heille, joita ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus koskee, eli vanhemmille, joilla on aikoinaan itsellään ollut lastensuojeluasiakkuus ja joiden lapset ovat parhailaan lastensuojelun asiakkaita. On havaittu, että sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien tilanteista ylipäättään tiedetään melko vähän (Saarikallio-Torp ym. 2010, 257), joten myös siksi ilmiön tarkasteleminen vanhempien näkökulmasta on tarpeellista ja kiinnostavaa. Sosiaali- ja terveysministeriön ”Toimiva lastensuojelu – Selvitysryhmän loppuraportti” (2013, 33) nostaa esiin, että erityisesti lapsi- ja perhepalveluissa kokemusasiantuntijoiden käytössä ollaan jäljessä verrattuna esimerkiksi vammais- ja mielenterveyspalveluihin, vaikka lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisessä ollaankin viime vuosina aktivoitunut. Vanhemmat toimivat tutkimuksessani kokemusasiantuntijoiden roolissa ja koen, että heidän kertomustensa avulla tutkittavasta ilmiöstä voidaan saada uutta, ainutlaatuista ja aiemmin vaietuksi jäänyttä tietoa. Tutkimuksen tekijänä haluan painottaa, että jokaisen perheen tilanne on kuitenkin ainutlaatuinen, eikä lastensuojelun piirissä olevia perheitä voida niputtaa homogeeniseksi ryhmäksi.

Lastensuojelun sijaishuolto

Lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun turvataan lastensuojelulaille (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Tiivistäen lastensuojelun tehtävinä on lasten yleisiin kasvuoloihin vai-

kuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lastensuojeluasiakkuuteen perustuva lastensuojelun sosiaalityö. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan kunnan palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa, koulussa ja nuorisotyössä. Lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta on kyse silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana. Erilaisin avohuollon tukitoimin pyritään tukemaan lasta ja vanhempia ongelmatilanteen selvittämiseksi. Tässä tutkimuksessa lastensuojelun eri osa-alueista olennaisimmaksi nousee lastensuojelun sijaishuolto eli lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestäminen kodin ulkopuolella. (Ks. Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Kaikkia tutkimukseen osallistuneita äitejä yhdistää se, että niin äidit kuin heidän lapsensa ovat asuneet tai asuvat sijaishuollon piirissä. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat lastensuojelun käsitteet ovat kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja jälkihuolto.

Kiireellinen sijoitus avohuollon tukitoimena. Kun kodin olosuhteet tai puutteet lapsen hoidossa tai huoltajan väliaikainen kykenemättömyys hoitaa lasta vaarantavat välittömästi lapsen terveyttä ja kehitystä, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti. Päätöksen kiireellisestä sijoituksesta ja sen lopettamisesta tekee sosiaalityöntekijä. Lapsen sijoituspaikka valitaan sijoitukseen johtaneiden syiden perusteella. Vaihtoehtoja ovat esimerkiksi perhehoito, lastensuojelulaitokset, terveydenhuollon laitokset ja sukulaisten luosijoittaminen. Mikäli kiireellinen sijoitus jatkuu yli 30 päivää, on tehtävä päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä. Tällöin päätöstä ei voi kuitenkaan tehdä sama viranhaltija, joka on tehnyt kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen. Perusteena kiireellisen sijoituksen jatkamiselle voi olla esimerkiksi se, etteivät ensimmäiset 30 päivää olleet riittäviä sen selvittämiseksi, onko tarvetta lapsen huostaanotolle tai, kun päätös jatkumisesta on lapsen edun mukainen. (Ks. Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 8 luku 38 §.)

Huostaanotto. Huostaanotto on viimesijaisin keino lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Huostaanottoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi, voi tämä olla perusteena huostaanotolle. Lisäksi huostaanoton on oltava lapsen edun mukaista. Ennen huostaanottoa on varmistuttava siitä, että kaikki mahdollinen on jo tehty perheen tukemiseksi. Kuten kiireellisessä sijoituksessa, myös huostaanotossa si-

jaispaikka valitaan huostaanoton perusteet huomioden. Huostaanotto raukeaa viimeistään lapsen täyttäessä 18-vuotta. (Ks. Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 9 luku 40 §.)

Jälkihuolto. Sijaishuollon päättymisen jälkeen nuorelle on järjestettävä nuoren vapaaehtoisuuteen perustuvaa jälkihuoltoa. Oikeus jälkihuoltoon päättyy nuoren täyttäessä 21-vuotta. Jälkihuoltoa on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yli puoli vuotta. Nuoren itsenäistymisen tukemiseksi jälkihuoltoa voidaan järjestää myös siitakin huolimatta, vaikkei nuori olisi ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle tai sijoitus on kestänyt alle puoli vuotta. Jälkihuollon tarkoituksena on lapsen tai nuoren sijaishuollosta kotiutumisen helpottaminen sekä nuoren itsenäistymisen tukeminen. Perusedellytyksiä ovat nuoren riittävän toimeentulon ja asumisen järjestäminen. (Ks. Lastensuojelun käsikirja, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 12 luku 75 §.)

SOS-Lapsikylän Ylitse-projekti 2016–2018 – Yhteisölliset mallit ylisukupolvisen lastensuojelutarpeen ehkäisemisessä

SOS-Lapsikylän ensisijainen tavoite on tukea perheitä niin, että lapset voisivat asua omissa kodeissaan. Mikäli tämä ei syystä tai toisesta ole mahdollista, SOS-Lapsikylä tarjoaa turvallisen kodin sijoitetuille (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 7 luku 37 §) ja huostaanotetuille lapsille (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 9 luku 40 §). Lisäksi SOS-Lapsikylä tarjoaa muun muassa perhekuntoutusta ja tukiperhetoimintaa, sekä panostaa nuorten itsenäistymisen tukemiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. SOS-Lapsikylä tarjoaa nuorille myös omavaraista jatkohuoltoa. Jatkohuolto on tarkoitettu 21–25-vuotiaille toimipisteistä itsenäistyville nuorille. Jatkohuollon tarkoituksena on tarjota itsenäistyville nuorelle apua ja tukea esimerkiksi asumisen ja opiskelun järjestämiseen. (SOS-Lapsikylä ry 2016.)

SOS-Lapsikylässä kehitetään parhaillaan työmenetelmää ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden kierteen katkaisemiseksi. Maaliskuussa 2016 SOS-Lapsikylässä alkoi RAY:n avustuksella rahoitettava kolme vuotta kestävä Ylitse-projekti, jonka tavoitteena on saada estettyä ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus jälkihuoltoon valmistautuvien (17-vuotiaat), jälkihuollossa olevien (18–20-vuotiaat) ja 21-vuotta täyttäneiden entisten

sijoitettuna olleiden henkilöiden perustaessa perhettä. Pitkän aikavälin tavoitteena on muutos sijaishuollon ja lastensuojelun toimintakäytäntöihin siten, että sijaishuolto antaisi paremmat valmiudet kohdata vanhemmuuden ja aikuisuuden haasteet. Tällöin raskailta toimenpiteiltä välttyttäisiin ja ylisukupolvisen lastensuojelun tarve katkeaisi. Visiona on, että sijaishuollosta aikuistuvat tulevat vanhemmat vahvistuvat omassa vanhemmuudessaan ja pärjäävät lapsiperheille suunnatuilla peruspalveluilla. Tällä on vaikutusta myös palvelukustannuksiin, sillä jokainen huostaanotto maksaa yhteiskunnalle jopa 90 000 euroa vuodessa. Lisäksi projektissa kehitetään uusia sosiaalityön muotoja ja pikkulapsiperheille suunnattuja tukimuotoja. (SOS-Lapsikylä ry 2015.)

Tällä hetkellä perheissä vallitsevaa ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta ei voida enää ennaltaehkäistä, mutta työmenetelmien kehittämisen avulla lastensuojeluasiakkuuden siirtyminen pahimmassa tapauksessa kolmanteen sukupolveen voidaan pyrkiä katkaisemaan. Omassa pro gradu -tutkielmassani tarkastelen narratiivisen tutkimuksen menetelmillä vanhempien kertomuksia lapsuudesta nykypäivään perheissä, joissa lastensuojeluasiakkuus on parhaillaan ylisukupolvista. Tarkoitukseni on antaa ääni äideille, jotka elävät ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmiön keskellä. Äitien valitsemista tutkimukseni informanteiksi perustelen myöhemmin luvussa 5.6.1.

2 YLISUKUPOLVINEN LASTENSUOJELUASIAKKUUS TUTKIMUSKIRJALLISUUDESSA

THL:n, Helsingin yliopiston ja Heikki Waris -instituutin yhteistyössä syntynyt julkaisu (Nousiainen, Petrelius & Yliruka 2016) valottaa ylisukupolvisuuden problematiikkaa. Teoksessa esitellään esimerkiksi kokemusasiantuntijan ajatuksia syrjäytymisen ylisukupolvisuudesta sekä sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiantuntijan näkemyksiä ylisukupolvisuudesta (ks. Kaasinen-Wickman 2016; Bützow & Yliruka 2016). Lisäksi tartutaan lasten ylisukupolvisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseen (ks. Flinck & Paavilainen 2016) sekä päihdeongelmien ylisukupolvisuuteen (ks. Karttunen 2016). Tässä luvussa esittelen tutkimuksia ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmenemisestä lähtien liikkeelle yleisestä huono-osaisuuden siirtymisestä vanhemmilta lapsille. Spesifisti ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta tehtyjä tutkimuksia ei ainakaan toistaiseksi ole laajasti saatavilla.

2.1 Huono-osaisuuden tilastollinen siirtyminen vanhemmilta lapsille

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kansallinen syntymäkohortti 1987 - tutkimuksessa (Paananen ym. 2012, 7) seurattiin kaikkia vuonna 1987 syntynyttä 60 069 lasta sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun saakka viranomaisten ylläpitämien rekisterien avulla. Tutkimus on ensimmäinen laatuaan oleva pitkittäistutkimus. Tutkimustulosten mukaan vanhemman kuolemalla, sairastumisella tai mielenterveysongelmilla on vaikutusta lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin. Myös vanhempien työttömyys ja perheen haastava taloudellinen tilanne lisäävät lasten mielenterveyden ja koulunkäynnin ongelmia. Lisäksi koulutuksen, taloudellisten olojen ja alkoholi- ja mielenterveysongelmien todettiin voivat osittain periytyä sukupolvelta toiselle eli vanhemmilta lapsille. Vanhempien ongelmat muodostavat riskin lasten hyvinvoinnille lapsuudessa ja myöhemminkin elämässä. Johtopäätöksenä tutkijat toteavat, että nuorten hyvinvointia tulee parantaa, koska lapsuuden olosuhteilla on ilmeinen vaikutus myöhempään hyvinvointiin. Tutkimustulokset viestivät ongelmien ylisukupolvisesta siirtymisestä ja siitä, että lasten ja nuorten hyvinvointi eriytyy ja pahoinvointi kasautuu. (Paananen ym. 2012, 37–38, 44.)

Pro gradu -tutkielmani aiheen näkökulmasta oli kiinnostavaa etsiä edellä mainitusta tutkimuksesta havaintoja erityisesti siitä, miten lastensuojelun tarve tuli tutkimuksessa esiin. Kahden viime vuosikymmenen aikana lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat yli kaksinkertaistuneet. Samoin huostaanotettujen lasten määrä on lähes kaksinkertaistunut. Erityisesti teini-ikäisten huostaanottojen ja kiireellisten sijoitusten määrä on kasvanut. Kaikista tutkimuksessa mukana olleista lapsista 3,2 % oli seuranta-aikana ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Kaksi kolmasosaa lapsista oli ollut sijoitettuna yli vuoden ja yksi kolmas osaa yli viisi vuotta. Kaksi kolmesta sijoitettuna olleesta pojasta (67,3 %) oli saanut psykiatrasta erikoissairaanhoidoa tai psyykelääkitystä tyttöjen osuuden ollessa vielä hieman suurempi (71,5 %). Sijoitettuina olleet lapset olivat myös huomattavasti useammin vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta verrattuna ei-sijoitettuina olleisiin lapsiin. Sijoitetuista pojista noin puolet ja tytöistä joka viides oli seuranta-aikana saanut rikostuomion. Neljä viidestä sijoitettuna olleesta lapsesta oli seuranta-aikana saanut toimeentulotukea. Ei-sijoitettuina olleista lapsista vastaava määrä on yksi viidestä. Yhdeksällä kymmenestä sijoitettuna olleesta lapsesta oli vanhempi, joka oli seuranta-aikana saanut toimeentulotukea. Tutkimuksen perusteella todetaan, että hyvinvointierot sijoitettuina olleiden ja ei-sijoitettuina olleiden lasten kesken ovat huomattavia. (Paananen ym. 2012, 22–23, 27, 39.)

Suomalaista rekisteritietoa voidaan pitää tasoltaan huippuna niin laadullisesti kuin määrällisestikin. Tutkimus antaa vahvaa näyttöä sukupolvien yli ulottuvasta huono-osaisuudesta. Ylisukupolvisen ongelmaketjun katkaisussa korostuu ehkäisevien ja hyvinvointia tukevien palveluiden tarve. (Paananen ym. 2012, 41, 43.) Kokonaisuudessaan tutkimus on kattava ja mielenkiintoinen. Se piirtää kuvaa erilaisten ongelmien yhteenkietoutumisesta ja siitä, että mikäli jollakin elämän osa-alueella menee heikommin, siirtyy tämä todennäköisesti myös osaksi muita osa-alueita. Tutkimuksesta ei löytynyt mainintoja mahdollisesta ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta, mutta tutkimuksen kokonaistulosten perusteella uskaltaisin olettaa, että mikäli tähänkin kysymykseen olisi tutkimuksen puitteissa pystytty kiinnittämään huomiota, olisi ilmiö tullut näkyviin.

Jatkotutkimusten kannalta olisi kiinnostavaa käyttää hyväksi jo olemassa olevaa aineistoa siten, että tutkimus toistettaisiin tulevaisuudessa seuraamalla tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden omia lapsia, mikä antaisi ylisukupolvisista ilmiöistä vielä syvällisempää tietoa. Vaikka tutkimusta sellaisenaan ei toistettaisikaan, tulevaisuudessa olisi

mielenkiintoista selvittää ainakin sitä, kuinka monella kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista olisi itsellään lapsi, joka on myös tullut sijoitetuksi tai muuten lastensuojeluasiakkuuden piiriin, jolloin ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta saataisiin tilastollista tietoa.

2.2 Ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus suomalaisessa tutkimuksessa

Stakesin tutkimuksessa (Heino 2007, 6) pyrittiin kyselylomakkeen avulla selvittämään keitä ovat lapset lastensuojelun kasvavia asiakasmääriä kuvaavien tilastojen takana. Yhtenä teemana tutkimukseen osallistuvat sosiaalityöntekijät (N = 81) pyrkivät arvioimaan lastensuojeluasiakkuuden ylisukupolvisuutta. Tutkimuksessa oli mukana tiedot yhdeksän kunnan lastensuojelun avohuollon asiakkaista (N = 330) ja heidän perheistään, jotka olivat tulleet asiakkuuteen vuonna 2006. Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin arvioimaan olivatko he työssään havainneet lastensuojeluasiakkuuden ylisukupolvisuutta asteikolla 1 ei lainkaan – 5 erittäin paljon. Vastaukset ylisukupolvisuudesta jakautuivat seuraavasti: ei tietoa 38,2 % lapsista, ei lainkaan 28,2 % lapsista, vähän 19,4 % lapsista ja paljon 14,2 % lapsista. Kolmen kunnan sosiaalityöntekijät arvioivat, ettei heidän kunnassaan yhdenkään lapsen asiakkuus ollut ylisukupolvista. Lisäksi sosiaalityöntekijöille tarjottiin mahdollisuus kuvata ylisukupolvisuuden erityisyyttä. Lapsista 41 kohdalla tiedettiin ylisukupolvisuudesta jotain tarkempaa. Esille tuotiin vanhemman oma lastensuojeluasiakkuus, perheen tai suvun päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhemman ja lapsen välisen suhteen laatu, kasvatusasenteet ja väkivaltaisen käyttäytymisen ylisukupolvisuus. (Mt., 4, 6, 46.)

Tutkimuksessa (Heino 2007, 46) ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden arviointi jätettiin sosiaalityöntekijöiden ammatillisen ymmärryksen varaan. Tutkimuksen perusteella reilusti yli kolmasosa lapsista oli sellaisia, joiden kohdalla sosiaalityöntekijöillä ei ollut tietoa siitä, oliko lapsen vanhemmalla ollut lastensuojeluasiakkuus (mt., 46). On mahdollista, että osalla näidenkin lasten vanhemmista on aikoinaan itsellään ollut lastensuojeluasiakkuus, jolloin ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden määrää aineistossa jää todellista pienemmäksi. Joka tapauksessa tulokset antavat viitteitä siitä, että

useinkaan sosiaalityöntekijöillä ei ole tietoa siitä, onko lapsen vanhemmalla ollut lastensuojeluasiakkuus.

Tutkimuksessa ei avata, mitä konkreettisesti tarkoittaa ”vähän” (19,4 %) tai ”paljon” (14,2 %) ylisukupolvisuutta. Kun tällaisten vastausten prosenttiosuudet lasketaan yhteen, voidaan todeta, että sosiaalityöntekijöiden mukaan lastensuojeluasiakkuus on ylisukupolvista yli kolmasosalla lapsista (33,6 %). Olisi tarpeellista eritellä, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät sen, onko lastensuojeluasiakkuus ylisukupolvista vähän vai paljon. Tutkimus antaisi paremman käsityksen ilmiön laajuudesta, mikäli vastausvaihtoehtoina olisi ollut vain ”ei tietoa”, ”kyllä” tai ”ei”. Nyt sosiaalityöntekijöiden subjektiivinen käsitys ylisukupolvisuuden määrästä saa tilaa tutkimuksessa, mutta perusteita sille, mikä on vähän tai paljon ylisukupolvisuutta, ei tutkimuksesta selviä. Se, mikä jollekin sosiaalityöntekijälle voi olla vähän, voi toiselle olla paljon, joten määrän arvioiminen jokaisen yksittäisen lapsen kohdalla ei sinällään tuo lisäarvoa tutkimukselle, vaan hankaloittaa ilmiön laajuuden yleistä hahmottamista. Yhdeksi Stakesin tutkimusintressiksi mainitaan kysymys huono-osaisuuden ylisukupolvisesta periytymisestä (Heino 2007, 17) mutta ainakin vielä kyseisessä teoksessa tutkimustieto ylisukupolvisuuden ilmiöstä jäi mielestäni vähälle huomiolle.

Jaana Haapasalo (1999, 52) tarkasteli, onko lastensuojelun asiakasperheissä havaittavissa ylisukupolvisen kaltoinkohtelun kierre. Tutkimuksessa tarkasteltiin 30:tä lastensuojelun asiakasperhettä (Haapasalo 1999, 51). Tutkimukseen osallistui 25 äitiä, jotka olivat päätyneet lastensuojelun piirin lapseen kohdistuneen pahoinpitelyn tai laiminlyönnin vuoksi (Haapasalo ja Aaltonen 1999, 15). Lisäksi tutkimukseen osallistui 10 isää ja 13 sijaisvanhempaa. Tutkimus toteutettiin asiakirja-aineistoa hyödyntäen ja lisäksi tutkimukseen osallistuneita henkilöitä haastateltiin. (Haapasalo 1999, 51.)

Tutkimuksessa mukana olleista lastensuojeluperheistä kaikissa tapauksissa kaltoinkohtelun kierre oli jatkunut siten, että joko äiti tai isä oli tullut lapsuudessaan kaltoinkohteluksi (Haapasalo 1999, 67). Oma mielenkiintoni tutkimusta lukiessani ei kuitenkaan kohdistunut varsinaisesti ylisukupolvisen kaltoinkohteluun, vaan halusin etsiä tutkimuksesta mahdollisia mainintoja vanhempien omista lastensuojeluasiakkuuksista eli viitteitä siitä, että perheen lastensuojeluasiakkuus olisi ylisukupolvista. Aineisto on mielenkiintoinen, ottaen huomioon, että kaikki 25 äitiä ovat päätyneet tutkimukseen lasten-

suojelun kontekstin kautta. Haapasalo (1999, 73–84) kokosi taulukon muotoon minkälaisia kaltoinkohtelukokemuksia niin vanhemmilla kuin lapsillakin oli ollut, ja lisäksi joidenkin vanhempien kohdalla oli tietoja heidän lapsuuksistaan. Taulukosta etsin mainintoja mahdollisista vanhempien lastensuojelutaustoista. Viiden äidin lapsuudesta tiedettiin, että äiti oli tullut sijoitetuksi kodin ulkopuolelle. Isistä sen sijaan sijoitus mainittiin vain yhden isän kohdalla. (Mt., 73–84.) Tutkimuksesta ei selviä, ovatko vanhemmat tai sijaisvanhemmat oma-aloitteisesti kertoneet sijoituksesta vai onko se tullut ilmi tutkijan aloitteesta. Ainakaan Haapasalo itse ei missään kohta tutkimusta ota esille ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta. Tutkimus antaa kuitenkin viitteitä siitä, että ilmiö esiintyi jo hänen aineistossaan, koska tutkimukseen osallistuneista äideistä 1/5 oli varmuudella sijoituksen myötä ollut lastensuojeluasiakkuuden piirissä.

2.3 Yhdysvaltalainen tutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta

Jane Marie Marshallin, Hui Huangin ja Joseph P. Ryanin (2011, 1024) mukaan ylisukupolvisuutta lastensuojelupalveluiden näkökulmasta on tutkittu hyvin vähän. Omassa tutkimuksessaan he halusivat paikata tätä tiedon puutetta. Tutkimuksessa vertailtiin ensimmäisen sukupolven ja toisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheitä tilastollisten menetelmien avulla. Ensimmäisen sukupolven perheillä (first generation families, G1) viitataan perheisiin, joissa lapsella on lastensuojeluasiakkuus, mutta vanhemmalla ei ole ollut. Toisen sukupolven perheillä (second-generation families, G2) viitataan niihin perheisiin, joissa lastensuojeluasiakkuus on ollut sekä lapsella että vanhemmalla. Tutkimus kattoi yhteensä 1196 vanhempaa ja 2143 lasta. Tarkoituksena oli vertailla tarvitsevatko ensimmäisen ja toisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheet keskenään erilaisia palveluja, ja eroavatko lapset sen suhteen minne lapsi palaa huostaanoton jälkeen, eli tutkia perheiden uudelleenyhdistymistä. Koska lastensuojelun asiakkaina olevilla perheillä on enemmän samanaikaisesti esiintyviä ongelmia, kuten päihteidenkäyttöä, mielenterveysongelmia ja perheväkivaltaa, hypoteesina oli, että toisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheiden lapset yhdistyisivät perheidensä kanssa epätodennäköisemmin. (Mt., 1024– 1026.)

Tutkimuksen mukaan G2 perheillä oli vähemmän taloudellisia ja sosiaalisia voimavaroja. Näiden perheiden vanhemmat olivat iältään nuorempia ja vähemmän koulutettuja verrattuna G1 perheiden vanhempiin. Lisäksi havaittiin, että G2 perheiden vanhemmilla oli enemmän mielenterveysongelmia, he käyttivät enemmän psyykelääkkeitä ja he kaltoinkohtelivat lapsiaan enemmän verrattuna G1 perheiden vanhempiin. G2 perheiden vanhemmat kokivat, että heillä on enemmän tarvetta palveluille liittyen kouluttautumiseen, mielenterveysongelmien hoitamiseen ja perheväkivallasta keskustelemiseen. (Marshall, Huang & Ryan 2011, 1026.)

Tutkimuksessa todettiin myös, että perheen uudelleenyhdistymisellä, eli sillä minne lapsi palasi huostaanoton jälkeen, oli eroa sen suhteen, oliko perheessä ensimmäisen vai toisen sukupolven lastensuojeluasiakkuus. G1 perheiden lapset palasivat todennäköisemmin kotiin huostaanoton jälkeen kuin G2 perheiden lapset. G2 perheiden lapset asettuivat todennäköisemmin asumaan ei sukua olevien sijaisvanhempien luokse kuin G1 perheiden lapset. Mielenterveysongelmista kärsivillä G2 perheiden lapsilla oli pienempi todennäköisyys palata asumaan kotiin huostaanoton jälkeen verrattuna G1 perheiden lapsiin. Tutkijoiden mukaan on mahdollista, että nämä vanhemmat eivät olleet saaneet riittävästi tukea lapsuudessa ja nuoruudessa ollessaan itse huostaanotettuina, mikä on altistanut myöhemmille mielenterveysongelmille. Molemmista perhetyypeistä lapset adoptoitiin yhtä todennäköisesti. (Marshall, Huang & Ryan 2011, 1927–1928.)

Tutkimukseen osallistujista suurin osa oli naimattomia äitejä (88 %). Heistä suurin osa (81%) oli afroamerikkalaisia ja lisäksi tutkimuksessa oli valkoisia ja latinalaisamerikkalaisia. (Marshall, Huang & Ryan 2011, 1025.) Tutkimuksessa mainittiin, että mielenkiinnon kohteena oli tarkastella myös rotujen välisiä eroja (mt., 1025). Mahdollisista rotujen välisistä eroista ei kuitenkaan raportoitu tutkimustuloksissa. Koska tutkimukseen osallistuneista vanhemmista 78 % oli sellaisia, jotka eivät olleet koskaan olleet naimisissa (mt., 1025), pidän todennäköisenä sitä, että mukaan mahtui runsaasti myös yksinhuoltajia. Osaltaan yksinhuoltajuus voi lisätä mahdollisten ongelmien yhteen kasaantumista. Suomessa on esimerkiksi tutkittu, että pienituloisuus yhden huoltajan perheissä on lisääntynyt (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 87), mikä mahdollisesti hankaloittaa perheen arjessa selviytymistä. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen (Marshall, Huang & Ryan 2011, 1029) perusteella vaikuttaa siltä, että toisen sukupolven lastensuo-

jelun asiakasperheillä menee heikommin verrattuna muihin lastensuojelun asiakasperheisiin. Tutkimus antoi monipuolisesti tietoa ensimmäisen ja toisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheiden eroista. Ajattelen, että tulokset ovat ainakin osittain yleistettävissä myös Yhdysvaltojen ulkopuolelle, koska esimerkiksi mielenterveysongelmat ja perheväkivalta eivät ole kulttuuri- tai maanosasidonnaisia.

Kuten aiemmin toin esille, tutkimustieto ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta on niukkaa. Lisäksi yllä esittelemistäni tutkimuksista puuttuu vanhempien kokemuksellinen puoli. Juuri tuosta syystä halusin itse haastatella vanhempia, joita ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus koskee. Vanhemmat voivat kokemusasiantuntijoiden rooleissa tuoda ilmiöstä erilaista, laadullista tietoa, joka lähtee vanhemman omista kokemuksista. Voikin ajatella, että tutkimukseeni osallistuvat henkilöt eivät ole vain tutkimuskohteita vaan ikään kuin kanssatutkijoita tilanteessa, jossa vähän tunnetusta ilmiöstä yritetään saada uudenlaista tietoa (ks. Hall 2011, 4).

3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS

3.1 Lähtökohtana hermeneuttinen fenomenologia ja konstruktionistinen tieteenfilosofia

Pro gradu -tutkielmani perustuu hermeneuttiseen fenomenologiaan ja konstruktionistiseen tieteenfilosofiaan. Kirsi Nousiainen (2004, 14) mukaan hermeneuttinen fenomenologia tähtää ymmärtämiseen ja siihen, että yksittäisille kokemuksille annetaan merkitys. Konstruktionistinen tiedonkäsitys ei pyri objektiivisuuteen eikä mitattavissa oleviin ja yleistettäviin tuloksiin (Uusitalo 2006, 48), mikä sopii määrittämään tutkimukseni lähtökohtia. Luvussa 5 avaan narratiivisen tutkimukseni metodologisia lähtökohtia, mutta jo tässä yhteydessä lienee paikallaan mainita, ettei narratiivinen lähestymistapakaan pyri objektiivisuuteen (Riessman 2002, 696), joten siitä syystä konstruktionistinen tiedonkäsitys sopii kuvaamaan tutkimukseni lähtökohtia.

Kertomusten kautta pyrin ymmärtämään haastattelemini äitien kokemuksia sekä sitä, minkälaisia merkityksiä he kokemuksilleen itse antavat. Tulkitsen äitien kertomuksia ja kertomuksista pyrin kirjoittamaa uudelleen konstruoidun kertomuksen, jota voidaan nimittää metakertomukseksi (Granfelt 1998, 15). Riitta Granfelt (1998, 16) toteaa, ettei tutkija pysty tavoittamaan todellisuudesta perimmäistä, yksiselitteistä tai ristiriidatonta kuvausta. On muistettava, että sama ilmiö voi näyttää erilaiselta eri ajankohtina tai eri näkökulmista katsottuna (mt., 38). Tutkimukseeni osallistuvat äidit kertovat asioista siten kuin ne itse kokevat merkityksellisiksi ja tällä tavalla he pyrkivät tulemaan ymmärretyiksi (myös Granfelt 1998, 16). On huomioitava, että hermeneuttisuuden seurauksena analyysissa korostuu tulkinnallisuus (Nousiainen 2004, 11). Vilma Hännisen (2002, 24) tavoin näen ihmisen olemassaolon olemukseltaan tarinallisena, koska ihmisen olemisen, elämän ja kertomuksen välillä on yhteys.

3.2 Ylisukupolvisuuden käsitteellistäminen

Tutkimuksessani tarkoitan ylisukupolvisuudella sitä, että jokin asia tai ilmiö ilmenee vähintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa. Käsitteen yksiselitteinen määrittelemi-

nen on haastavaa (Heino 2007, 46). Joissakin asiayhteyksissä sillä viitataan nimenomaan negatiiviseen ongelmien siirtymiseen sukupolvelta toiselle (Holmila, Bardy & Kouvonen 2008, 421) ja toisinaan taas todetaan, että siirtyminen voi olla niin negatiivista kuin positiivistakin (Vilhula 2007, 10; Myllyniemi 2012, 8).

Suomen Mielenterveysseuran julkaisussa ”Sosiaalinen perimä – Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa” (Vilhula 2007) käsitteitä ylisukupolvisuus ja sosiaalinen perimä käytetään kuvaamaan keskenään samaa ilmiötä eli ilmiöiden siirtymistä sukupolvelta toiselle. Teoksessa kuitenkin kritisoidaan sosiaalisen perimän käsitettä ja tilalle ehdotetaan vaihtoehtoja. Kritiikki kohdistuu siihen, että käsitteenä perimä saattaa herättää mielikuvia siitä, että jokin piirre siirtyisi kohtalonomaisesti, mikä voi tuntua leimaavalta. Tilalle tarjotaan esimerkiksi ”sosiaalisen huono-osaisuuden eri aspektien ylisukupolvista periytymistä”, ”sukupolvista jatkumoa” ja ”sosiaalista oppimista”. Lähtökohtana on ajatus, ettei huono-osaisuuden kierre välity geeneissä, vaan ympäristötekijöiden muovaamana. (Mt., 13–14.) Myös Nousiainen ym. (2016, 12), Myllyniemi (2012, 47–48) sekä Holmila ym. (2008, 424) tuovat esille, että kyse on monimutkaisesta dynamiikasta, useiden tekijöiden samanaikaisesta vaikutuksesta ja monivaiheisesta prosessiluonteisesta tapahtumaketjusta monine eri vaiheineen, tekijöineen ja ulottuvuuksineen.

Oma suhtautumiseni ylisukupolvisuuden ilmiöön on yhteneväinen edellä mainittujen tutkijoiden kanssa eli ajattelen, ettei kyseessä ole deterministinen tai yksiselitteinen tiettyjen asioiden automaattinen siirtyminen sukupolvelta toiselle. Ennen kaikkea ylisukupolvisissa ilmiössä yksilöllinen, yhteisöllinen ja yhteyskunnallinen kietoutuvat toisiinsa. Tarkoitin tällä, että yksilö ja yhteiskunta ovat monimutkaisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa. Tähän näkemykseen nojaan tutkiessani ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta, koska ajattelen, ettei kyse ole vain yksilön aiheuttamasta ilmiöstä, mikä myös omalta osaltaan vähentää vanhempiin kohdistuvaa leimaavuutta. Luvussa 6.2 avaamini vielä erikseen sensitiivisten tutkimusaiheiden käsitteiden valintoihin liittyviä eettisiä näkökulmia, koska pro gradu -seminaarimme aikana ylisukupolvisuuden käsite herätti paljon keskustelua. Erityisesti puhuttiin voiko käsitettä ylipäättään käyttää sen mahdollisen leimaavuuden vuoksi.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Narratiivisessa tutkimuksessa kysymyksenasettelu tarkentuu aineistonkeruun ja analyysin edetessä. Tarkoituksena on kertojien näkökulman kunnioittaminen ja tutkimuskysymysten tarkentaminen tutkimusprosessin edetessä. Tutkija ei voi etukäteen tietää minkälaiseksi hänen tutkimansa ilmiö piirtyy, mutta ajatus siitä, mikä on tutkimuksen keskiössä, täytyy kuitenkin etukäteen olla selvillä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 119.) Nämä seikat näkyivät vahvasti myös omassa tutkimusprosessissani. Tutkimani ilmiö eli ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus oli etukäteen selvillä, mutta en voinut tietää minkälaista tietoa äidit tulisivat tuottamaan. Tästä syystä aineistolähtöisyys ohjasi tutkimuskysymysteni muodostamista.

Tutkimukseni kattaa kolme erilaista kertomusta, joissa lähtökohtina on äitien näkökulman kunnioittaminen. Anneli Pohjola (2003, 128) viittaa tiedon intressin etiikalla tutkimusaiheeseen ja tutkimuskysymyksiin liittyvään eettiseen pohdintaan. Tiedon intressin etiikan näkökulmasta Tuija Erosen (2012, 15) tapaan minua motivoi mahdollisuus tuottaa tutkimuksellani sellaista tietoa, jolla voisi olla merkitystä lastensuojelun asiakkaiden kannalta. Eronen jatkaa, että hänen mielestään lastensuojelun kehittämisen näkökulmasta on tärkeää nostaa esiin myös niitä tarinoita, joista mieluummin vaietaan (mt., 18). Hänen näkemyksensä sopii hyvin perustelemaan oman tutkimukseni paikkaa lastensuojelun tutkimuskentässä. Erosen (2012, 56) näkemykseen nojaten pyrin tutkimuksellani tuomaan esille sellaista tietoa, mikä muuten jäisi vaietuksi. Parhaimmillaan tällaisella tiedolla voi olla merkitystä niin yhteiskunnallisesti kuin kulttuurisestikin. Äitien kertomusten avulla toivon voivani tuottaa uutta tietoa ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmiöstä.

Tutkijana haluan painottaa, että äidit olivat kertomassa elämästään omin sanoin, minkä vuoksi aineisto kuvaa kunkin äidin elämänpolkua kokonaisuutena. On ymmärrettävää, etteivät äidit itse missään vaiheessa käyttäneet käsitettä ylisukupolvisuus, vaan käsite on peräisin tutkimuksen käsitteellisestä viitekehyksestä. Aineistolähtöisyyden seurauksena tutkimuskysymyksetkään eivät kohdennu ylisukupolvisuuden käsitteeseen, vaan äitien esiin nostamille teemoille ja merkityksille. Näitä teemoja ovat ihmissuhteet ja suhde palvelujärjestelmään. Lisäksi tarkastelen kertomusten rakenteita eli käännekohtia ja

huippuja. Luvussa 7.2 kertoessani analyysin etenemisestä avaan mitä käännekohdilla ja huipuilla narratiivisessa tutkimuksessa tarkoitetaan. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1. Mitä äidit kertovat elämänsä aikana kokemistaan ihmissuhteista? Minkälaisia merkityksiä äidit antavat kokemilleen ihmissuhteille?*
- 2. Mitä äidit kertovat siitä palvelujärjestelmästä, jonka piirissä he ovat elämänsä aikana olleet? Minkälaisia merkityksiä äidit antavat kokemuksilleen palvelujärjestelmästä?*
- 3. Mitkä ovat äitien kertomusten käännekohtia? Miten ihmissuhteet ja palvelujärjestelmä ovat kertomuksissa läsnä käännekohtien aikana? Mitkä ovat kertomusten huippuja? Mitä yhteisiä piirteitä kertomuksissa on?*

5 METODOLOGINEN VIITEKEHYS – NARRATIIVINEN TAPAUSTUTKIMUS

Tutkimukseni on laadullinen narratiivinen tapaustutkimus, jonka aineisto on kerätty haastattelemalla. Tässä luvussa esittelen ensin tiivistetysti tapaustutkimuksen piirteitä, minkä jälkeen siirryn yksityiskohtaisempaan narratiiviseen tutkimuksen kuvaukseen. Narratiivisuutta käsittelevässä osuudessa lähdän liikkeelle narratiivin käsitteen määrittelystä. Tämän jälkeen avaan narratiivisen tutkimuksen isoja linjoja. Lisäksi kerron, miten ihmisen identiteetti käsitetään narratiivisen tutkimuksen näkökulmasta. Lopuksi esittelen narratiivisen haastattelun aineistonkeruun menetelmänä, kuvaan oman aineistonkeruuprosessini ja kerron haastattelujen toteutuksesta.

5.1 Tutkimusasetelmana tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa tarkastellaan pientä joukkoa tapauksia tai vielä tyypillisemmin vain yhtä tapausta kerrallaan ja pyrkimyksenä on tapahtumakulun kuvaaminen. Tapaustutkimuksen avulla pyritään selvittämään jotakin sellaista, mikä ei entuudestaan ole tiedossa ja ilmiö vaatii lisävalaisua. Kyse on usein pitkäaikaisista ilmiöistä ja tutkimuksen avulla pyritään vastaamaan kysymyksiin *miten* ja *miksi*. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–10.) Omassa tutkimuksessani on kyse *paljastavasta tapauksesta*, jolloin tarkastellaan sellaista ilmiötä, josta ollaan tietoisia, mutta sitä ei juurikaan ole tutkittu (mt., 33). Tapaustutkimuksellinen tutkimusote toteutuu omassa tutkimuksessani siten, että tarkastelen ainoastaan pientä joukkoa tapauksia. Jokainen äiti muodostaa oman ainutlaatuisen tapauksensa, ja pyrin selvittämään heidän perheidensä ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden tapahtumakulkua.

Päädyin tutkimuksessani haastattelemaan kolmea äitiä niin omasta kuin ohjaajani ehdotuksesta. Tekemäni käytäntötutkimuksen (Ala-Honkola 2015) perusteella oli varmaa, että kriteerit täyttäviä äitejä oli SOS-Lapsikylän yhteyshenkilöiden tiedossa, mutta koska kyse on sensitiivisestä tutkimusaiheesta, ei haastateltavien suostuminen tutkimukseeni ollut missään vaiheessa itsestään selvää. Tästä syystä koen olevani erityisen onnekas, kun kaikki kolme äitiä, joille tutkimukseen osallistumista ehdotettiin, myös halusivat osallistua tutkimukseeni. Lisäksi tapaustutkimuksellinen tutkimusote mahdollisti

narratiivisen haastattelun ja narratiivisen analyysimenetelmän käytön tutkimuksessani. Kolmen haastattelun toteuttaminen salli sen, että pystyin panostamaan jokaiseen haastattelutilanteeseen sen vaatimalla tavalla. En ollut esimerkiksi etukäteen määritellyt kauanko haastattelu saa kestää. Jokainen haastattelu oli juuri sen pituinen, miten paljon kukin äiti halusi haastatteluun käyttää aikaa. Tapaustutkimuksellisen lähestymistavan myötä perehtyminen vain muutama tapaukseen mahdollisti myös se, etten joutunut juurikaan rajaamaan aineistoani. Pystyin käsittelemään aineistoani kokonaisvaltaisesti, mikä ei pro gradu -tutkielman puitteissa välttämättä olisi ollut mahdollista, jos haastatteluja olisi ollut paljon kolmea enemmän. Lasken edukseni sen, että perehtymällä syvällisesti kolmeen tapaukseen, pystyn tuottamaan jokaisesta tapauksesta kokonaisvaltaisen kuvauksen, minkä ansiosta tutkimuksessani korostuu tutkimustulosten määrän sijaan laatu ja syvyys.

Tutkimukseni ei kuitenkaan täytä kaikkia tapaustutkimuksen piirteitä. En esimerkiksi käyttänyt tutkimuksessani monista eri lähteistä kerättyä aineistoa. Yksi tapaustutkimuksen piirteistä on kerätä aineistoa monista eri lähteistä ja monia eri tapoja hyödyntäen (Laine, Bamberg & Jokinen 2007). Tapaustutkimus sopii hyvin perustelemaan tutkimukseni haastateltavien pienehköä määrää, mutta narratiivisuus muodostaa tutkimukseni selkärangan lähtien valinnastani käyttää aineistonkeruun menetelmänä narratiivista haastattelua ja päätyen valintaani analysoida aineisto narratiivisia analyysimenetelmiä hyödyntäen. Tästä syystä avaan narratiivisen tutkimuksen periaatteita huomattavasti tapaustutkimusta laajemmin.

5.2 Narratiivin käsitteen monimerkityksellisyys

Donald E. Polkinghorne (1995, 5) mukaan laadullisessa tutkimuksessa narratiivilla on useita eri merkityksiä. Näkemykseen yhtyvät myös Catherine Kohler Riessmanin ja Lee Quinney (2005, 393), mutta he selventävät, että usein narratiivin synonyymina käytetään tarinaa. Suomessa käsitettä ovat määritelleet esimerkiksi Hannu Heikkinen (2015, 150; 2010, 143), Matti Hyvärinen ja Varpu Löytönen (2005, 189) sekä Vilma Hänninen (2002, 15) ja myös heidän kesken vallitsee yhteneväinen näkemys siitä, että käsitteitä narratiivinen, tarinallinen ja kertomuksellinen voidaan käyttää toistensa synonyymeina. Heikkinen (2015, 151) tekee kuitenkin eron kertomuksellisuuden ja kerronnalli-

suuden välillä, mutta painottaa, että kyse on lähinnä vivahde-erosta. Kertomuksellisuus viittaa kertomisen lopputulokseen siinä missä kerronnallisuus kertomisen prosessiin (mt. 151). Hännisen (2002, 15) mukaan narratiivin, tarinan tai kertomuksen käsite toimii tutkimusta tehdessä ymmärrysvälineenä. Jerome Bruner (1991, 4) kuvaa narratiivien olevan versioita todellisuudesta. Järjestämme kokemuksemme ja muistomme narratiivien muotoon kertomalla syitä sille, miksi jotain tapahtui tai miksi jotain ei tapahtunut (mt., 4).

Narratiivin käsitettä voidaan nykyään pitää poikkitieteellisenä, eikä se rajoitu ainoastaan jonkin tietyn tieteenhaaran lähestymistavaksi. Narratiivisuus alkoi saamaan sijaa lähes jokaisessa tieteenhaarassa ja professiossa 1960-luvulta lähtien. Puhutaan narratiivisesta käänteestä, joka astui niin sosiaalityön, historian, antropologian, kansanrunoustieteen, psykologian, toimintaterapian, sosiolingvistiikan, viestinnän, sosiologian, oikeustieteen kuin lääketieteenkin tutkimuksen piiriin. (Riessman & Quinney 2005, 392.) Kaikkien tutkijoiden ja tieteenhaarojen kesken ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä narratiivin käsitteestä. Osa tutkijoista, esimerkiksi antropologit, viittaavat narratiivilla ihmisen koko elämänhistoriaan. Tämän lähestymistavan mukaan kerrottu tarina ja analyysia tekevän tutkijan tulkinta ovat sulautuneena toisiinsa joskus jopa siihen pisteeseen saakka, että tarinaa ja tulkintaa on mahdotonta erottaa toisistaan. Toisen perinteen mukaan narratiivi viittaa lyhyeen, ajallisesti järjestettyyn tarinaan, jossa on juoni, tapahtumapaikka ja hahmoja. Tällöin narratiivilla viitataan tiettyyn kokemukseen tai tapahtumaan, jonka kertoja on kokenut. Kolmannen perinteen mukaan narratiivi käsittää laajoja puheen jaksosia ja puheen nähdään olevan ”vaihtokauppaa” kertojan ja kuuntelijan välillä. Kertomus luodaan ja se kehittyy haastattelutilanteen aikana. (Riessman 2002, 697.) Tutkimuskirjallisuuden perusteella suurin osa tutkijoista (esim. Heikkinen 2015; Chase 2011; Hänninen 2002; Polkinghorne 1995; Labov & Waletzky 1967) kuvailee narratiivia toisen perinteen tapaan, mikä sopii parhaiten kuvaamaan myös omaa ymmärrystäni narratiivin merkityksestä. Tästä syystä avaan tämän perinteen lähtökohtia hieman laajemmin.

Perinteisimmän lähestymistavan mukaan kertomuksella on alku, keskikohta ja loppu (Hänninen 2002, 20). Juoni on kertomuksen runko, jonka avulla tarinan erilliset osat kootaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Uusitalo 2006, 65; Hänninen 2002, 20). Tapahtumat asetetaan ajalliseen järjestykseen (Polkinghorne 1996, 5) ja tarinan tapahtumankulun kuvauksen avulla voidaan vastata kysymykseen *mitä on tapahtunut* (Heikkinen

2015, 151). Narratiivisessa lähestymistavassa tapahtumat kytkeytyvät toisiinsa syiden ja seurausten ketjuina (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 190; Hänninen 2002, 64, 126–127) ja tapahtuman nähdään johtavan seuraavaan tapahtumaan (Riessman 2002, 698). Syy-seuraussuhteeksi ymmärretään kahden tapahtuman peräkkäinen esittäminen, jolloin ensimmäinen oletetaan jälkimmäisen syyksi. Narratiivisuudessa ei ole kyse luonnontieteellisestä kausaaliteetistä, vaan tapahtumien syyt voivat olla sosiaalisia, psykologisia tai joskus vain sattumastakin aiheutuvia. (Hänninen 2002, 162.) Hänninen (mt., 64) kuvailee kertomuksen olevan ajattelumuoto, joka jäsentää ihmisen elämän tapahtumia. Kertomus on yksilön keino ilmaista kokemuksiaan (Riessman 2002, 696).

5.3 Narratiivinen tutkimus

Tuula Uusitalon (2006, 67) mukaan narratiivisen tutkimuksen metodikirjallisuus on osittain ristiriitaista, mikä vaikeuttaa lähestymistavan hahmottamista. Tästä sain myös omakohtaista kokemusta tutkimuksen teon aikana, ja metodikirjallisuuden moninaisuutta valottanee se, että pelkästään narratiivisuuteen liittyviä muistiinpanoja lähteineen kirjoitin 27 sivun verran. Tuon muistiinpanokoosteen avulla lähdin hiljalleen hahmottamaan itselleni, mistä narratiivisuudessa on kysymys. Alkuun kirjallisuuden ympäröisyys tuntui turhauttavalta ja Riessmanin (2002, 706) toteamus narratiivisen menetelmän hitaudesta ja vaivalloisuudesta pistikin välillä miettimään mihin olin ryhtynyt. Myös Amia Lieblich, Rivka Tuval-Mashiach ja Tamar Zilber (1998, 170) painottavat narratiivisen lähestymistavan vaativan suurta kärsivällisyyttä ja omistautumista. Kärsivällinen ja pitkäjänteinen kirjallisuuteen perehtyminen osoitti kuitenkin myös sen, että parhaimmillaan narratiivisuus antaa tutkijalle vapautta tehdä valintoja luovuuttakin käyttäen. Yhtä ainoaa oikeaa tapaa soveltaa narratiivista lähestymistapaa ei ole (Kaasila, Rajala & Nurmi 2008, 5).

Narratiivisen tutkimuksen lähtökohtia

Tiede on viime vuosikymmenien aikana hivuttautunut positivismista kohti konstruktionistisempaa suuntaa, mikä Uusitalon (2006, 48) mukaan selittää narratiivisen tutkimuksen vahvaa esiinmarssia. Narratiivisen tutkimuksen suosio huolimatta tutkijoiden kesken ei vallitse yksimielisyyttä siitä, voidaanko narratiivisuudesta ylipäätään pu-

hua tutkimusmenetelmänä. Esimerkiksi Heikkisen (2015, 156) mukaan kyse ei ole tutkimusmetodista, vaan tutkimusotteesta, taustafilosofiasta tai lähestymistavasta. Narratiivisella lähestymistavalla voidaan viitata myös tieteiden väliseen keskusteluverkkoon, jota kuitenkin kertomuksen käsite yhdistää, mutta se voidaan ymmärtää eri tavoin. Kyseisen näkemyksen mukaan narratiivisuus ei ole sidottu mihinkään tiettyyn viitekehykseen. (Laitinen & Uusitalo 2008, 110, 117.) Narratiivisuudessa korostuu tietämisen subjektiivisuus, kontekstuaalisuus, suhteellisuus ja moni-ilmeisyys (Uusitalo 2006, 62). Nousiainen (2004, 22) mukaan uskomuksen, havainnot ympäristöstä ja ihmisen koko ajattelutapa rakentuvat narratiivisesti. Narratiivisuus voidaan ymmärtää lähestymistapana, jolloin kertomusten avulla ymmärretään omaa elämää ja tehdään oman elämän tapahtumia merkityksellisiksi. Täten kertomukset sekä välittävät että tuottavat tietoa. (Heikkinen 2010, 143, 156; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 218.)

Elämään ja elämästä kerrottuun kertomukseen liitetään useasti ajallinen jatkuvuus. Ihminen asettaa kokemuksiaan ymmärrettävään muotoon ajallisesti eteneväksi loogiseksi kertomukseksi. Tämän päivän näkökulma määrittää sitä, miten menneestä elämästä ja kokemuksista kerrotaan. Ihminen on voinut tehdä kokemuksilleen ajan myötä myös uusia tulkintoja ja nämä tulkinnat vaikuttavat menneestä kerrontaan. Tulevaisuuttaan ihminen tarkastelee niin menneen kuin nykyhetkenkin näkökulmasta. Kronologisuus ohjaa sitä, miten ihminen kertoo elämästään. Eteneminen tapahtuu lapsuudesta toisiaan seuraavien ikävaiheiden myötä nykyhetkeen. Vaikka kerronta ei etenisikään kronologisesti, ihminen hahmottaa elämänsä kehityskaarena, johon voi liittyä vaikeuksia ja niistä selviämistä. (Nousiainen 2004, 33–34.) Nousiainen (2016, 72) kiteyttää, mistä narratiivisuudessa on kyse: ihmisen elämä rakentuu kertomuksena ja kertomus on alituisesti läsnä ihmisen eletyssä elämässä.

Susan E. Chase (2011, 421) toteaa narratiivisen lähestymistavan kukoistavan ja kehittyvän edelleen. Narratiivisuuden avulla luodaan merkitystä muovaamalla ja järjestämällä kokemuksia, järjestetään tapahtumia ja asioita ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, luodaan yhteyksiä tapahtumien välille ja nähdään mihin tapahtumat ovat johtaneet ja mitä seurauksia niillä on ollut (mt., 42). Chasen kuvaus narratiivisuudesta kuvaa osuvasti sitä, mitä narratiivisuus kaikkine eri säikeineen omassa tutkimuksessani edustaa. Lisäksi en koe tarvetta tehdä käsitteellistä eroa narratiivisen tutkimuksen ja narratiivisen lähes-

tymistavan välillä, vaan käytän käsitteitä rinnakkain kuvaamaan keskenään samaa metodologista valintaani.

Kiinnostuksen kohde ja tutkimuksen tavoite narratiivisessa tutkimuksessa

Narratiivisuus on keino tutkia kokemuksia, joita ihminen on elänyt (Chase 2011, 421; Riessman 2002, 708). Tällöin ollaan kiinnostuneita siitä, miten henkilö kertoo kokemuksistaan ja mistä henkilön kertomus kertoo (Chase 2011, 421) sekä ihmisen omasta tavasta antaa asioille merkityksiä (Hänninen 2002, 34). Narratiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisen ainutkertaisesta tavasta toimia, ajatella ja kokea (Syrjälä 2010, 248). Bruner (1991, 7) kuvaa, että narratiivisuus on keino tehdä tutkintoja siitä, miksi henkilö teki jotain mitä hän teki. Kiinnostuksen kohteena on kertomuksen taustalla olevien tapahtumakulkujen selvittäminen: mitä tapahtui tietyssä ajassa ja paikassa, mitä henkilöt tekivät ja miksi, millaisia olivat tapahtumapaikat ja tapahtumien sosiaalinen konteksti (Heikkinen 2015, 154). Narratiivisessa tutkimuksessa nostetaan esiin haastateltavien ääni, tunteet, toiminta ja kokemukset. Tavoitteena on erityisesti tarkastella haastateltavan elämän käännekohtia ja niitä merkityksiä, mitä haastateltavat antavat kokemuksilleen ja elämälleen (Syrjälä 2010, 249). Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber (1998, 8) korostavat, ettei narratiivisen lähestymistavan tarkoituksena ole tavoittaa ihmisen todellisuudesta kokonaista ja täsmällistä esitystä. Haastateltavan elämässä tapahtuneet tosiasiat ja elämäntapahtumat muodostavat kertomuksen ytimen, mutta jokainen yksilö saa vapaasti valita, mitä asioita hän kertoo. Siksi narratiivinen tutkimus nojaakin ajatukseen, ettei ilmiöistä ole tavoitettavissa vain yhtä ainoaa totuutta. (Mt., 2, 8.)

5.4 Ihmisen identiteetti narratiivisessa tutkimuksessa

Elämänhistoria koostuu tapahtumista, jotka kulkevat mukana, kun ihminen rakentaa identiteettiään (Nousiainen 2004, 31). Identiteetti voidaan lyhyesti määritellä ihmisen käsitykseksi ja kokemukseksi itsestään (mt., 18). Omassa tutkimuksessani nojaan Nousiaisen (2004, 20) näkemykseen, minkä mukaan identiteetti rakentuu vuorovaikutteisessa suhteessa muiden ihmisten ja elinympäristön kanssa. Nousiaisen mukaan omasta elämästään jollekin kertominen muuttaa aina jollakin tavoin kertojan identiteettiä (mt., 32). Ihminen ymmärtää itseään kertomusten kautta, minkä myötä myös ihmisen identi-

teetti rakentuu narratiivisesti (Heikkinen 2010, 145; Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Ihmisiä voidaan pitää luonnostaan tarinankertojina. Kertomukset ovat keskeisessä roolissa ihmisten kommunikoidessa ja niiden avulla ylläpidetään kokemusten yhtenäisyyttä ja jatkuvuutta. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber (1998, 7.) Näistä syistä narratiivinen lähestymistapa sopii parhaiten omaan tutkimukseeni, koska haastattelu tarjoaa haastateltaville mahdollisuuden antaa uusia merkityksiä kokemilleen asioille ja samalla haastateltava voi jäsentää identiteettiään uudelleen (Hänninen 2002, 5).

Vallalla olevan käsityksen mukaan ihmisen identiteettiä ei nähdä enää ”annettuna”, vaan yksilö itse rakentaa identiteettiään ja sitä kuka hän on (Riessman & Quinney 2005, 393–394). Muuttuvuus ja moniulotteisuus kuvaavat narratiivisen lähestymistavan käsitystä identiteetistä (Hänninen 2002, 60). Hänninen (2002, 20) puhuu sisäisestä tarinasta, jolla hän viittaa mielen sisäiseen prosessiin. Tässä prosessissa ihminen tulkitsee elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäisen tarinan avulla ihminen tulkitsee elämäntilannettaan, tapahtumia, muutoksia ja jäsentää identiteettiään. Lisäksi sisäisen tarinan avulla ihminen hahmottaa tapahtumien syy-seurausyhteyksiä ja asettaa jotkin asiat elämässä tärkeimmiksi kuin toiset. Sisäinen tarina saa ilmaisunsa kerronnassa, mutta osia siitä jää myös piiloon, koska henkilö ei kerro ääneen kaikkia kokemuksiaan. Hännisen mukaan ihmisen toimintaa selitetään perinteisesti menneisyydellä tai tulevaisuudella, mutta narratiivinen lähestymistapa pyrkii näkemään ihmisen ajallisena olentona. Näkemyksen mukaan nykyhetkessä on ladattuna niin menneisyys kuin tulevaisuuskin ja nykyhetki saa merkityksensä kummaltakin puolelta. Menneisyyttä on aina mahdollista tulkita uudelleen ja se määrittää sitä, miten nykyhetki koetaan. Nykyhetken tulkintaan vaikuttaa koetaanko se esimerkiksi nousuna, laskuna tai vaikeuksista ylitse pääsemisenä suhteessa menneisyyteen. (Mt., 20, 58.)

Teoreettisesti narratiivisuuden avulla pyritään tutkimaan ja ymmärtämään yksilöiden sisäistä maailmaa (Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber (1998, 7). Nousiainen (2004, 32) huomauttaa, että haastateltava kuitenkin aina itse päättää, mitä hän kertoo ja jättää kertomatta. Tästä syystä tutkija ei voi tavoittaa kaikkea sitä, mistä haastateltava itse on tietoinen, vaan paljon voi jäädä myös tavoittamatta. Siksi on muistettava, ettei kertomus ole yhtä kuin haastateltavan identiteetti. Kertomus sisältää vain niitä ulottuvuuksia identiteetistä, jotka haastateltava on halunnut tutkijalle paljastaa. (Nousiainen 2004, 32.) Vaikka tutkija pyrkii ymmärtämään haastateltavien kokemuksia, lopullinen tuotos voi

kuitenkin vain vähäisesti tavoittaa haastateltavien elämän todellisuutta (mt., 29). Nousiainen näkemys sopii hyvin yhteen Hännisen (2002, 20) sisäisen tarinan kanssa, koska molempien näkemysten mukaan kertomuksesta jää aina jotain myös piiloon.

Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber (1998, 8) tähdentävät, että haastattelutilanteessa kerrottu tarina on vain yksi monista mahdollisista konstruktioista, joita haastateltava voi tehdä elämästään. He argumentoivat, ettei tutkimuksen kautta voi koskaan tavoittaa haastateltavan koko elämäntarinaa, mihin he viittaavat käyttäen käsitettä ”*the story*”. Tämä johtuu siitä, että ihmisen elämäntarina kehittyy ja muuttuu ajan saatossa jatkuvasti. Nauhoitettu ja tekstin muotoon litteroitu haastattelu on ikään kuin jäädytetty kuvaus jatkuvasti ja dynaamisesti muuttuvasta henkilön identiteetistä. Tutkija lukee ja tulkitsee aineistoaan ikään kuin se heijastaisi haastateltavan sisintä ja olemassa olevaa identiteettiä, mikä kuitenkin todellisuudessa on jatkuvassa muutoksessa. Jokaiseen tuotettuun tarinaan vaikuttaa se ympäristö, missä tarina kerrotaan: haastattelun tarkoitus, haastattelijan ja haastateltavan välille syntyvä vuorovaikutus ja kertojan olotila. Siksi juuri kyseinen haastattelutilanteessa kuultu tarina on vain yksi mahdollisista moniäänisistä konstruktioista haastateltavan elämästä, minkä tuottamiseen vaikuttavat juuri sillä hetkellä vallalla olevat muut tekijät. (Mt., 8.) Tämä kuvaa erinomaisesti oman tutkimukseni lähtökohtia. Minulla oli käytettävissäni aineisto, joka koostui siitä, mitä äidit juuri sillä hetkellä ja siinä tilanteessa halusivat kertoa. Minä en oletta aineiston perusteella tietäväni koko totuutta äitien elämästä. Narratiiviseen lähestymistapaan nojaten pidän mahdollisena, että minulle kerrottu kertomus saattoi vaikuttaa jotenkin haastateltavan identiteettiin, koska kuten aiemmin nostin esiin, kertominen vaikuttaa aina henkilön identiteettiin (Nousiainen 2004, 32). Tästä syystä samastakin ilmiöstä kerrottu tarina voisi olla hyvin erilainen, mikäli joku äideistä nyt kertoisi näennäisesti saman kertomuksen jollekin toiselle henkilölle.

5.5 Narratiivinen haastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Narratiivisessa haastattelussa haastateltavalle tarjotaan mahdollisuus kertoa kokemansa omalla tavallaan (Hänninen 2010, 165). Ihmisille on yleensä tärkeää, että he voivat kertoa omasta elämästään, kokemuksistaan ja muistoistaan. Tämä vuoksi tulisikin luottaa siihen, että haastateltava tuottaa merkitykselliseksi kokemaansa tietoa ja tutkijan olisi syytä ainoastaan mahdollisimman niukasti puuttua kertomuksen etenemiseen. (Nousiainen 2004, 44.) Kertomus ei synny tyhjästä, vaan siihen vaikuttavat monet tekijät: aika ja paikka sekä fyysiset, psyykkiset ja kognitiiviset olosuhteet. Myös haastattelutilanteen tunnelmalla, vuorovaikutuksella tutkijan kanssa ja kertojan omilla motiiveilla on merkitystä. Kertominen voi jäädä kesken, mikäli haastateltava on unohtanut jotakin kyseiseen tapahtumaan liittyvistä asioista. Tutkijan ei tule jättää näitä mahdollisia katkoksia huomiotta, koska niillä voi olla merkitystä kertomuksen tulkinnassa. (Mt., 34, 36.) Narratiivinen haastattelu tuottaa aineistoksi kokonaisia kertomuksia. Kertomukset voivat sisältää selontekoja tapahtumien kulusta, kehityksestä ja käänteistä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 123.) Narratiivisella menetelmällä kerättyä aineistoa voidaan pitää ainutlaatuisena, rikkaana ja sellaisena, mitä ei voitaisi saavuttaa esimerkiksi pelkkää kyselylomaketta käyttäen (Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber (1998, 9).

Gabriele Rosenthal (2003, 915) kuvailee narratiivista haastattelua eräänlaiseksi psykologiseksi interventioksi. Narratiivisessa haastattelussa tarina muotoutuu usein haastattelijan tarjoaman teeman ympärille, mikä voi olla esimerkiksi jokin tietty ajanjakso haastateltavan elämässä ja haastattelun nähdään olevan puhujan ja kuuntelijan yhteinen tuotos (Rosenthal 1993, 62–63). Perinteinen narratiivinen haastattelu etenee kolmiportaisesti. Ensin tutkija esittää haastateltavalle teeman, mistä hän haluaa haastateltavan tuottavan tietoa. Tässä vaiheessa tutkija ei puutu haastattelun kulkuun, mutta osoittaa kuuntelevansa. Seuraavassa vaiheessa tutkija pyytää haastateltavaa kertomaan enemmän joistakin haastattelussa esiin nousseista asioista. Lopuksi tutkija kysyy etukäteen pohtimiaan tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia kysymyksiä, joihin ei vielä haastattelun aikana tullut vastausta. (Rosenthal 2003, 917–918.) Rosenthal kuitenkin huomauttaa, että mikäli tutkija ensimmäisessä vaiheessa huomaa, ettei haastattelu onnistu laisinkaan ellei hän itse puutu haastattelun etenemiseen, tutkijan on luvallista puuttua haastattelun kulkuun (mt., 920–921).

Nousiainen (2004, 42) tapaan pidän tärkeänä, että myös haastateltava itse hyötyisi jotain elämäntarinansa kertomisesta. Kerronta voi toimia haastateltavan itseyttä lisääväksi kokemuksena. Nousiainen jatkaa, että kertomisen myötä haastateltava reflektoi elämänsä, rakentaa identiteettiään ja tämä voi tuntua terapeutiselta. Nousiainen havainnollistaa, että psykologiaan liittyvän käsitteen lisäksi terapeutisuus voidaan ymmärtää myös arkikieleen juurtuneena käsitteenä. Yhdyn Nousiaisen näkemykseen narratiivisen haastattelun terapeuttisesta ulottuvuudesta: haastateltava jakaa elämäkokemuksiaan ja tämä vuorovaikutustilanne voi jäsentää ja helpottaa oman elämän ja vaikeiden elämäntilanteiden mukanaan tuomien tunteiden käsittelyä. (Mt., 42.)

5.6 Tutkimuksen toteuttaminen

5.6.1 Tutkimuksen suunnittelu ja aineiston hankinta

Narratiivinen lähestymistapa sopii erityisesti silloin, kun tutkittava joukko ei ole suuri, kuten omassa tutkimuksessani (Riessman 2002, 706). Riessman ja Quinney (2005, 392) huomauttavat, että sosiaalityö perustuu puheelle ja vuorovaikutukselle. Sosiaalityöntekijät työskentelevät narratiivien kanssa, kun he kuuntelevat asiakkaiden kertomuksia elämästään (mt., 396). Narratiivinen haastattelu tuntuikin melko pian tutkimuksen suunnittelun aloittamisen jälkeen luontevimmalta valinnalta. Kaikki lähti liikkeelle ajatuksestani käyttää haastattelun apuna piirtämääni aikajanaa (liite 3). Aikajanan ideana oli erityisesti se, että haastateltavan kaikki ikävaiheet tulisivat ainakin suurin piirtein käsitellyiksi (myös Nousiainen 2004, 13). Lisäksi ajattelin sen toimivan haastattelun kulkua ohjaavana kiintopisteenä, jota haastateltava voisi käyttää avukseen kertoessaan omasta elämästään. Koska tutkimukseni aihe, ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus, on ilmiönä avoin ja ennalta rajaamaton, ajattelin, ettei pelkällä vapaamuotoisella kerroksella päästäisi parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, vaan haastateltava voisi hämmäys siitä, mitä hänen kuului kertoa. Lisäksi tuossa vaiheessa tutkimuksen käsitteelliset valinnat eivät olleet vielä hioutuneet, joten en voinut esittää haastateltaville vain epämäärästä tehtävänantoa esimerkiksi ”Kerro elämäntarinasasi ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden näkökulmasta”. Tästä syystä päätin tehdä myös haastattelurungon (liite 4), jonka avulla varmistin, että aineistoa syntyy. Haastattelukysymyksiä poh-

tiessani nojasin omaan intuitiooni ja mielenkiintoni kohteena oleviin asioihin. Täten keskeisiksi teemoiksi muodostuivat haastateltavien menneisyys, suhde lastensuojeluun sekä ajatukset nykyhetkestä ja tulevaisuudesta.

Äitien valitseminen tutkimukseni informanteiksi ei tarkoita sitä, että minä tutkimuksen tekijänä pitäisin äitien kokemuksia isien kokemuksia arvokkaampina. Äidit valikoitui-
vat tutkimukseeni siitä syystä, että tekemäni käytäntötutkimuksen (Ala-Honkola 2015) perusteella SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijöillä oli tiedossaan enemmän äitejä kuin isiä, joilla on ollut lastensuojeluasiakkuus. Käytäntötutkimukseni tulosten mukaan lapsia, joiden äidillä on ollut lastensuojeluasiakkuus, on noin kaksinkertainen määrä isiin verrattuna, joten jo isien anonymiteetin suojelemiseksi äitien valitseminen informanteiksi oli tämän tutkimuksen kannalta parempi vaihtoehto.

Haastateltavien hankkimisessa sain apua SOS-Lapsikylän yhteyshenkilöiltä. Yhteyshenkilöillä viitataan SOS-Lapsikylän kehittämisspäällikkö Kati Palsaseen ja niihin SOS-Lapsikylän toimipisteiden sosiaalityöntekijöihin, jotka osallistuivat haastateltavien rekrytoimiseen. Yhteyshenkilöt miettivät ketkä äidit heidän mielestään sopisivat tutkimukseeni ja täyttäisivät tutkimukseni kriteerit eli sen, että sekä äidillä että hänen lapsellaan on ollut/on lastensuojeluasiakkuus. Tehtävä ei ollut helppo, koska yhteyshenkilöiden oli otettava huomioon myös se, että kyseinen äiti olisi elämässään sellaisessa tilanteessa, että hän kestäisi mahdolliset haastattelussa esiin nousevat asiat. Sensitiivisessä haastattelututkimuksessa on pohdittava, ketkä kohderyhmään kuuluvat henkilöt ovat riittävän tasapainoisia osallistua tutkimukseen ja tuottaakseen tutkimustietoa (Laitinen & Uusitalo 2007, 319). Koska SOS-Lapsikylä toimi rekrytoijana hankkimalla minulle haastateltavat, en voinut itse puntaroida osallistujien kyvykkyyttä. Tutkijana minua sitoi kuitenkin velvollisuus keskeyttää haastattelu, mikäli kokisin haastattelun syystä tai toisesta uhkaavan henkilön hyvinvointia (mt., 319). En huolestunut asiasta etukäteen, koska luotin siihen, että SOS-Lapsikylän yhteyshenkilöt tuntevat vanhemmat ja osaavat arvioida kyseisen äidin kyvykkyyttä osallistua tutkimukseen. Tässä yhteydessä voi herästä kysymys, ovatko tutkimukseeni osallistuvat äidit liian valikoituneita ja niin sanotusti ”mallitapauksia” eli sellaisia, joiden on todettu voivan helposti keskustella omasta elämästään. Keskustelin aiheesta kehittämisspäällikkö Palsasen kanssa ja hän totesi, ettei tämä muodosta ongelmaa. On muistettava, ettei kenenkään lapsi ole lastensuojeluasiak-

kuuden piirissä ilman syytä, joten ilmiö koskettaa myös näitä mahdollisesti jollakin perusteella valikoituneita haastateltavia. Tämä ei vähennä heidän tuomansa tiedon arvoa.

Olin kirjoittanut äideille annettavan infokirjeen (liite 1) valmiiksi, minkä avulla yhteyshenkilöt esittelisivät tutkimukseni pääpiirteet potentiaalisille äideille. Infokirjeessä kuvasin lyhyesti tutkimukseni tarkoituksen ja kytkeytymisen osaksi SOS-Lapsikylän kehittämishanketta. Kirjeessä avasin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Lisäksi kerroin miten tutkimukseni toteutan (haastattelu, nauhoittaminen, aineiston tuhoaminen jne.). Kirjeessä halusin panostaa siihen, että äiti kokisi, että hänen kertomuksellaan on merkitystä ja, että äidille välittyisi, että olen aidosti kiinnostunut kuuntelemaan. Pyrkimyksenäni oli tarjota äideille tilaisuus kertoa elämästään omin sanoin. Parhaimmillaan haastattelu voi tarjota haastateltavalle kiireettömän hetken jäsentää elämänsä käännekohtia samalla kun hän tuottaa ilmiöstä tietoa ja voi sitä kautta tuntea olonsa merkitykselliseksi. Kaksi äideistä suostui tutkimukseen yhteyshenkilön kontaktin perusteella ja yksi äiti halusi vielä puhua kansani lisää tutkimuksesta ennen suostumustaan. Äitien luvalla sain heidän yhteystietonsa SOS-Lapsikylän yhteyshenkilöiltä ja yhdessä äitien kanssa sovin heille sopivan haastatteluaajan.

5.6.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin kahden SOS-Lapsikylän tiloissa. Haastateltavien ja heidän lastensa anonymiteetin suojaamiseksi en paljasta toimipisteiden sijainteja. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Kaikkia haastatteluja varten minulle ja äideille oli järjestetty rauhallinen tila. Ennen jokaista varsinaista haastattelua ja nauhurin käynnistämistä annoin äidille vielä oman kappaleen infokirjeestä (liite 1) ja suostumuslomakkeen (liite 2) allekirjoitettavaksi. Neuvoisin äitejä lukemaan ne rauhassa ja kertomaan, mikäli niistä herää joitakin kysymyksiä. Huolimatta siitä, että asiat kävivät ilmi infokirjeestäkin, painotin vielä erikseen, että en ole kytköksissä SOS-Lapsikylän toimintaan, vaan roolini on perheen asioista ulkopuolisena tutkijana toimiminen. Lisäksi muistutin siitä, ettei haastateltavan ole pakko kertoa mitään, mitä hän ei itse halua, eikä hänen ole pakko vastata kaikkiin hänelle esitettäviin kysymyksiin. Pyrin siihen, että äideillä olisi ollut mahdollisimman rentoutunut ja luottavainen olo ennen haastattelua.

Aloitin haastattelut kartoittamalla äitien taustaa ja sosiaalista verkostoa, mikä toimi samalla eräänlaisena tutustumisvaiheena (liite 4). Tämän vaiheen jälkeen seurasi elämästä kertominen aikajanan avulla (liite 3). Alla näkyy esimerkki siitä, miten ohjeistin yhtä tutkimukseni äideistä kertomaan elämästään.

Maija: Seuraavana mulla olis tässä haastattelussa semmonen tota kohta et mä oon tehny tämmösen ikään kuin aikajanan missä on sitte otsikkona että mitkä ovat olleet elämäsi keskeisimmät ja tärkeimmät kokemukset ja käännekohtat suhteessa lastensuojeluun. Tosiaan ku mullahan on tässä tutkimuksessa aiheena semmoset perheet missä on ollu se lastensuojeluasiakkuus sekä vanhemmalla että lapsella niin ihan sitä silmällä pitäen mä tein tämmösen [aikajanan] et jos tää vois auttaa jotenki sua kertomaan sun omaa tarinaa siitä miten se lastensuojelu näyttäytyy ku sä lähdet täältä ihan lapsuudesta ja nuoruudesta millon sulla itellä nyt sitten tää asiakkuus alkokaan ja minkälaisia eri käännekohtia ja kokemuksia sä pidät siinä niinku tärkeenä edeten ihan tänne nykyhetkeen. Osaisiks sä siitä alottaa kertomaan sitte? Mulla on sitte täälä kysymyksiäki vielä mutta jos osaisit ihan aluksi niinku oma-alotteisesti kertoa.

Aikajana oli haastateltavien saatavilla koko haastattelujen ajan ja lopuksi siirryimme teemoihin menneisyys, lastensuojelu, nykyhetki ja tulevaisuus (liite 4). Aikajana toimi äitien kanssa hieman eri tavoin. Yhdessä haastattelussa äiti totesi, että hänen on helppo puhua ilman aikajanaakin, mutta vapaamuotoinen kerronta ei kuitenkaan kantanut kovin pitkälle, joten siirryin omiin haastattelukysymyksiini. Toinen äiti puhui vapaamuotoista kerrontaa käyttäen lähes tunnin pelkästään aikajana apunaan ennen kuin edes siirryimme suunniteltuihin kysymyksiin. Kolmannessa haastattelussa haastateltava lähti järjestyksessä puhumaan oman lastensuojeluasiakkuutensa alkamisesta ja aikajana vaikutti toimivan hyvänä apukeinona.

Oma kokemukseni on, että etukäteen suunnittelemani kysymykset onnistuivat hyvin, koska juuri kysymyksissä käsiteltävistä asioista äidit puhuivat jo vapaan kerronnankin aikana aikajanaa käyttäen. Kerroin kuitenkin äideille, että luen silti kaikki kysymykset heille ääneen, vaikka asiaa olisikin jo käsitelty. Halusin äitien saavan avoimesti tietää, mistä minä tutkijana olin kiinnostunut ja lisäksi haastateltava pystyi täydentämään vastaustaan, mikäli hänellä tuli mieleen jotakin uutta asiaan liittyen. Kaikki haastattelut alkoivat ja päättyivät hyvässä hengessä. Erityisesti minut yllätti äitien rohkeus puhua avoimesti esimerkiksi kokemastaan väkivallasta ja ylipäättään kyky puhua vaikeistakin aiheista rauhallisesti ja rohkeasti. Jo haastatteluhetkellä kiinnitin kuitenkin huomiota

siihen, että kerronta oli ajoittain hyvin poukkoilevaa ja ajankulku kääntyi välillä päinvastaiseksi kuin aikajana (ks. Heikkinen 2015, 152) tai kerronta alkoi uudelleen eri ajankohdasta. Laitinen ja Uusitalo (2008, 112) huomauttavat, että erityisesti mikäli kyse on traumaattisista tapahtumista, joille on vaikea nimetä mitään järjellistä selitystä, kerronta voi muodostua sekavaksi ja keskeneräiseksi. Tiesin, että analyysivaiheessa pystyisin kuitenkin helpommin jäsentämään kertomuksesta ajallisesti etenevän kokonaisuuden, joten en keskeyttänyt äitejä jatkuvasti kysymällä, missä ajassa nyt liikutaan, vaan annoin äideille tilan kertoa haluamallaan tavalla.

Lyhin haastattelu oli kestoaltaan 1,5 h ja pisin 1h 45 min. Kokemukseni mukaan kaikki äidit suhtautuivat myös minuun kunnioittavasti eikä kukaan äideistä vaikuttanut kyseenalaistavan tarkoitukseni. Haastattelutilanteen päättymisen kannalta on tärkeää, että haastattelu loppuu positiivisessa mielialassa (Hänninen 2008, 127). Olimme sopineet SOS-Lapsikylän kanssa, että tutkimukseen osallistumisen jälkeen haastateltava sai SOS-Lapsikylän kustantaman elokuvalipun kiitokseksi. Lisäksi haastattelun loppupuolella keräsin yhteen haastattelujen aikana esiin nousseita positiivisia asioita ja kiitin vielä kertaalleen äitejä heidän rohkeudestaan osallistua tutkimukseeni.

6 TUTKIMUSEETTINEN POHDINTA

Hänninen (2008, 123) luettelee ihmistutkimukseen kuuluviksi eettisiksi vaatimuksiksi osallistuvien vapaan ja informoidun suostumuksen, tutkimuksesta saadun tiedon luotamuksellisuuden, raportoinnin anonymisoinnin, tutkittavan harhaanjohtamisen välttämisen sekä sen, ettei tutkimus saa tuottaa tutkimukseen osallistuville henkilöille vahinkoa. Pohjola (2003, 5–6) tähdentää, että sosiaalitieteissä ihmisten sosiaalinen vuorovaikutus ja inhimillinen toiminta ovat läsnä. Tästä johtuen sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa käsitellään usein sensitiivisiä ja jopa arkojakin asioita (mt., 5). Etiikkaan liittyvä pohdinta oli osa tutkimustani koko tutkimusprosessin ajan erityisesti juuri tutkimusaiheeni sensitiivisyyden vuoksi. Tässä luvussa avaan sensitiivisen haastattelututkimuksen ja narratiivisen tutkimuksen eettisiä lähtökohtia ja sitä, miten ne ilmenevät omassa tutkimuksessani. Lisäksi pohdin vaikeiden asioiden ilmaisemiseen ja käsitteiden valintaan liittyvää problematiikkaa. Lopuksi kuvailen omaa tutkijapositioniani ja kerron minkälaista tutkimuslupaan liittyvää neuvottelua oman tutkimukseni tiimoilta käytiin.

6.1 Narratiivisen tutkimuksen eettisiin periaatteisiin sitoutuminen

Eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna narratiivinen tutkimus kunnioittaa ihmisen ominaislaatua ja tarjoaa haastateltavalle mahdollisuuden oman äänen ilmaisemiseen mahdollisimman vapaasti ja autenttisesti (Hänninen 2010, 174; Heikkinen 2010, 157; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205). On kuitenkin mahdollista, että haastateltava voi heittäytyä tarinan kerrontaan niin voimakkaasti, että hän tulee kertoneeksi jotain sellaista, mitä ei ole vielä koskaan kertonut kenellekään (Hänninen 2010, 174). Tämä mahdollisuus oli myös omassa tutkimuksessani. Etuna pidin kuitenkin sitä, että äidit olivat väistämättäkin joutuneet keskustelemaan runsaasti esimerkiksi oman lapsensa asioista ja lastensuojeluasiakkuudesta, joten en pelännyt, että tulisin nostaneeksi esiin paljon sellaista, mitä he eivät olisi jo jonkun henkilön kanssa läpikäyneet. En voinut kuitenkaan etukäteen tietää, kuinka paljon äidit olivat läpikäyneet omaa lapsuuttaan ja mitä asioita he tulevat nostamaan esiin. Kerronnan myötä on mahdollista kuulla jotain, mitä haastateltava ei ole aiemmin paljastanut. Tämän mahdollisuuden tiedostaminen oli kuitenkin ainoa keino, miten pystyin asiaan valmistautumaan.

Granfeltille (1998, 39) vastavuoroisuus merkitsee sitä, että tutkija pyrkii haastattelutilanteessa olemaan mahdollisimman keskittyneesti läsnä, kuuntelemaan tarkasti sekä osoittamaan olevansa kiinnostunut siitä, mitä haastateltava kertoo. Tarkoituksen mukaan ei ole tuoda esille tutkijan omia näkemyksiään tai omaa elettyä elämäänsä (mt., 39). Tämä sopi hyvin myös oman tutkimukseni lähtökohdaksi. Tavoitteenani oli, että äidit saisivat niin sanotusti purkaa itseään ja samalla heidän kertomansa kokemukset voivat olla hyödyksi joillekin muille samassa tilanteessa oleville henkilöille (myös Granfelt 1998, 31–32). Haastattelutilanteessa pyrin siihen, että äideillä on tilaa omaehtoiselle ja mahdollisimman vapautuneelle kerronnalle. Narratiivisessa haastattelussa vuorovaikutuksen tulisi olla mahdollisimman vapaata, jotta jokainen kertomus muodostuisi juuri haastateltavan näköiseksi. Haastattelutilanteessa on edettävä haastateltavan ehdoilla eikä tutkija voi urkkia tai painostaa haastateltavaa kertomaan. Tavoitteena on päästä käsiksi haastateltavan tapaan kertoa asioistaan ja tutkijan on sovittava omat tutkimusintressinsä siihen. Toisaalta Granfelt huomauttaa, että tutkijan ollessa liian hienovarainen ja varovainen, haastateltava ei välttämättä osaa syventyä kerrontaan. Tällöin haastattelu ei innosta rohkeaan kerrontaan. Vaarana on, että haastateltava vaipuu samalle tasolle tutkijan kanssa ja tyytyy kertomaan asioistaan vain hienovaraisesti, koska haastateltava saattaa jopa pelätä loukkaavansa tutkijaa. Granfeltin mukaan eettisesti virheetöntä tutkimusta voi olla lähes mahdotonta tehdä eikä tule unohtaa, että loppujen lopuksi haastateltavilla on vastuu siitä, mitä he haluavat elämästään haastattelutilanteessa kertoa. (Mt., 31, 37, 40–41.)

Haastatteluiden toteuttaminen vaati minulta empaattista suhtautumista, hienovaraista läsnäoloa ja herkkyyttä aistia haastateltavien mielentiloja. Lisäksi minua sitoi velvollisuus vetäytyä puheenaiheesta, mikäli tulkitsin sen olevan haastateltavalle henkisesti liian raskas. Haastattelujen aikana oli myös siedettävä hiljaisuutta ja muistettava, että mikäli haastateltava ei pysty kaikkea haluamaansa sanallistamaan, on hiljaisuuskin tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Laitinen & Uusitalo 2007, 322, 325.) Haastattelujen aikana kohtasin vain yhden tilanteen, jolloin äiti totesi aiheen olevan liian kipeä, että hän haluaisi keskustella siitä. Ilmaistuaani äidille ymmärtäväni asian, hän jatkoi kuitenkin omaehtoisesti aiheesta puhumista, jolloin annoin äidin vapaasti edetä asiassa juuri hänen halumallaan tavalla.

Sensitiivinen tutkimusote voi joskus aiheuttaa sen, että tutkija lähtee myötäelämään haastateltavien elämää ja tutkijassa voi herätä huoli siitä, miten haastateltavat jaksavat. Tutkija voi kokea voimattomuutta, kun ei voi tehdä mitään asioille, joita haastateltava on kokenut. Haastateltavat saattavat herättää tutkijassa empaattisia ja positiivisia tunteita, mutta myös vastenmielisyyttä ja inhoakin. Tutkijan onkin osattava erottaa omat tunteensa haastateltavan tunteista välttyäkseen liialliselta kuormittumiselta. Tunteista huolimatta tutkijan on pystyttävä tuottamaan ilmiöstä luotettavaa tietoa. Tutkimusprosessin edistymisen kannalta onkin tärkeää, että tutkija kirjaa tutkimuspäiväkirjaansa kokemiin tunnetiloja, koska tämä vie prosessointia eteenpäin. (Laitinen & Uusitalo 2007, 319, 326–328.) En ollut etukäteen huolissani mahdollisista haastatteluiden aiheuttamista tunteista, mutta asiaa oli kuitenkin hyvä pohtia. Jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani minkälaisia tuntemuksia haastattelu minussa herätti ja minkälainen tunne minulle jäi haastattelun sujumisesta.

Koska narratiivisissa haastatteluissa käsitellään haastateltavien menneisyyttä, tämä voi herättää haastateltavissa kivuliaita ja uuvuttavia tunteita niin haastattelun aikana kuin niiden jälkeenkin (Laitinen & Uusitalo 2007, 322). Tästä syystä on tärkeää varmistaa, että haastateltavilla on saatavilla asiantuntija-apua, mikäli heillä herää keskustelun tarvetta, vaikka haastateltavat itse päättävätkin, mistä haluavat kertoa ja mistä mahdollisesti vaieta. Pro gradu -seminaarissa keskustelimme aiheesta ja ohjaajani oli sitä mieltä, etten minä voi olla se henkilö keneen haastateltavat mahdollisesti ottavat yhteyttä keskustelun tarpeen herätessä, koska opiskelijana minulla ei vielä tässä vaiheessa ole ammatillista vastuuta. Tästä syystä sovin SOS-Lapsikylän kanssa, että mahdollisista jälki-käteiskeskusteluista vastaavat SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijät, koska heillä on äiteihin pitkäaikainen suhde. Jokaiselle äidille osoitettavassa infokirjeessä oli tutun sosiaalityöntekijän yhteystiedot, jotta hän pystyi haastattelun jälkeen ottamaan halutessaan yhteyttä.

Kun tutkija analysoi aineistoa, kerrottu tarina jäsentyy uudeksi kertomukseksi ja uudelle yleisölle kuultavaksi. Vaikka tutkijan pyrkimyksenä olisi ”äänen antaminen” ja kanssa-tutkijuus, ei asetelma tutkijan ja tutkittavan välillä ole täysin tasavertainen. Tutkimus muuttuu toisen elämästä kertomiseksi ja kirjoittamiseksi analyysin ja tulosten esittämisen vaiheessa. (Granfelt 1998, 55–56.) Erosen (2012, 19) tapaan ajattelen, että äänen antaminen ja kanssatutkijuuteen kutsuminen on kuitenkin yksi sosiaalityön eetti-

sistä kysymyksistä. Tutkimuksessani pyrin tarjoamaan haastateltavilleni mahdollisuuden kertoa omasta todellisuudestaan, vaikka minä tutkijana jäsenänkin kertomuksen uudeksi kokonaisuudeksi, joka haastateltavan näkökulmasta katsoen saattaa vaikuttaa erilaiselta kuin alkuperäinen kertomus. Tutkija valitsee, lisää, poistaa, kertoo tai jättää kertomatta jotain, mitä haastateltava on tuonut esille (mt., 75). Erosta (2012, 75) lainaten ”-- hyväkään tutkimusteksti tai kaunein pyrkimys ei poista valtasuhteita tutkijan ja tutkittavan väliltä.”.

6.2 Sensitiivisestä tutkimusaiheesta puhuminen ja kirjoittaminen

Sensitiivisinä tutkimusaiheina voidaan pitää aiheita, joiden kohteina ovat esimerkiksi yksityiset ja salaiset asiat tai ihmisille mahdollisesti syyllisyyttä, häpeää tai traumoja aiheuttavat ilmiöt (Laitinen & Uusitalo 2007, 317). Omasta aiheestani sensitiivisen tekee se, ettei lastensuojelun palveluiden piiriin päätymistä voida lähtökohtaisesti pitää tavoiteltavana asiana, mutta tutkimuksessani haastattelin äitejä, joiden perheissä lastensuojeluasiakkuus ilmenee vähintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa. Granfeltin (1998, 40) tavoin ajattelen, ettei ilmiöstä kokemuksen kautta voi puhua muut kuin ne, jotka ovat itse ilmiön sisällä eläneet. Siksi on eettisesti perusteltua kerätä kokemuksia juuri heiltä, joita ilmiö koskee ja tehdä heidän kokemuksiaan näkyviksi (mt., 40). Granfeltin ajatus sopii hyvin yhteen Pohjolan (2003, 128) näkemyksen kanssa tiedon hankinnan etiikasta. Tiedon hankinnan etiikassa on kyse suhteesta tutkimuskohteeseen ja aineiston hankintaan (mt., 128). Koen toteuttavani tiedon hankinnan etiikkaa haastatteleamalla nimenomaan ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmiön sisällä eläviä äitejä, koska ainoastaan he voivat puhua ilmiöstä kokemuksen kautta.

Granfelt (1998, 19) tuo esille, että sosiaalityön eräs keskeisin tehtävä on tuoda näkyviin vaikeassa asemassa elävien ihmisten todellisuutta. Juuri tästä on kyse myös omassa tutkimuksessani. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa näkökulma piti sisällään kuitenkin yhden ristiriidan. Minä en voinut etukäteen määritellä, että haastattelemani äidit olisivat erityisen vaikeassa asemassa, mutta se, että heidän perheissään lastensuojeluasiakkuus on ylisukupolvista antoi kuitenkin syyn olettaa, että äitien asema voisi olla vaikea. Tämä ei tarkoita sitä, että olisin jo etukäteen määritellyt äidit tai heidän elämäntilanteensa

tietynlaisiksi vaan ajattelen, että tutkijana on uskallettava tarttua sellaisiinkin aiheisiin, joista joissakin tilanteissa saatettaisiin vaieta.

Granfelt (2006, 127) painottaa, että sosiaalityön kohteena olevista ilmiöistä kirjoitettaessa on löydettävä sanoja sellaisillekin asioille, jotka ovat vaikeasti ilmaistavissa. Granfelt (1998, 44) toteaa, että vaikeista asioista on käytettävä sellaisia sanoja, jotka eivät yritä häivyttää hankalaa todellisuutta. Tulkitsen tämän niin, että myös vaikeista asioista on uskallettava puhua ja kirjoittaa rohkeasti. Jokaista asiaa ei ole mahdollista esittää kiertoilmaisuin ainoastaan sen pelossa, että pelkäisi tiettyjen sanojen käyttämisen leimaavaksi. Mielestäni kiertoilmaisuin puhuminen ei ole eettisestikään oikein, koska esimerkiksi haastattelutilanteessa haastateltavalle voisi tulla sellainen mielikuva, että asiassa on oltava jotain väärää, ellei siitä voi puhua suoraan. Myös Johanna Hurtig ja Merja Laitinen (2006, 196) korostavat, että mikäli ihmisten kokemuksia yritetään teennäisesti kaunistella tai selittää hyväksi, voidaan samalla viestiä, ettei tapahtuneesta sovi puhua sellaisenaan kuin se on. Tällöin menetetään mahdollisuus lähestyä vaikeita asioita (mt., 196).

Omassa tutkimuksessani vaikeiden asioiden nimeämisestä osuvana esimerkkinä toimii valintani käyttää ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden käsitettä, koska lyhyesti ja ytimekkäästi määriteltynä siitä tutkimassani ilmiössä on kyse. Lisäksi olisi työlästä ja tarpeetontakin kirjoittaa aiheesta ilmaisemalla aina epäsuorasti esimerkiksi ”perheet, joissa lastensuojeluasiakkuutta ilmenee vähintään kahdessa peräkkäisessä sukupolvessa”. Tutkimuksen tekijänä olen valmis seisomaan valitsemani käsitteen takana ja kuten luvussa 3.2 toin esille, kyse ei ole deternemistisestä ilmiöstä. Ajattelen, ettei minkään käsitteen tai ilmiön leimaavuutta ainakaan vähennä se, että sille yritetään niin sanotusti väkisin keksiä korrektimpi vaihtoehto. Tämä voi mielestäni osaltaan häivyttää ilmiön todellista luonnetta, mikä pahimmillaan entisestään stigmatizoi kyseiseen ryhmään kuuluvia henkilöitä ja rivien välistä viestittää, että ilmiössä on kyse jostakin negatiivisesta ja epämiellyttävästä – siitä ole edes lupa puhua ilmiötä parhaiten kuvaavia sanoja käyttäen.

Granfelt (2006, 131–132) kirjoittaa pahasta vaikenemisesta ja siitä, ettei pahuuden kielttäminen auta niitä ihmisiä, joiden elämästä tutkimusta tehdään. Vaikka pahuuden käsite ei sovikaan kuvaamaan tutkimukseni äitejä, se sopii kuitenkin kuvaamaan sitä, minkä-

laisia asioita ja minkäläistä kohtelua tutkimukseni äidit ovat joutuneet elämänsä aikana kohtaamaan. Tällä tavalla pyrin tutkimuksellani tekemään näkyväksi sitä pahaa, mikä ilman näiden äitien kertomuksia jäisi piiloon. Ihmisen kärsimyksestä tai häntä kohdanneista pahoista tapahtumista on osattava kirjoittaa ja kertoa lukijaa koskettavasti, jotta lukija saadaan havahtumaan ja pohtimaan kertomuksen sanomaa (Granfelt 2008, 127). Kirjoitustapaa, jossa pyrkimyksenä on, että lukija voi jossakin määrin samaistua kertojan elämään ja sen avulla yrittää ymmärtää kertojan elämää Granfelt (2006, 129) luonnehtii empaattiseksi kirjoitustavaksi. Tarkoituksena ei ole kirjoittaa yliymmärtäen ja kaunistellen, koska tällöin myös lukijalta riistetään tekstin herättämä moraalinen haaste. Pahimmillaan tutkijan yliymmärtävä ote voi kääntyä häntä itseään vastaan siten, että lukijan mielestä teksti on jo liiankin myötätuntoista, mikä voi etäännyttää lukijaa ilmiöstä ja aiheuttaa viileän suhtautumisen tutkimukseen osallistuneita henkilöitä kohtaan. Empaattisessa kirjoitustavassa on kyse on siitä, että tutkijan on perinpohjaisen ajattelun pohjalta tehtävä huolellisia tulkintoja irrottamatta aineistossa esiin tulleita tekoja niiden kontekstista. (Mt., 129, 131, 133.) Empaattisen kirjoitustavan arvot ja tavoitteet kuvaavat sitä, minkäläistä tekstiä olen itse tutkimuksessani pyrkinyt tuottamaan.

6.3 Oma tutkijapositioni

Huolimatta siitä, ettei ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta voida lähtökohtaisesti pitää tavoiteltavana asiana, tutkimuksen tekijänä haluan painottaa, ettei tämä tarkoita sitä, että minä tai kukaan tutkimukseeni liittyvistä yhteyshenkilöistä olisi automaattisesti pitänyt tutkimukseen osallistuneita äitejä esimerkiksi epäonnistuneina omassa vanhemmuudessaan. Tutkijana minulla ei ollut ennen haastatteluja minkäänlaista tietoa siitä, minkäläisten syiden ja tapahtumien seurauksena haastattelemieni äitien perheissä lastensuojeluasiakkuus oli ylisukupolvista, joten minulla ei ollut syytä tehdä päätelmiä äitien vanhemmuudesta. Eettisesti pidän tärkeänä mainita, että edes haastattelujen jälkeen minulla ei ollut mielenkiintoa tai halua tulkita aineistoa siitä näkökulmasta, olisiko joku äideistä mahdollisesti jossain vaiheessa elämänsä toiminut väärin. Se ei ollut mielenkiintoni kohde eikä yksittäisen yhden henkilön haastatteluun perustuvan tiedon perusteella tuollaisten johtopäätösten tekeminen olisi mahdollistakaan. Suhtautumistani äitejä kohtaan kuvaa osuvasti ote tutkimuspäiväkirjastani ensimmäisen haastattelun jälkeen:

Pystynkö analysoida aineistoa objektiivisesti koska arvostus äidin rohkeutta ja avoimuutta kohtaan on niin suuri että tuntuu että haluaisin käsitellä aineistoa silkkihansikkain.

Kuten jo aiemmin luvussa 6.1 täsmensin, ei laadullisen aineiston analysoiminen voi koskaan olla objektiivista, joten sinällään pelkoni ensimmäisen haastattelun jälkeen oli aiheeton. Haluan kuitenkin katkelman avulla nostaa esiin, että suhtautumiseni äitejä kohtaan oli ennen kaikkea kunnioittava. Toivon tämän välittyneen myös tutkimukseni äideille.

Nousiainen (2004, 46) tuo esille, että tutkijan vankka työkokemus voi joskus toimia edesauttavana tekijänä, mikä voi helpottaa äitejä puhumaan vaikeista asioista. Lisäksi Nousiaisen mukaan äidin on helpompi kertoa elämästään toiselle äidille (mt., 46). Itselläni ei ollut käytettävissäni kumpaakaan Nousiaisen eduiksi kokemista asioista eli pitkää työkokemusta tai äitiyttä. Työkokemukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä rajoittuu muutamaan kuukauteen enkä minä ole äiti. En kokenut tätä kuitenkaan ongelmaksi. Ajattelen, että opiskelijana ja lapsettomana minuun eivät vaikuttaneet pitkän työkokemuksen tai äitiyden tuomat mahdolliset ennakkokäsitykset, vaan pystyin lähestymään ilmiötä puhtaalta pöydältä ja käyttämään hyödykseni koulutukseni tuomaa tietämystä. Lisäksi ajattelen, että mahdollisesti myös äideille oli raikasta vaihtelua kertoa kokemuksistaan opiskelijan roolissa olevalle ”untuvikolle”. Tällöin heille ei ainaakaan tullut tunnetta siitä, että joku viranomainen pyrkisi samalla arvioimaan esimerkiksi heidän äitiyttään. Koen, että jokaisen äidin kanssa minulla muodostui hyvä vuorovaikutussuhde ja erityisesti kaksi äitiä olivat kiinnostuneita siitä, missä vaiheessa opiskeluni olivat. Lisäksi kaikki äidit olivat halukkaita saamaan tutkimuksen itselleen sen valmistuttua ja sovin jokaisen äidin kanssa siitä, miten valmis tutkimus hänelle toimitetaan.

Granfelt (1998, 24) toteaa, että mikäli tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kertomukset ovat riittävän erilaisia suhteessa tutkijan omaan elämään, se voi herättää tutkijassa emotionaalis-älyllisen haasteen. Haastattelemani äidit olivat sellaisia, joiden elämäntilanne ei vastannut omaani, mutta tämä oli mielestäni myös yksi tutkimusprosessin kiinnostavimmista piirteistä. Toki juuri samasta syystä haasteena voidaan pitää sitä, pystyinkö tarpeeksi eläytymään äitien tilanteeseen. Granfelt (1998, 24) huomauttaa, että asioista voi aina ymmärtää jotain uutta, vaikka niitä ei olisi itse henkilökohtaisesti kokenutkaan. Haastattelujen hetkellä pyrin olemaan empaattinen äitien kertomuksia

kohtaan, vaikka minulla tutkijana ei ollut kokemusta mistään siitä, mitä äidit kertoivat. Osuva ilmaus on, että empaattisuus voidaan tulkita myös erilaisuuden kunnioittamiseksi. Empatian avulla voidaan löytää uusia näkökulmia ja asioiden näkemistä uudella tavalla. Empatia mahdollistaa sen tavoittamisen, miten ihminen tulkitsee omaa elämäänsä ja antaa tapahtumille merkityksiä. (Granfelt 1998, 24, 27.)

6.4 Tutkimuseettisiä näkökulmia koskeva neuvottelu

Tutkimuslupaan liittyvien näkökulmien pohtiminen oli yksi tutkimukseni haastavimmista osuuksista. Tässä kohtaa tutkimusprosessia korostui erityisesti myös se, etten opiskelijana voinut ottaa yksin vastuuta eettistä harkintaa vaativien päätösten tekemisestä, vaan asiasta käytiin perinpohjaista keskustelua sekä SOS-Lapsikylän yhteyshenkilöiden että Helsingin yliopiston sosiaalityön professorien kanssa. Lopulta pääsimme kaikkia tyydyttävään ja eettisesti perusteltuun ratkaisuun.

Tässä luvussa kuvaan minkälaisen vaiheiden ja vaihtoehtojen kautta tutkimusprosessissa päädyttiin niin SOS-Lapsikylän kuin yliopistonkin edustajien päätöksestä siihen ratkaisuun, ettei tutkimustani varten tarvinnut hakea tutkimuslupaa. Yksinkertaisuuden vuoksi viittaan SOS-Lapsikylällä kaikkiin niihin SOS-Lapsikylän henkilöstön jäseniin, jotka ovat olleet mukana pohtimassa ratkaisua. Pelkän lopputuloksen kertominen ei avaa riittävästi sitä, mitä kaikkea tutkimukseeni liittyen pohdimme, joten olen koonnut tiivistetyn kuvauksen neuvottelujen kulusta. Sähköpostilainauksiin olen kysynyt luvat viestien kirjoittajilta. Olennaista tutkimuslupan hankkimiseen liittyvässä päätöksenteossa on ymmärtää, etten ollut kiinnostunut esimerkiksi siitä, missä kunnassa niin äidin kuin lapsenkaan lastensuojeluasiakkuus oli aikoinaan alkanut. Äidit saattoivat haastatte- luissa mainita eri paikkakuntien nimiä, mutta olen poistanut tunnistetiedot analyysivai- heessa. Kiinnostukseni kohteena on ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmiö äitien kertomusten näkökulmasta, ei virheiden ja puutteiden etsiminen tietyn kunnan käytännöistä tai yksittäisen viranomaisen toimista.

Alun perin minulle kerrottiin SOS-Lapsikylän taholta, etten tarvitse tutkimukselleni kunnan tutkimuslupaa, vaan luvan myöntäisi SOS-Lapsikylä. Lähetettyäni tutkimus- suunnitelmani SOS-Lapsikylälle asia alkoi mietityttämään heitä. Minulle ehdotettiin,

että hakisin tutkimuslupaa jokaiselta kunnalta, missä haastatteleman äidin lapsen lastensuojeluasiakkuus olisi. Koska asia vaikutti minusta alkuperäiseen sopimukseen nähden monimutkaiselta, aiheesta aloitettiin yhteinen sähköpostikeskustelu, jossa oli mukana sekä SOS-Lapsikylä että pro gradu -tutkielmani ohjaaja. SOS-Lapsikylän ehdotus oli myös, että haastatteluun suostuvan äidin lapsen kunnan sosiaalityöntekijää informoitaisiin siitä, että äiti on osallistumassa tutkimukseen. Ohjaajani huomion mukaan tällainen menettely rikkoisi äidin yksityisyyden suojaa.

Ohjaaja: Puhelimme tästä lupa-asiasta kolmen sosiaalityön professorin voimin tänään seuraavaa: Yliopiston kanta on se, että lupia kunnista ei tarvita. Eikä missään tapauksessa tutkimukseen osallistuvien äitien nimien antaminen kuntiin ole viisasta. Sellainen menettely vaarantaisi olennaisesti heidän yksityisyytensä ja heidän antamiensa tietojen suojaa. Kunnan viranomaisena voisi helposti tunnistaa kuka on hänen tuntemansa äiti tapauksittain tutkimuksen aineistosta.

Tämän jälkeen myös SOS-Lapsikylä päätyi ohjaajani kanssa yhteneväiseen näkemykseen.

SOS-Lapsikylä: Perustelin asiaa samoin, että mikään kunta ei voi kieltää äitejä osallistumasta. Ja nimenomaan anonymiteetin vuoksi ja varmistaksemme, että tutkimustulokset eivät vaikuta mitenkään lapsen asian hoitoon tai äidin asemaan prosessissa meidän pitää varmistaa, ettei kunnassa tiedetä ketkä tutkimukseen ovat osallistuneet.

Koska kyse oli vain kolmesta äidistä, tutkimusluvan hakeminen kunnilta olisi voinut vaarantaa äitien anonymiteetin. Kunnan viranomaisena olisi voinut tunnistaa kenestä äidistä tutkimuksessani on kyse, mikäli hän lukisi valmiin tutkimuksen.

Tässä vaiheessa olimme siis päässeet yhteiseen näkemykseen siitä, ettei tutkimuslupaa tarvittu. SOS-Lapsikylä painotti, että heille on kuitenkin tärkeää säilyttää avoimet ja luottamukselliset välit kuntiin, joten SOS-Lapsikylä ehdotti, että kirjoittaisin kaikkiin heidän asiakaskuntiinsa lähetettävän infokirjeen, jossa kertoisin tutkimuksestani ja siitä, että äiti heidän kunnastaan saattaa osallistua tutkimukseen. Tällöin SOS-Lapsikylän avoin yhteydenpito kuntiin toteutuisi, mutta kunnille ei kuitenkaan paljastuisi, ketkä osallistuisivat tutkimukseen. Kirjoitin infokirjeen ja lähetin sen SOS-Lapsikylälle, mutta asiaa pohdittuaan SOS-Lapsikylä mielti, onko informointi sittenkään tarpeellista.

SOS-Lapsikylä: Luin Maijan hyvän infokirjepohjan kunnille, mutta ymmärsin samalla, että kirjeen lähettäminen tällaisenaan ei ole järkevää eikä tarpeellista. Juttelimme eilen [nimi poistettu] kanssa sekä tästä infokirjeestä että mahdollisista haastateltavista. Myös sen keskustelun perusteella kuntien informointi alkoi tuntua jopa vaikealta, koska Lapsikylällä ei välttämättä ole asiakassuhdetta haastateltavan sijoitettuna olevan lapsen kotikuntaan. Myös tilanteessa, jossa haastateltavan äidin lapsi on sijoitettu lapsikylään, kaikkien kuntien informointi tuntuu liioitellulta (ja pelkästään ao.kuntaan tiedottaminen rikkoisi haastateltavan intymiteettisuoja, kuten Maija toteaa).

Lopputuloksena kaikkien näiden vaiheiden kautta päädyimme yhteisymmärryksessä siihen, ettei tutkimuslupaa tarvita eikä kuntiin ole syytä lähettää tiedotetta tutkimuksesta, koska täysi-ikäisinä ihmisinä äideillä on itse oikeus päättää tutkimukseen osallistumisesta eikä kunnalla ole oikeutta kieltää äitiä osallistumasta. Vaiherikkaan pohdinnan jälkeen olimme kaikki tyytyväisiä tekemäämme ratkaisuun ja pääsin levollisin mielin aloittamaan aineistonkeruun.

Ohjaaja: Näyttää siltä, että pöytä on nyt puhdas, eettinen harkinta tehty ja lupakeskustelut käyty. Eettiset kysymykset eivät koskaan tällaisten haavoittuvaisten informanttiryhmien kohdalla ole yksinkertaisia. On hyvä, että kierros tuli käytyä perinpohjaisesti ja monen tahon toimesta kuten asian luonne vaatii.

7 NARRATIIVINEN ANALYYSI ÄITIEN HAASTATTELUISTA

Aiemmin luvussa 5.6 kuvasin aineiston hankintaan liittyvän prosessin. Sanan tarkasti litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 75 sivua fontilla Times New Roman 12, rivivälillä 1,5 ja marginaaleilla 2.

7.1 Narratiivisen analyysin lähtökohtia

Hännisen (2002, 34) mukaan narratiivinen analyysi on aineistolähtöistä. Periaatteena on avoimuus aineistosta nouseville merkityksille, joten merkityksiä ei jäsennetä valmiin teorian pohjalta (mt., 34). Tavoitteena on tuottaa aineiston kertomusten perusteella uusi, ehjä, juonellisesti ja ajallisesti etenevä kertomus. Tämän uuden kertomuksen avulla nostetaan esille aineiston kannalta keskeisiä teemoja. (Heikkinen 2015, 160–161; Polkinghorne 1995, 5–6, 12.) Polkinghornen (1995, 15) mukaan prosessina narratiivinen analyysi on enemmänkin aineistoa syntetisoiva kuin sen eri osia erittelevä menetelmä, koska tutkijan tehtävänä on järjestää aineistosta saatava informaatio koherentiksi tarinaksi.

Hyvärinen (2010, 90) huomauttaa, ettei kertomuksen analyysille ole olemassa vain yhtä oikeaa tai vakiintunutta menetelmää. Kyse on siitä, miten tutkija soveltaa erilaisia analyttisiä menetelmiä ottaen huomioon oman aineistonsa ja tutkimuskysymyksensä (mt., 90). Myös Laitinen ja Uusitalo (2008, 135) rohkaisevat käyttämään luovuutta ja rohkeutta ja yhdistelemään erilaisia analyysitapoja ja Riessman (2008, 18) huomauttaa, etteivät erilaiset tavat sulje toisiaan pois, ja hän kannustaakin erityisesti opiskelijoita innovatiivisuuteen. Hänninen (2002, 30) peräänkuuluttaa, että narratiivisen tutkimuksen edistämisen kannalta on tärkeää yhdistellä ja hyödyntää erilaisia vaihtoehtoja. Tiivistäen narratiivinen analyysi on tekojen ja tapahtumien toisiinsa liittämistä, aineistosta poimitujen tekstikohtien uudelleen järjestämistä juonen mukaiseen järjestykseen ja tulkintaa näiden merkityksistä (Valkonen 2007, 65, 73).

7.2 Analyysin eteneminen

Tässä luvussa avaan aineistoni narratiivisen analyysin etenemistä. En esittele kaikkia mahdollisia narratiivisia analyysitapoja, vaan oman analyysini etenemisen kannalta keskeisimmät valinnat. Narratiivisesta lähestymistavasta tekemäni muistiinpanokoosteen (ks. s. 20) avulla lähdin aineistoon syventymisen jälkeen pohtimaan, mitkä tavat toimisivat parhaiten oman aineistoni kanssa siten, että saisin siitä mahdollisimman paljon irti.

Aloitin aineiston lukemisen avoimin mielin ilman, että tein vielä mitään alleviivauksia tai merkintöjä marginaaliin (ks. Hänninen 2015, 174). Lieblichin (1998, 62) mukaan aineisto kannattaa lukea useaan kertaan ja luottaa siihen, että kertomus puhuu lukijalleen. Tyypillistä on, ettei kertomuksessa asioita esitetä kronologisessa järjestyksessä, mutta lukija alkaa rakentamaan aikajärjestystä mielessään (Hyvärinen 2010, 92). Juuri tästä syystä päätin tehdä paperille kunkin äidin kertomuksesta suurikokoisen aikajanan, jonne sijoitin lähestulkoon koko haastattelun sisällön, koska ajankulku ja tapahtumat äitien kertomuksissa olivat hyvin poukkoilevia. Aikajanat olivat vastaavia, kuin mitä käytin haastattelussa (liite 3), mutta piirsin ne paperille ja myös tapahtumat ja asioille annetut merkitykset kirjoitin aikajanaan käsin.

Ennen varsinaista aikajanojen tekemistä, koodasin aineiston siten, että kunkin kertomuksen marginaaleihin merkitsin milloin kertomuksessa oli kyse lapsuuden, nuoruuden, aikuisuuden, nykyhetken tai tulevaisuuden tapahtumista. Tämän jälkeen aloin ikävaihe kerrallaan piirtämään janaa paperille. Paperin ylälaitaan merkitsin aina, kun äiti kertoi ikänsä jonkin tapahtuman hetkellä tai kauanko jostakin tapahtumasta on aikaa ja sen alapuolelle kirjoitin, mitä silloin oli tapahtunut. Jokainen aikajana oli kooltaan kuuden A4-kokoisen paperin mittainen ja kunkin aikajanan piirtämiseen meni aikaa useampi päivä. Aikajanat muodostivat rungon koko aineiston hahmottamiselle ja toimivat suurena apukeinona äitien kertomusten seuraamisessa. Ilman niiden tekemistä olisi ollut vaikeaa pysyä perillä tapahtumien ajallisesta kulusta ja siitä, mikä tapahtuma johti mihinkin. Kyse oli erilaisten ajallisten lohkojen toisiinsa kytkemisestä siten, että yhdessä nämä lohkot johtivat lopputulokseen (Polkinghorne 1995, 7), mikä omassa tutkimuksessa on nykyhetki – tilanne, jossa perheen lastensuojeluasiakkuus on ylisukupolvista. Tutkija voi aloittaa esimerkiksi kysymällä ”Miten tämä tapahtui?” tai *Miksi näin kävi?*”

(mt., 15). Aikajanojen avulla hahmotinkin kertomuksen juonen ja aiempien tapahtumien linkittymisen seuraaviin tapahtumiin (mt., 8). Polkinghorne (1995, 12) puhuu aineiston diakronisesta lähestymisestä, jolla hän viittaa siihen, että aineistoa tarkastellaan siten, että milloin jotain tapahtui ja millaisia vaikutuksia sillä oli seuraaviin tapahtumiin.

Omaa suhtautumistani aineistooni kuvaa parhaiten holistinen lähestymistapa, jossa kiinnostus kohdistuu henkilöön ja hänen elämäänsä kokonaisuutena (Laitinen & Uusitalo 2008, 133). Elämäntarina ja ihminen otetaan huomioon kokonaisuutena ja pyrkimyksenä on aineiston eri osuuksien tulkitseminen muiden osien kontekstissa. Holistinen lähestymistapa sopii erityisesti tilanteisiin, joissa ollaan kiinnostuneita jonkin ilmiön kehitymisestä tähän hetkeen. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 12.) Aikajanojen piirtämisen jälkeen minulla siis oli ajallisesti etenevä kokonaiskäsitys jokaisen äidin kertomuksesta ja elämänpolusta lähtien lapsuudesta nykyhetkeen ja tulevaisuuden ajatuksiin. Tämän jälkeen aloin lukemaan uudelleen aineistoa, jonka sisäistäminen oli nyt helpompaa, koska juoni ja tapahtumien ajallinen järjestys olivat minulle tuttuja. Nyt pystyin siirtymään varsinaiseen aineiston analyttiseen läpikäyntiin (ks. Hänninen 2015, 174) ja aloin syventymään itse kertomusten sisältöön. Pyrin lukiessani asettumaan äitien perspektiiviin (ks. Riessman 2008, 9) ja keskityin siihen, mistä ja mitä he kertovat. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkija joutuu improvisoimaan ja luovuutta käyttäen kehittämään itselleen sopivat tekniikat analysoida aineistoa (Valkonen 2007, 69). Yhdistelemällä Riessmanin (2008) ja Lieblichin (1998) esittelemiä narratiivisen analyysin menetelmiä löysinkin itselleni mielekkäimmän tavan lähteä liikkeelle aineistoni kanssa.

Riessmanin (2008, 53) mukaan kaikki narratiiviset lähestymistavat ovat kiinnostuneita sisällöstä, eli siitä, mitä kertomuksessa sanotaan. Temaattisessa analyysissä sisältö on analyysin fokuksessa (mt., 53, 58). Riessmanin (2008, 73) mukaan temaattinen analyysi sopii erityisesti kokemattomille tutkijoille, jotka työskentelevät ensimmäistä kertaa narratiivisen aineiston parissa. Tästä syystä tuntuikin luontevalta hyödyntää temaattista analyysia omassa tutkimuksessani. Temaattinen analyysi tulee lähelle Lieblichin (1998, 62) menetelmää, josta hän käyttää nimitystä ”*the holistic-content mode of reading*”. Lieblich (1998, 62) kehottaa valitsemaan teemoja, joita tutkija haluaa seurata kertomuksessa ja kiinnittämään huomiota siihen, miten teema ilmenee kertomuksessa alusta loppuun. Tietty teema erottuu siten, että sille annetaan tilaa kerronnassa, sitä toistetaan tai

siitä kerrotaan yksityiskohtia (mt., 62). Syvennyttyäni kunkin äidin kertomukseen ja luettuani aineiston useita kertoja, huomasin erityisesti kahden teeman nousevan esiin kerronnassa. Ensimmäinen teema oli ihmissuhteet, joihin laskin kuuluviksi niin perhesuhteet kuin muutkin sosiaaliset suhteet. Toinen teema oli palvelujärjestelmä, jolla tässä tutkimuksessa viitataan erilaisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Analyysiyksiköksi muodostui useamman lauseen muodostamat kokonaisuudet, joissa teemat nousivat esiin. Nämä teemat koodasin jälleen aineiston marginaaleihin ja merkitsin eri väreillä.

Riessman (2008, 62) tuo esille, että temaattisessa analyysissä lukija saa kuitenkin ainoastaan vähän tietoa yksittäisestä kertojasta. Oma mielenkiintoni kohdistui kuitenkin siihen, että halusin juuri yksilötasolla kertoa kuinkin äidin ainutlaatuisen kertomuksen sen sijaan, että olisin heti alussa lähestynyt aineistoa tiukasti siitä näkökulmasta, mitä yhteisiä teemoja niistä nousee esiin. Tästä syystä päätinkin, että analyysissä kiinnitän huomiota myös jokaisen kertomuksen käännekohtiin ja huippuihin (Riessman 2008, 78; Riessmann 2002, 705; Lieblich 1998, 91). Äidistä riippuen äiti saattoi itse käyttää jostakin tapahtumasta nimitystä käännekohta, mutta muuten minun oli valittava käännekohtia myös oman tulkintani ja intuitioni mukaan. Esimerkiksi elämässä tapahtuneet isot siirtymät ja muutokset tulkitsin käännekohdiksi, kuten seuraavista katkelmista näkyy:

Milla: Tai no se on se sit ku [sairaalan nimi poistettu] heräs niin sen jälkeen vähä rupes miettiin elämää uudelleen et et. Täytyy ruveta jotain tekemään et siin meni muutama kuukaus ja sen jälkeen en oo käyttäny mitää [päihkeitä].

Iida: Et se oli omassa lapsuudessa se iso käännekohta et mä olin omassa mielessä salaa toivonukki pääseväni [nuorisokotiin] ku meidän äiti oli täys hirviö.

Annika: No oikestaan sit se [parisuhde] loppu siinä vaiheessa ku mä vihdoin uskalsin sanoo niille kaikille niinku kavereille ja muille et minkä takia en oo koskaan kotona että mä en uskalla mennä sinne ja sen jälkeen en oo sitte.

Huipuilla viitataan tässä tutkimuksessa kohtiin, joissa kerronta oli erityisen tunnepitoista, antaumuksellista ja tiivistä tai asiaa toistettiin useaan kertaan. Nousiainen (2004, 53) puhuu kerrontatiheydestä, jolla hän viittaa siihen, että tietyt asiat saavat kerronnassa paljon painoa niihin käytetyn ajan tai tiheyden vuoksi. Hyvärinen (2010, 93) huomauttaa, että lähes elokuvamaisen tarkasti kerrotut hetket ovat selvästikin erityisen tärkeitä

niiden kertojalle ja tästä syystä merkityksellisiä. On huomioitava, että jokaisella äidillä oli oma tapansa kertoa elämästään. Kerronnan tapaan vaikutti olennaisesti äidin luonne ja tapa olla vuorovaikutuksessa. Eroista huolimatta kaikkien äitien kertomuksista oli löydettävissä huippuja, koostuivat ne sitten vain muutaman lauseen kokonaisuuksista tai pidemmistä osuuksista. Huippujen hahmottamisessa auttoi myös se, että muistin elävästi minkälaisella äänenpainolla tai nopeudella äiti oli kyseisen asian ilmaissut.

Aloin hahmottamaan aineistoa ajassa etenevinä kertomuksia, joissa ihmissuhteet ja palvelujärjestelmä kulkevat äitien matkassa lapsuudesta nykypäivään, mutta eivät aina rinnakkain, vaan aika-ajoin hyvinkin erillään toisistaan. Tarkoitan tällä sitä, että välillä äidin kertoessa esimerkiksi lapsuuden kokemuksistaan, ei palvelujärjestelmä välttämättä ole ollut osa äidin elämää, kun taas välillä äiti on ollut palvelujen piirissä, mutta ihmissuhteisiin liittyvä kerronta jäi taka-alalle. Tästä sain idean esittää kuinkin äidin kertomuksen lapsuudesta nykyhetkeen etenevänä kokonaisuutena keskittyen siihen, mitä äidit kertovat ihmissuhteista ja palvelujärjestelmästä ja minkälaisia merkityksiä äidit niille antavat. Tämän jälkeen kiinnitin huomioni kertomusten käännekohtiin ja siihen, miten ihmissuhteen ja palvelujärjestelmä ovat kertomuksissa läsnä käännekohtien aikana sekä kertomusten huippuihin. Lopuksi halusin kohdistaa huomioni vielä siihen, oliko äitien kertomuksissa havaittavissa myös yhdistäviä piirteitä.

8 ÄITIEN KERTOMUKSET

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiin 1 ja 2 eli keskityn ihmissuhteisiin ja palvelujärjestelmään. Jokaisen äidin kertomus muodostaa oman alalukunsa. Kertomukset etenevät lapsuudesta nykyhetkeen.

Äidit olivat keskenään eri ikäisiä. Nuorin heistä oli noin 20-vuotias ja vanhin alle 40-vuotias. Äitien yksityisyyden suojan nimissä olen keksinyt heille uudet nimet enkä tuo yksityiskohtaisesti esille heidän kytköksiään SOS-Lapsikylään. Lisäksi olen poistanut kaikki paikkakuntiin liittyvät tiedot. Muita henkilökohtaisia tunnistettavuuteen liittyviä tietoja olen oman harkintani mukaan jättänyt myös mainitsematta. Puheessa esiintyviä maneeereja ja murre sanoja olen parhaimpani mukaan poistanut tai muokannut yleiskielen muotoon. (Ks. Nousiainen 2004, 25–26.) Äitien lapsiin viittaa kirjaimilla A, B, C, D, E, F ja G. En tuo esille lasten enkä äitien sisarusten sukupuolia tai tarkkoja ikä.

8.1 Millan kertomus

Kyl sitä mieltii joskus aina että miksi näin mut se ku ei siihen löydy vastauksia vaikka kuinka sitä mieltis. Kyllähän se herättää tunteita ja just se et ku tietää mitä lapset joutuu kokemaan ku itte kokenu sen. Et just se ikävä. Et lapsiki lähtee [paikkakunta poistettu] ja se ikävä ja kaipuu ja itku ku on itte käyny läpi niin tietää tasan tarkkaan mitä ne käy läpi.

Milla on viiden lapsen äiti. Lapsista neljä on Millan ja hänen aviomiehensä yhteisiä. Lapset A, B, C, D ja E ovat alakouluikäisiä ja sijoitettuina kodin ulkopuolelle useaan eri paikkaan. Millalla on taustallaan alkoholin ja huumeiden ongelmakäyttöä. Haastatteluhetkellä Milla on ollut raittiina muutaman vuoden.

8.1.1 Lapsuus

Milla kertoi olleensa lastensuojelun asiakas vauvasta saakka. Molemmat vanhemmat olivat alkoholisteja. Milla tiesi äitinsä alkoholinkäytön alkaneen Millan synnyttyä. Millan lastensuojeluasiakkuus sai alkunsa, kun Millan isä oli ollut väkivaltainen äitiä koh-

taan ja teljennyt Millan sisaruksen parvekkeelle. Milla ja hänen sisaruksensa joutuivat heitteille hyvin varhaisessa iässä.

Milla: Ja se [sisarus] oli sit tota joutunu rikkoon jollain tuolilla sen ikkunan ja poliisit oli tullu et se lähti siitä. Isä oli kännis silloin.

Maija: Eli poliisi poliiseista lähti [lastensuojeluasiakkuus]?

Milla: Joo ja tota se alkoki lähtee siitä et tarhasta tehtiin ilmotuksii et ku meitä haki kukin millonkin ja sitte äiti on ollu kännis ja resusissa vaatteis ja näin ja sit oli sitä ku me oltiin paljo kaduilla öisin ja isoäidin luona ja isoäiti sitte teki niit ilmotuksii kans.

Maija: Mitä sä tarkotat että kadulla öisin niinku minkä ikäsenä?

Milla: No siis me ollaan oltu. Me oltiin 2 ja 4 vuotiaita et ollaan monta yötä vietetty rappukäytäväs ja kadulla et ku ei ollu paikkaa mihin mennä ja semmosta et. Et niit oli tosi paljon niit kertoja ku ollaan sitte ollaan sit tota haettu yöllä jostain jostain pihalta kolmenkymmenen asteen pakkasesta. Niit on hirveesti.

Milla jatkoi tarinaansa kertomalla, että hän ja hänen sisaruksensa olivat olleet pienten lasten vastaanottokodissa noin 25 kertaa ennen huostaanottoa. Millan kertomasta välittyi turhautuneisuus äidin saamia lukuisia uusia mahdollisuuksia kohtaan.

Ei nykypäivänä äiti saa niin paljo mahdollisuuksii. Mun äiti olis saanu. Et hän sai tukiperheet ja hän sai avut ja hän sai kaikki mahdolliset ja. Ja sit kuitenkin aina pääsi kotiin ja aina jotain toimenpiteitä ja sit oli se tukiperhekin mis me oltiin niinku viikko ja viikko. Et kotona viikko ja siel viikko ja kyl niin paljo paljo oli tukitoimenpiteitä mutta kyllä se viina [äidin] vei sitte aina.

Millan ollessa 4-vuotias hänet otettiin huostaan ensimmäisen kerran, mutta kodin ja sijoituspaikan välinen riepottelu ei vielä loppunut.

Sithän se oli sitä et mä menin kotiin ja sit menin huostaan ja kotiin ja huostaan.

Kun Milla oli 5-vuotias hänet sijoitettiin sijaisperheeseen. Millan mielestä sijaisperheeseen muuttaminen oli hyvä ratkaisu.

Millan isä kuoli hänen ollessa 9-vuotias. Milla kuvaili, ettei hän oikeastaan edes tuntenut isäänsä, mutta yhteydenpito oli muuttunut aktiivisemmaksi juuri ennen isän kuolemaa.

Mä en isää tuntenu oikein paljon et muutaman kerran näin hänet kännissä. Et sit hän tuli viimeeseen tapaamisiin sillonki hän oli kännissä ja seuraavana päivänähän hän kuoli [kuolinsyy poistettu] et tota isäst mulla ei paljo mitää semmosii muistikuvii oo eikä tunteikaan eikä mitää. Kyl mä haudal käyn ja tälle näin mut siis se on vähä vaikeet ihmisest jos ei oo muuta ku huonoja muistoja niin. Mä olin 9. Ja tota. Et sillee me oltiin just niinku ruvettu pitämään yhteyttä puhelimitse ja näin ennen ku se kuoli.

Millan kuvaus lapsuudestaan ja suhteestaan äitiinsä oli pysäyttävä. Alkoholisoituneet vanhemmat eivät olleet ainoa, mistä Milla joutui lapsuutensa aikana kärsimään. Tämän lisäksi hänen ruumiillista koskemattomuutta loukattiin. Milla pohti unohtamisen ja anteeksiantamisen suhdetta.

No mullon niin kauhee lapsuus äitin puolelta tai siis että hän on tai äiti on myyny mua ku mä oon ollu lapsena niinku viinaan et mua on käytetty paljo seksuaalisesti hyväksi ja kaikkee. Ne on semmosii asioita mitä niinku ei edes pieni ihminen pysty antamaan anteeks koskaan. Et unohtaa voi mut ei. Et ne on niin ristiriitasii ajatuksii niinku mitä mä siitä ihmisestä ajattelen mut on se silti mun äiti.

Milla luetteli useita eri palveluita, joiden piirissä hän lapsuutensa aikana oli. Milla ei kuvannut minkälaisia merkityksiä hän palveluille antoi, eikä kertomuksesta ilmennyt minkä ikäisenä hän oli minkäkin palvelun piirissä ollut. Epäselväksi jäi myös ajoittuiko esimerkiksi terapiasuhde ennen vai jälkeen sijaisperheeseen muuttamista vai sekä että. Millan kerronnan tavasta voi tulkita, että palvelut ovat saattaneet myös osittain mennä sekaisin keskenään. Milla on tuolloin ollut hyvin nuori, joten on ymmärrettävää, etteivät muistikuvat ole tarkkoja.

Lapsenahan mulla on ollu paljon terapiaa ja tai siis mullahan oli pitkä terapiasuhde ja sitte mulla on ollu kaikkee siis ihan siis hirveesti kaikkee lapsena eri kontakteja. Mulla on ollu siis. Siis lapsena oli niin paljo oli terapeutteja, psykologeja sit oli ihan siis miksikä sitä sanotaan. Nykyään se on niinku theraplay niin niinku ennen eri nimityksellä mikä se oli. En mä muista mikä se oli mutta kuitenkin. Ja sitte oli kaikkee kriisiapua, kriisikeskustelua kaikkii tämmösii ollu hirveesti. Ja sit tää mikä tää nyt on ku voi mennä itteki jos tarvii apuu. Mikä paikka se on? Joku tällänen kasvatusneuvola.

Milla oli kokenut kaltoinkohtelua vauvasta asti, tullut perheensä laiminlyömäksi ja jopa seksuaalisesti hyväksikäytetyksi äidin alkoholismin vuoksi. Millan äidin saamat useat eri tukimuodot ja uudet mahdollisuudet aiheuttivat sen, että Milla joutui kokemaan siir-

telyä palvelujärjestelmän taholta vauvasta 5-vuotiaaksi saakka. Herää kysymys oliko Milla uskaltanut kiintyä varhaislapsuudessa keneenkään? Millan toteamus ”*on se silti mun äiti*” on puhutteleva. Äidin merkitys on edelleen ilmeinen, vaikka Milla kriittiseen sävyyn viestitti äidin saaneen liian monta uutta mahdollisuutta Millan ollessa pieni. Millan kertomuksen perusteella isä ei ollut lapsuudessa keskeinen henkilö. Sisaruksesta puhuminen varhaislapsuuden muistojen jälkeen jäi taka-alalle eikä kertomuksesta käynyt ilmi, missä sisarus asui Millan muutettua sijaisperheeseen. Poliisin, päiväkodin henkilökunnan ja isoäidin mainitiin tehneen lastensuojeluilmoituksia ja Millalla oli useita eri kontakteja palvelujärjestelmään. Rappukäytävissä ja pihalla vietetyt yöt pikkulapsina viestivät kuitenkin siitä, ettei Millan sosiaalinen tukiverkosto ollut vahva eikä palvelujärjestelmän reagoinut Millan näkökulmasta riittävän aikasin eikä tehokkaasti.

Milla joutui 10-vuotiaana koulukotiin. Tämä muodostaa sillan seuraavalle elämänvaiheelle eli nuoruudelle.

8.1.2 Nuoruus

Milla kertoi, että nuoruutensa aikana hän asui kolmessa eri sijaishuollon laitoksessa. Nuoruuden tapahtumien kuvailu alkoi siitä, kun Milla kertoi kapinoineensa sijaisperheessä ja halunneensa äidin luokse asumaan. Jälkeenpäin Milla on ymmärtänyt, että äiti osasi aina manipuloida hänet puolelleen.

No siis nuorenahan nuorenahan mä kapinoin tai sijaisperheessäki aina kapinoin sitä että mä haluun äitin luo asumaan Et sehän oli ihan siis et senhän takii mä laitokseen jouduinki ku mä karkailin aina äitin luo ja näin ja sit äiti osas kyl hienosti puhuukin aina mut ympäri et rippijuhlissaki niin hän tuli sinne kännissä ja sitte lähetiinki ryyppäämään ja myytiin kaikki mun korut ja tälle.

Milla arvioi tuon ajan olleen erityisen vaikeaa myös sijaisvanhemmilleen. Kiintymyssuhteen ristiriitaisuus niin sijaisvanhempia kuin äitiäkin kohtaan nousi esille Millan kertomuksessa.

Mut sit ku en mä niinku antanu ittelleni lupaa kiintyy [sijaisvanhempiin] ja niinku näin niin se oli aika vaikeet vaikeet se et ku just se et biologinen äiti oli siel takaa ja se oli mun idoli. Et tota nyt naurattaa ennemmin kuin jo-

tain muuta et. Mut näin se meni ja. Et sijaisperhehän siin kärsi eniten. Enkä mä varmaan missään vaiheen kiintynykkää sillee et et tota. Et se oli aika hurjaa aikaa.

Nuoruuden aikaisten tapahtumien kuvailu Millan kertomuksessa jäi melko suppeaksi. Palveluiksi Milla luetteli lastensuojelulaitokset ja keskustelut koulukuraattorin kanssa. Milla toi kuitenkin esille, että koulukodissa hänestä tuntui, ettei hän tullut kuulluksi eikä nuorilla muutenkaan ollut sanavaltaa. Omaa nuoruuden aikaista osallisuuttaan Milla reflektoi oman lapsensa osallisuuden toteutumisen kautta.

Nykypäivänähän mun [ikä poistettu] lasta kuunnellaan ja se osallistuu palvelureihina ja se on ihan eri sillon ku sillon ku mä olin nuori. Et et tota ja sillonhan vähä se oli et mitä nuori toivo niin sitä nyt ei ainakaan saanu et meni vähä ainaki tuol [sijaishuollon paikkakunta poitettu].

Kolmannessa lastensuojelulaitoksessa Milla asui 18-vuotiaaksi asti. Täysi-ikäisen Millan elämässä tapahtui seuraavaksi jotain, mikä mullisti hänen käsityksensä koko siihenastisesta elämästään.

8.1.3 Aikuisuus

Tuntemattomien ihmisten reagointi Millaa kohtaa alkoi ihmetyttämään häntä, kun hän liikkui lapsuutensa kotiseudulla. 18-vuotiaana Milla päätti tilata lastensuojeluasiakkuuttaan koskevat asiakirjat.

Nykypäivänäki mua tulee joku vanhempi nainen kuule taputtaan päähän et voi ku mun käy niin sua sääliks ku sä olit se pikkutyttö sillon kadulla ja tulit pyytämään meiltä kuule yöpuku päällä pakkasella puuroa. Ja mitä kaikkee vaan kato niin sit mä aattelin et mä tilaan ne paperit et. Äiti kieltää kaiken niin. Tota et siis tänäpäivänäkin ei tarvi ku [paikkakunnan asuinalue poistettu] mennä niin siel tulee sitte aina sit säälimään tai jotain muuta vastaavaa.

Millalle selvisi asiakirjoista, ettei hänen äitinsä ollut kertonut asioita rehellisesti. Milla oli elänyt siinä uskossa, että hänen äitinsä oli tehnyt kaikkensa, etteivät lapset joutuisi asumaan kodin ulkopuolella. Perheen menneisyydestä paljastui kuitenkin tietoja, jotka romuttivat Millan käsityksen omasta äidistään. Asiakirjoista paljastuneen totuuden seurauksena Milla halusi katkaista välit äitiinsä.

No mun äitihän on aina sanonu että mut häneltä mut on on viety ja hän on taistellu meistä ja ynnä muuta vastaavaa siihen asti ku mä sain faktaa niinku 18-vuotiaana tilasin kaikki mun paperit ja sain puhtaan valkosena että eihän se niin oo menny ja sitte kaikki nää mitä on tapahtunu että. Enhän mä muista siitä mitää ku mä oon ollu alle neljä muuta ku sit mul on niitä pelkotioloja vielä nykypäivänäki et mitkä heijastuu sit sieltä et et sit papereista on luku kaiken tämän niin niin tota.

Siihen asti varmaan ku mä ymmärsin miten ne hommat menee ku vähän niinku sit taas niinku [äiti] yrittää ajaa sitä omaa etuaan ja manipuloi et sit siihen mä tein stopin ja mä katkasin välit moneks vuodeks. Mikä teki ehkä ihan hyvääkin.

Kun Milla 18-vuotiaana muutti pois viimeisimmästä sijaishuoltopaikasta, hän käytti runsaasti alkoholia. Milla tuli raskaaksi silloiselle poikaystävälleen. Milla muutti ensin takaisin sijaisvanhempiansa luokse ja tämän jälkeen omaan asuntoon poikaystävän jäädessä toiselle paikkakunnalle. Millan äiti painosti tekemään abortin, mutta sijaisvanhemmat kannustivat pitämään lapsen ja tämä oli myös Millan tahto. Tähän aikaan Milla tapasi nykyisen aviomiehensä, joka tuohon aikaan käytti huumeita. Tahto oman elämän järjestämiseen oli voimakas isältä perintönä jääneiden rahojen avulla.

Sit mä tulinki melkein heti raskaaks et sit mä muutinki mun sijaisvanhempien luo tänne [paikkakunta poistettu] takas sain oman asunnon ja sit mä tapasin [aviomiehen nimi poistettu] ja se oli tosi paha narkkari sillon. Sitte ku se oli sitä ryyppäämistä vaan sielä [paikkakunta poistettu] niin ihan hyvä vaan siin kohtaa et muutti pois. Ku mä täytin 18 niin mähän sain ison kasan rahaa. Mulle oli sillon kertyny kaikki isän noi kaikist lapsilisät ja kaikki kato sillon kertyny sinne. Ja isästä kaikki tommoset rahat ja et siin oli sit mulla aika hyvä itsenäisyys niinku varasto. Et mä ostin huonekalut ajoin ajokortin ja ostin auton ja niillä rahoilla sitte ja tota.

Millan ensimmäinen lapsi A syntyi, kun Milla oli juuri täyttänyt 19-vuotta. Milla kuvaili elämäntilanteensa olleen tuolloin hyvä. Millan kertomuksen perusteella palvelujärjestelmä jättäytyi taka-alalle hänen saavutettuaan täysi-ikäisyyden rajan, mutta yhteys sijaisvanhempiin säilyi. Täysi-ikäisyyteen mennessä Milla oli siis ollut useita kertoja sijoitettuna pienten lasten vastaanottokotiin, sijaisperheeseen ja kolmeen eri lastensuojelulaitokseen eli hän oli ollut palvelujärjestelmän piirissä koko elämänsä. Huomiota herättävä kohta Millan kertomuksessa oli se, ettei häntä ohjattu jälkihuollon asiakkuuteen. Hänelle kerrottiin jälkihuollosta vasta sen jälkeen, kun oikeus sen saamiseen oli päättynyt.

Mut mä en saanu sillon mitään tietoa [jälkihuollosta] mitä se niinku. Nykypäivänähän saa hirveesti enemmän tietoo mitä sillon sai. Eikä mulla edes ollu tietoo ku ei kukaan kertonu mulle jälkihuollosta ku vasta sitte ku mä täytin 21 niin mul sanottiin että tällänen jälkihuolto onki et mä en edes tienny. En mä en ees osannu pyytää sielt mitään.

Milla ei osannut oma-aloitteisesti pyytää apua jälkihuollosta, koska ei tiennyt sellaisen olemassaolosta eikä siitä oltu hänelle kerrottu. Kuten Milla toi esille, isältään kertyneiden rahojen ansiosta hänellä oli kyllä ”itsenäisyysvarasto”, mutta millainen on mahtanut olla Millan psykososiaalisen tuen tarve? Tähän mennessä 21-vuotias Milla oli kokenut elämässään ikäänsä nähden paljon vaikeita asioita. Hänelle oli selvinnyt lastensuojelun asiakirjoista raskaita yksityiskohtia omasta lapsuudestaan, jotka heijastuvat edelleen pelkotiloina. Käsitys omasta äidistä muuttui radikaalisti, kun äiti jäi kiinni valheista. Milla oli pienen lapsen äiti, poikaystävä käytti huumeita ja hänelle selvisi, ettei hänelle oltu kerrottu jälkihuollosta, mihin hänellä olisi ollut oikeus. Kokonaistilanteen huomioiden herää kysymys: minkälaiset ovat olleet Millan todelliset valmiudet itsenäistymiseen ja perheen perustamiseen?

Varhaislapsuudesta saakka alkoholi oli kuulunut Millan elämään ensin vanhempien vuoksi ja myöhemmin alhollista muodostui ongelma myös Millalle. Jo haastattelun alkupuolella Milla totesi äidistään ”et ku hän on kans alkoholisti”, mikä oli Millan tapa kertoa omasta alkoholismimenneisyydestään. Reilu parikymppisenä Milla meni naimisiin poikaystävänsä kanssa ja he alkoivat odottamaan yhteistä lasta, lapsi B:tä. Tästä käynnistyi monien tapahtumien sarja, minkä seurauksena ongelmat syvenivät ja Millan lasten lastensuojeluasiakkuus alkoi. Kertomuksen edetessä Milla paljasti, että lopulta alkoholista tuli hänelle keino paeta ongelmia. Milla kuvaili lastensuojeluasiakkuutta edeltävää tilannetta kiihtyneesti.

No sillon ku mä lapsi B:tä odotin niin sillonhan. Tai joo sillon sehän [lastensuojeluasiakkuus] lähti siitä että siis et mä lapsi B:tä odotin mulla oli siis ihan aivan järkyttävät raskauspahoinvoinnit. Mä olin siis monta kuukausii siis mä olin sairaalahoidossa ja tota sithän mä pyysin sossulta apuu [aviomiehen nimi poistettu] tilanne oli mikä se oli sillon. Enhän mä voinu jättää lapsi A:ta hänen hoitoo ja mä pyysin sillon sosiaalikeskuksesta apuu et mun on pakko saada lapsi A johonkin mä olen sairaalahoidos niinku et mä en siis en voi hoitaa lapsi A:ta ja jättää sitä sinne [kotiin] ja sit sovitettiin semmonen pieni jakso et hän on siellä pienten lasten vastaanottokodissa. Sit ku mä pääsin pois niin sit he olikin jo tehny sijoituksen ku mä en ollu käynny kattoos mun lastani sielä. Mä joka päivä soitin sinne ja se oli se

että mä pyysin apua että lapsi A pääsee hoitoon kun mä olen sairaalahoidos. Enhän mä tippalaitteiden kans en voi käydä kattoos mun lasta pienis lapsis [pienten lasten vastaanottokodissa]. Mä olin koko ajan puhelinyhteydes niin ne oli tehny sit kiireellisen sijoituksen. Et tota et se oli semmonen kyl. Siin kohtaa olis tarvinnu sitä apua ja joku niin ku auttaa että miten mä oisin selvinny siin tilantees muuten ku lähtemäl radalle.

Myöhemmin aineistosta varmistui, että Millan käyttämä ilmaisu miehestään ”tilanne oli mikä se oli silloin” tarkoitti, että mies käytti huumeita kotona, minkä vuoksi Millan oli saatava lapsi A pois kotoa.

Niin mähän itse otin sossuun silloin yhteyttä et mul on mies joka käyttää aineita et näin.

Kysyttäessä osasiko Milla kertoa minkälaista apua tai tukea ja keneltä henkilöltä hän olisi tuossa vaiheessa tarvinnut, hän kuvaili tilannetta seuraavasti:

No ylipäätään se koko tilanne oli siis niin sekava et niinku kylhän nyt tiesi et mä oon sairaalas ja joka päivä mä olin pieniin lapsiin yhteydessä puhuin lapsi A:n kaa puhelimes et se oli niin uskomaton juttu et. Kyl siin kohtaa olis pitäny jotain jotain saada ja niinku niinku pienis lapsissakin niiten olis pitäny puuttua siihen tilanteeseen.

Tapahtuman seurauksena Millan päihteidenkäyttö alkoi uudelleen. Milla kuvasi lastensuojeluasiakkuuden alkuvaiheeseen liittyviä tunteitaan ja paljasti, että hän kertoi omaaloitteisesti sosiaaliviranomaisille myös oman päihteidenkäyttönsä jatkumisesta. Milla katsoi totuutta silmiin eikä hän jaksanut enää esittää, että perheellä menee paremmin kuin mikä todellisuus oli.

No siis ensinhän se hirvee huoli ja paniikki ja sit just se se niinku et yritti niinku just esittää jotain eri tai niinku yritti näyttää et kaikki asiat on paremmin mitä ne onkaa mut siis eihän siin. Eihän siis sossu ei tietäisi ikipäivänä et mäkään olisin käyttäny aineita ellen olis ittekki sinne soittanu ja kertonu. Et tota et kyl niinku paljon perheet pystyy piilottelemaan ja salaamaan ja tekemään vaikka mitä jos haluaa mut eihän sitäkään loputtomiin jaksu sitä valehteluukaa.

Nelihenkiseksi kasvanut perhe lähti päihdekuntoutuslaitokseen. Perhe siirrettiin toiseen paikkaan, jossa Millan aviomies jäi kiinni alkoholinkäytöstä. Perhettä käskettiin siirty-

mään kolmanteen päihdekuntoutuslaitokseen tai muuten lapset A ja B otettaisiin huostaan.

Kysyttiin että miten voidaan lähtee nyt. Meillä oli kissa meillä oli koira. Ja he [päihdekuntoutuslaitoksen viranomaiset] sano meille suoraan että te käytte lopettamas ne. Mä sanoin että ai meidän pitää lähtee lopettamaan meidän eläimet ja lähtee tunnin päästä [paikkakunta poistettu]. Kyllä tai lapset lähtee huostaan ja niin sit kävi. Mä sanoin et eihän me voida tehdä niin että kyllähän heidän olis pitäny antaa meille viikko aikaa järjestellä asioita. Meille ei annettu mitää mahdollisuuksia että sitte lapset A ja B lähti. Et mun mielestä niinku et se oli niinku semmonen käsittämätön mä en käsitä sitä vieläkään. Et jos meille oltas annettu viikko mahdol niinku aikaa hoitaa eläimet esimerkiksi hoitoon ku sinne ei saanu viedä eläimiä eikä mitää niin ei olis varmaan nääkään lapset [sijaishuoltopaikka poistettu] eikä yhtää mitää mut sittehän me lähdettiin radalle siitä mut kuka ei olis lähteny et. Siit se lähti.

Kertomuksesta ei selvinnyt, missä eläimet olivat olleet silloin, kun perhe oli ensimmäisessä ja toisessa päihdehoitolaitoksessa. Perheelle asetettu ehto aiheutti kuitenkin sen, että lapset A ja B otettiin huostaan ja Milla ja hänen miehensä retkahtivat jälleen käyttämään päihteitä. Milla ei kuitenkaan yrittänyt sysätä päihteisiin retkahtamista muiden vastuulle, vaan arvioi tilannetta itsekriittisesti.

Paljonhan on kiinni ollu myös ittestään ja siit niinku sitoutumattomuudesta. Eihän se [päihdekuntoutuslaitos] mitää auttanu et ku ei itte halunnu. Et ei lasten takia pysty raitistuu et sen täs on oppinu. Et siin täytyy olla se oma halu ja motivaatio.

Aikuisuuden elämänvaiheessa saamikseen palveluiksi Milla luetteleli päihdepalvelut, terveysaseman, A-klinikan ja päihdehoitolaitokset. Alle 30 ikävuoteen mennessä lapset C, D ja E syntyivät. Millan kerronta kaikkien lasten syntymistä tai huostaanottoprosesseista ei ollut yksityiskohtaista.

Ja sit nää kaikki synty. Et sit lapset A ja B lähti samaan aikaan ja sit tota nää muut lähti [otettiin huostaan] vähä ripotellen.

Nuorimman lapsen, lapsi E:n huostaanotto ja väliaikainen ero aviomiehen kanssa aiheuttivat tapahtumasarjan, minkä seurauksena Milla halusi päästä eroon päihteistä ja raitistua.

Milla: Tossa me oltiin mun miehen kans eros. Sillonhan mä meinasin kuollakin tai olinki ollu kuolleena hetken. Mulla oli ollu paha verenmyrkytys et se kesä on ihan siis utopiaa ja sit mun paras ystävä tappo ittensä silloin ja. Et se oli vähän semmosta aikaa et mä vedin puol vuotta pirii mä valvoin mä varmaan siis koko puol vuotta mä valvoin. Mä laihduin mä painoin jotain [paino poistettu] kiloo. Et se on semmonen aika et mistä ei oikein mikä on vähä hämää. Et tota et sit siin meni joku puol vuotta et sitte. Tai no se on sit ku [sairaalan nimi poistettu] heräs niin sen jälkeen vähä rupes miettiin elämää uudelleen et et. Täytyy ruveta jotain tekemään et sit siin meni muutama kuukaus ja sen jälkeen en oo käyttäny mitään.

Maija: Osaaks sä sanoo johtiko siihen joku tietty tapahtuma? Edelsikö sitä jotain?

Milla: No siis lapsi E lähti sillon. Joo se oli.

Milla teki päätöksen aloittaa kaiken alusta.

8.1.4 Nykyhetki ja tulevaisuus

Alkoholistiperheeseen syntynyt, äitinsä taholta kaltoinkohdelluksi tullut ja lähes katkeamattomasti lapsuudesta nykyhetkeen palvelujärjestelmän piirissä ollut Milla selvisi päihde- ja huumausainekierteestä. Uuden alun myötä oli jätettävä myös entinen sosiaalinen verkosto. Millan kuvaus vanhasta kaveripiiristä oli synkkä.

Sitte ku mä rupesin raitistumaan niin sitte joutu heivaamaan. Alottaa kaiken alusta. Et se se on radikaalia mut siis se on näin se on vaan niin fakta et et sä sä et raitistu jollet sä vaihda sitä kaveriporukkaa. Sieltä [kaveriporukasta] on yks ehkä raitistunu ja varmaan seittemän kuollu et täl hetkel niinku puolen vuoden aikaan. Et se et jos mul olis ne ihmiset niin ne soitte-lis ja jos mä en olis vaihtanu numeroa et he kyl sieltä soitte-lis ja näin et ku. Siel ollaan niin ku se maailma on niin sitä niin siel ollaan niin kateel-lisii jos joku sieltä nousee pois. Et kyl ne tekee sit kaikkensa sen eteen ettei se onnistu. Mut se et sen mä tiedän et mä oon niin monta kertaa yrittäny raitistua ja ja niinku et et se porukka on ollu siin kuitenkin ja sillai niin ei siit olis mitään tullu et se on parempi näin. Ja toisekseen ne ei oo mitään ystävii ketkä on. Et siel on kaikki ne jotka haluaa jotain hyötyä. Et sit ollaan kavereita ku on kamaa ja sit ei olla kavereita ku ei oo kamaa tai rahaa tai jotain muuta vastaavaa. Et se on niin sairas elämä se elämä et ei sieltä ees tosi ystävii saa.

Haastatteluhetkellä Millalla oli asiakassuhde korvaushoitopoliklinikalle. Korvaushoidon aloittamishetkellä Milla oli päihdepsykiatrisella osastolla. Kokemukset tuosta ajasta olivat hyvin negatiivisia ja potilaita ei Millan kokemuksen mukaan kunnioitettu.

*Ja mä katon sitä heidän hoitohenkilökuntaa ne istuu siellä pienes kopis kaksytneljä tuntii nauraa potilaille siellä. Siis aivan käsittämätöntä. Mä oon tehny siitä nyt valituksen mut et. Ja se et ketä ihmistä kiinnostaa men-
nä hoitoon tai juttelemaan ihmisten kans ketä ei kiinnosta ketkä haukkuu
sut pystyyn nauraa sulle ja jotka yrittää tehdä sun elämästä vielä vaikeem-
paa et. Eihän ketään siis [paikkakunta poistettu] psykiatriselta
päihdepoliklinikalta niin kukaan ei oo raittiina selvinny kaikki löytyy hau-
dasta. Kyllä siinä kannattais vähän miettiä hoitolaitosta että onkohan se
nyt ihan kohdillaan.*

Milla on edelleen naimisissa aviomiehensä kanssa. Milla kuvaili sijaisvanhempiaan uskomattomiksi ja ihaniksi ihmisiksi, joilta voi aina pyytää apua. Aikuisiällä Millan välit biologiseen äitiin ovat välillä olleet katkolla vuosienkin ajan. Haastatteluhetkellä välit äidin kanssa olivat edelleen ristiriitaiset. Äiti ei ole päässyt alkoholista eroon, eikä hän ole myöntänyt alkoholiongelmaansa.

*Sitku hän [äiti] tuol niinku itkee ku hänen lapsensa on alkoholisteja nar-
komaaneja tälle näin ku hänellä on niin vaikeeta. Ku hän ei sit voi kattoo
peiliin ja niinku ehkä hänellä on vaikeeta ku hän itte avaa sen korkin ja
juo niin paljon.*

Lisäksi Milla kertoi, että hänen isoäitinsä äidin puolelta oli menehtynyt ja sitä ennen Millan äidin suhde omaan äitiinsä oli poikki vuosikymmenen ajan. Kuolemaansa ennen isoäiti oli kertonut Millalle asioita suvun menneisyydestä.

*Sit isoäiti kans puhu paljon et isoäiti kuoli [ajan määrä poistettu] sitten
[kuolinsyy poistettu] niin saattohoidos hän puhu aika paljon asioita. Et to-
ta isoäiti ja äitihän ei ollu siis yli kymmeneen vuoteen tekemisis et sit ku
isoäidillä todettiin se [sairaus] niin sitte vähän niinku.*

Ylisukupolvisesta näkökulmasta tarkasteltuna kertomuksessa nousi mielenkiintoisesti esiin Millan suvun menneisyyteen liittyvä kerronta. Kuvaukset Millan vanhempien lapsuudesta ja nuoruudesta olivat raakoja ja Milla kuvaili sukunsa historiaa kaunistelematta. Millan suvussa alkoholismi voidaan jäljittää Millan tiedon mukaan ainakin kolmeen peräkkäiseen sukupolveen ja Milla onkin myös itse pohtinut, onko alkoholismissa kyse geeneistä vai omista valinnoista.

*Isoisä oli alkoholisti ja tota ja isoäiti ei paljo juonu. Ja siis isoisähän tap-
po itensä ja äiti löysi isoisän kuolleena että äiti oli sillon 12 että. Hän oli
sit ampunu itteltään aivot pellolle et se on ollu varmaan aikamoinen näky.*

Ja sit sen jälkeen isoäiti oli alkanu ryyppäämään aika paljon ja tota sit äitiki tuli 15-vuotiaana raskaaks et sai mun sisaruksen ja isoäiti heitti sen kadulle sillan ku. Hän tajus vasta [raskauskuukaudet poistettu] kuukaudel että on raskaana ja tota hän seurusteli sillo isän kaa muutti yhteen tohon [asuinalue poistettu] ja tota et sillan [äiti] ei edes juonu ei polttanu ei mitään. Et sit se lähti siit ku mä synnyin niin sen jälkeen sitte alko kalja maistumaan.

Mutta siis jokanenhan me tehdään se oma ratkasu. Siihen mä uskon että alkoholi. Et mun isä oli alkoholisti ja sitte taas mun isän vanhemmat tappo itensä ja ne oli ihan täysin narkkarialkoholisteja meillä on koko suku koko suku niinku niinku pitkälle on että et kyllä mä sen uskon että alkoholismi ja narkomaani tulee jotenki niinku geeneissäkin mut siis pelkästään on ihan omista valinnoista kiinni et. Et tota näin.

Kuten ensimmäisestä katkelmasta selviää, myös Iidan isoäiti äidin puolelta käytti alkoholia. Epäselväksi jäi käyttikö isoäiti alkoholia vielä silloinkin, kun Iida lapsena oli sisaruksensa kanssa viettänyt öitä isoäidin luona ja isoäiti oli tehnyt lastensuojeluilmoituksia vai oliko isoäiti raitistunut ja yritti suojella lapsenlapsiaan.

Milla kuvaili, että lastensuojelun osalta meni haastatteluhetkellä hetkellä ihan hyvin. Milla ja hänen aviomiehensä otettiin huomioon vanhempina ja heidän toiveitaan kuunneltiin. Milla arveli lastensuojelun roolin olevan merkittävä koko hänen loppuelämänsä ajan. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus vuosien mittaan on kuitenkin ollut uuvuttavaa ja Milla kuvaili tunteitaan turhautuneesti.

Ja sit taas se ku sosiaalityöntekijät vaihtuu koko ajan siis aina vaihtuu vaihtuu vaihtuu sä aina joudut alottamaan. Siis kaikki työmäärä yhtä hukkaan mentyy ku aina alotetaan alusta. Ja varsinki just lapsi B:n asian kans et just se ku vaihtuu sosiaalityöntekijä niin alotetaan taas alust ja alust ja alust et. Ei siel toimi mikään koskaan se on ihan tyhjän kans et. Ku ne vaihtuu koko ajan ne työntekijät ja. Ja sit ku ne vaihtuu niin tilanteet menee paljo enemmän solmuun ja se on niinku semmost vuoristorataa koko ajan.

Milla luetteli useita hänelle voimaa antavia asioita, joista yksi merkittävin oli raittius. Milla haaveili opiskelu- tai työpaikasta. Toiveena oli löytää jossakin vaiheessa isompi asunto, jossa olisi lapsille oma huone. Suhteen ylläpitäminen lapsiin edistyi ja loi toivoa valoisasta tulevaisuudesta.

Et sitä on miettiny itteki täs et mistä sitä voimaa tulee mutta siis kyl noi lapset sitä voimaa antaa ja. Ja sit mulla oli työ tossa et se oli tosi tärkeä. Se anto sitä voimaa ja. Eläimet antaa ja oma koti ja. Kaikki. Ja raittius. Se antaa voimaa. Et lapset pääsee kotii lomil jo on päässy aikoi sit ja nyt yölomille jossain vaihees sit et he asuis puoliks kotona ainaki et. Rakennetaan sitä perhettä.

Milla kuvaili itseään araksi ja arvioi arkuuden kumpuavan lapsuuden kokemuksistaan. Milla tiesi häneltä löytyvän kuitenkin myös vahvuutta ja päättäväisyyttä.

En mä varmaan vielä ihminen oo valmis et ku on joutunu joutunu niin paljo aina elämää muuttamaan sitä elämäntyylä ja kaikkee. Nyt vasta must tuntuu että pikkuhiljaa saa edes vähä koottua että alkaa itte oppii tunteen itteään.

Itseensä tutustuminen jatkuu.

8.2 Iidan kertomus

Siit on jo useempi vuos aikaa ku meidän kotiin tuli seurakuntasanomat. Siinä oli semmonen niinku kilpailu minkä aiheena oli että kerro miksi juuri sinun äitisi olisi maailman paras äiti tai päinvastoin. Sillon mä aattelin et vitsi jos mulla olis aikaa niin siit tulis varmaan aika monta paksua kirjaa jos mä rupeisin niitä käymään läpi että. Se oli esimerkki siitä että. Juuri esimerkki kaikesta siitä mitä mä en halua olla että et tota.

Iida on teini-ikäisen lapsen yksinhuoltajaäiti. Työssäkäyvä Iida asuu yhdessä miesystävänsä kanssa, joka ei ole lapsen isä. Lapsi F on sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Iidan elämän aikana koetut tapahtumat aiheuttivat Iidalle niin voimakkaita pelkotiloja, että aikuisena hän sairastui psykoosiin. Haastatteluhetkellä Iidan edellisestä hoitojaksosta psykiatrisella osastolla oli kulunut useita vuosia.

8.2.1 Lapsuus

Lapsuutensa ajan Iida ja hänen sisaruksensa tulivat pahoinpidellyksi äitinsä taholta päivittäin. Väkiältä kuului Iidan lapsuuteen niin kauan kuin hän kykeni muistamaan.

Iida: Et tota mun elämässä on kuitenkin sattunu hirveesti kaikkee. Et mun oma äiti esimerkiksi pieksi meitä joka päivä.

Maija: Minkä ikänen sä oot ollu sillon?

Iida: Niin kauan ku mä muistan.

Iidan kertomuksesta välittyi kuvaus siitä, että äiti oli perheen pää. Iida totesi hänen isänsä olleen vaitonainen äidin haastaessa riitaa milloin mistäkin. Yksityiskohtaisen muiston kautta Iida pyrki välittämään tunnelmaa perheen arjesta.

Mä muistan et meidän isä on aina ollu vähä jossain määrin ehkä liianki viilipyty tai semmonen mut meidän äiti yritti aina asiasta ku asiasta saada hirveen riidan aikaseksi. Yksi kerta mulle on jääny hyvin mieleen et ku äiti puki mulle ulkovaatteet päälle ku mä olin lähös isän kans metsään niin äiti yritti koko ajan haastaa riitaa ja isä yritti pistää toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Mä olin lapsena hirveen hiljanen. Mä aattelin vaan omassa mielessä että miks toi äiti yrittää tahalleen niinku haastaa riitaa isän kanssa ja. Et tota mä olin lapsena tosi hiljanen ja mä aikuisiällä alkanu puhuun. Et yritti olla ku ei olis olemassakaa ettei vaan olis äidille häiriöks.

Iida mainitsi, ettei alkoholi kuulunut äidin elämään. Iidan arvion mukaan hänen äitinsä kärsi huonosta itsetunnosta, minkä vuoksi hän ei mennyt kouluun tai työelämään. Tästä katkeroitunut äiti syytti omia lapsiaan.

Äiti ei ees käyttäny alkoholiä eikä mitää mut. Varmaan liikaa neljän seinän sisällä ku ei se ikinä saanu mitää kouluu käytyä tai töihin mentyy. Aina vaan huusi meille että se on meidän vika ku hän ei hän ei töissä tai koulussa et ku me ollaan niin hirveitä ja plää.

Iida kuvaili, että häneen kohdistunut väkivalta tapahtui mahdollisesti piilossa isältä. Isä oli Iidalle lapsuudessa tärkein aikuinen ja he tekivät yhdessä kaikenlaista. Jälleen Iidan muisto on tarkka yksityiskohtia myöden.

Mä luulen, ettei se [isä] niistä [väkivaltateoista] paljookaa tienny. En tiää. Se on jääny vähä mysteeriksi mulle. Sen muistan että ikinä isä ei niinku satuttanu. Vei metsään retkelle ja mä tein sieltä kivistä ja kävyistä kakkuja ja sille ja tarjoilin niitä ja isä opetti mut luistelemaan ja mä muistan vieläki ku se sano mulle ku mä kaadu in luistimien kanssa että nouse ylös vaan et kyllä se siitä. Mä olin joku 4 sillon. Mä muistan sen talvihaalarinki.

Vallitsiko perheessä puhumattomuuden kulttuuri? Iida kuvaili olleensa lapsena hiljainen eikä hänellä saanut olla omaa tahtoa. Iidan toteama ”yritti olla ku ei olis olemassakaa” kuvaa surullisesti Iidan lapsuudenaikaista olotilaa. Yrittikö isä riitatilanteissa sulkea korvansa mahdollisesti päästäkseen helpommalla, koska ei jaksanut riidellä äidin kanssa? Iidan mukaan myös hänen isoäitinsä ja enonsa olivat hänelle tärkeitä, mutta puuttui-ko rohkeus ja kyky väkivallan puheeksi ottamiseen puolin ja toisin vai huomasivatko sukulaiset lainkaan äidin käyttäytymisessä mitään huolestuttavaa? Iidalla oli muistikuva siitä, että sosiaalitoimessa epäiltiin jotakin, mutta rohkeus todistaa epäilyt todeksi puuttui niin Iidalta kuin sisaruksiltakin.

Iida: Ku ei meistä [sisaruksista] kukaa uskaltanu sillon ku mä oon ollu pieni niin uskaltanu sanoo.

Maija: Onko sulla mitään käsitystä siitä kuka ne yhteydenotot on sillon tehny sinne [sosiaalitoimeen]?

Iida: Mä luulen et se on tullu sitä kautta ku meil kävi sillon ku mä oon ollu pienempi nin meillä kävi kodinhoitajii ja mä muistan muistan että kodinhoitajat oli vihkoon kirjottanu ylös ja äiti säikähti sitä mut sit äitihän teki loppujen lopuks sen tempun että se ei päästäny enää meille kodinhoitajii.

Iidan suhteet sisaruksiin ja isään olivat lapsuudessa läheiset. Äidin kohdistama väkivalta jäi kuitenkin viranomaisilta piiloon kodin seinien sisään. Teini-ikäisenä Iidan elämässä tapahtui jotain, mitä Iida nimitti lapsuutensa isoksi käännekohtaksi.

8.2.2 Nuoruus

Iida kertoi olleensa 14-vuotias, kun hän varasteli kavereidensa kanssa kaupoista itselleen ruokaa ja vaatteita, koska kotoa niitä ei juurikaan saanut. Iida ei suostunut moneen kuukauteen menemään kotiin ja hän kertoi viettäneensä öitä milloin missäkin. Iidan puheesta välittyi epätoivoinen hämmennys siitä, miksei äiti tuolloinkaan kiinnittänyt häneen mitään huomiota. Tämä vahvisti Iidan käsitystä siitä, ettei äiti välittänyt hänestä. Iida muisti myös pohtineensa, miten hän itse vanhempana vastaavanlaisessa tilanteessa toimisi.

Ja äiti ei ikinä. Mä muistan vieläki ku mä ajattelin sillon että miksei äiti ikinä koska se tiesi että mä oon varastellu. Mä oikein niinku tavallaan odotin sitä että se sanois mulle jotain siit mut se ei ikinä sanonu mulle mitää siitä. Mä viel aattelin sillon et jos mulla on lapsia ja jos se varastais

niin ihan varmana sanoisin siitä. Et seki on välittämistä jos niinku puuttuu tollaseen.

Iidan varasteluun ei puututtu kotona. Joku kuitenkin puuttui, minkä seurauksena sosiaalityöntekijä tuli kotikäynnille perheen luokse. Tämän seurauksena 15-vuotias Iida muutti nuorisokotiin. Iidan veikkaus oli, että joku oli tehnyt varastelun vuoksi Iidasta lastensuojeluilmoituksen, vaikka hän ei koskaan paikan päällä jäänyt kiinni varastelusta. Yhtenä vaihtoehtona Iida piti sitä, että aloite oli tullut jonkin ystävän vanhemmilta. Iida kertoi nuorisokotiin pääsyn olleen hänen salainen toiveensa. Omasta toiveestaan ja lapsuudessa koetusta väkivallasta huolimatta oman tahdon esille tuominen äidin läsnä ollessa tuntui niin vaikealta, että äidin mieliksi Iida teeskenteli lähdön olevan hänelle vaikeaa. Tämä kuvasi jälleen äidin hallitsevaa asemaa perheessä.

Se oli vaan yks niin sanotusti kaunis päivä ku menin kotiin niin sit sinne tuli sosiaalityöntekijä että et nyt pitäis lähtee ja sit mä äidin mieliks yritin siin vähä niinku vetkutella että mä en muka haluu lähtee vaikka mä oikeesti halusin ja. Sit mä hetken päästä sit tokasin että lähetään sitte. Yritti hän äitiki olla siin vielä jotain selitellä että ei. Sinne mä sit lähin kuitenkin enkä ikinä halunnu takasi kotiin.

Iida kuvaili nuorisokotiin pääsyn tuntuneen ihanalta, koska siellä sai ruokaa ja vaatteita. Toisin kuin suurta osaa nuorisokodin asukkaista, Iidaa ei kiinnostanut alkoholin juominen. Iida viihtyi omissa oloissaan tai jutteli hoitajien kanssa. Nuorisokodissa Iida tapasi myös tulevan lapsensa isän. Iida puhui suhteeseen ajautumisesta. Tämä ei anna vaikutelmaa siitä, että Iida olisi täysin omasta vapaasta halustaan päätenyt seurustelemaan poikaystävänsä kanssa. Nykyhetkestä käsin pelattuna suhde ei tuonut Iidan elämään onnea vaan pelkoa ja Iida kuvaili tuntemuksiaan tyhjentävästi.

Sit ku siin oli semmonen ikävä juttu et ku oli lapsena oppinu sen ettei saa tavallaan olla omaa tahtoa niin et pitää aina tehdä niinku muut ihmiset haluu niin se oli yks iso syy minkä takia mä varmaan ajauduin edes olemaan F:n isän kans koska se isä oli jo silloin ihan täys hirviö ja. Mä en yhtää niinku liiottele.

Koko lapsuutensa ajan kotonaan pahoinpidellyksi tullut Iida oli saanut elää nuorisokodissa elämää ilman, että häneen kohdistui väkivaltaa. Tämä oli kuitenkin vain väliaikaista. Väkivallan kohdistaja vaihtui omasta äidistä omaksi poikaystäväksi. Väkivalta oli silmitöntä ja nuorisokodin henkilökunta tiesi Iidan poikaystävän pahoinpitelevän

häntä. Asiaan ei kuitenkaan puututtu nuorisokodin henkilökunnan toimesta, mikä heräti Iidassa katkeruuden tunteita vielä aikuisenakin.

Et tota se oli aika hurjaa se F:n isän touhu että. Millon se yritti kännipäissään tuikkaa mun hiukset tuleen ja täysin tarkoituksella. Millon oli puukko kurkulla, millon juostiin olkkarinpöydän ympäri että uppooko mattoveitsi mun mahaan vai ei ja. Se jotain ihan sairasta niin sairasta ku olla voi. Ja sit pahinta oli se että usein sen omat kaverit vaan katto vierestä sitä touhuu. Kerran mä makasin se paiskas mut ulkona maahan ja mä makasin siinä maassa ku se potki mua kengillä päähän ja ympäri kroppaa ja kaverit vaan kattoo vierestä. Yks tyttö toinen tyttö sitte niin se tuli niinku mun peitoks mun päälle ja huus F:n isälle et lopeta et et sä voi maassa makaavaa tollee potkia. Et viel yks mistä mä oon ollu katkera niin niist nuorisokodin ohjaajista et mun mielestä ne olis pitäny laittaa vastuuseen koska ne tiesi mitä F:n isä teki mulle ja mitä se teki muille. Se saatto montta tuntia ravata nyrkit pystyssä sielä käytäväl räkä lensi suusta ja silmät meinas pullistuu päässä. Se hoki sielä ittekseen mä tapan sen mä tapan sen vittu mä tapan sen. Se oli ihan pimeetä.

Iida toi esille, että nuorisokodissa kyllä käytiin keskusteluja Iidan poikaystävästä väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja siitä, että väkivallan pitää loppua. Asian eteen ei kuitenkaan tehty mitään konkreettisia toimenpiteitä. Iidan näkemyksen mukaan henkilökunnan olisi pitänyt suhtautua asiaan vakavammin ja nähdä asian todellinen laita. Alkuun onnelliselta paikalta tuntunut nuorisokoti muuttui turvattomaksi. Iidan nuorisokodista saama tuki jäi taka-alalle uuden väkivaltaiseksi osoittautuneen ihmisen astuessa Iidan elämään. 17-vuotiaana Iida muutti paikkaan, jota hän nimitti tukiasunnoksi. Samaan aikaan Iida aloitti työharjoittelussa. Suhde poikaystävästä kanssa jatkui.

8.2.3 Aikuisuus

Täysi-ikäistynyt 18-vuotias Iida muutti pois tukiasunnosta ja sai töitä työharjoittelupaikastaan. Alle parikymppisenä Iida tuli raskaaksi poikaystävänsä. Poikaystävänsä elämässä oli tuolloin ollut rauhallisempi vaihe, mutta rauha ei kestänyt kauaa. Poikaystävä sortui käyttämään alkoholia ja aggressiivinen käytös palasi. Aggressiivisuuden kohteena oli Iida ja myös syntymätön lapsi.

Ennen ku tulin raskaaksi niin F:n isä oli pitkään ollu kunnolla. Sit saman tien ku mä tulin raskaaks niin sithän se alko taas se hillitön ryyppääminen ja riehuminen ja. No siis tota se ykski kerta ku olinkohan mä [raskauskuu-

kaudet poistettu] kuulla raskaana niin se rupes riehumaan ja kävi jo vähän niinku mun päällekin ja heitti jääkaapista ruuat ympäri kämpppää. Seuraavaks meinas lentää huonekalut pitkin seinii. Ja meidän oli pitäny sillon niinku muuttaa yhteiseen asuntoon et mä peruin ne kaikki siin vaihees. Mä en tommosen hullun kans suostu asumaan.

Iidalle tulevan lapsen hyvinvointi oli tärkeintä. Iida kertoi terveellisestä ruokavaliostaan ja kuvaili yksityiskohtaisesti ensimmäistä neuvolakäyntiä ja ultraäänitutkimuksia. Toive yhteisestä perhe-elämästä kuitenkin sortui ja epätoivon hetket valtasivat ajoittain Iidan mielen.

Raskausaika oli aika usein sitä et mä saatoin ulkonaki purskahtaa itkuun ku mä ittekseni liikuin jossain että et voi helvetti mikä elämä mun vauvalla on mikä ei oo vielä edes syntyny.

Iida kertoi, että mies meni useita kertoja katkaisuhuoltoon, mutta samanlainen alkoholin käyttö ja aggressiivinen käyttäytyminen alkoivat aina uudelleen. Miestä ei kiinnostanut viettää aikaa lapsen kanssa. Iida piti lapsesta huolta ja hoiti tätä yksin. Iida keräsi rohkeutta tehdäkseen ison päätöksen: hän jätti miehen lapsen ollessa pieni.

Joo mä päätin sillon hammasta purren että mä oon antanu se isän tehdä mun elämästä helvetin mutta sitä se ei tee F:lle.

Mies ei kuitenkaan halunnut hyväksyä eroa ja yritti saada Iidaa palaamaan suhteeseen. Iida pyrki säilyttämään suhteen lapsen ja miehen välillä, mutta miehen yhteydenpito lapseen oli katkonaista, mikä oli uuvuttavaa niin Iidalle kuin lapsellekin.

Sillon ku F oli pienempi niin saatto olla kaks vuottaki että hän ei pitäny mitää yhteyttä F:ään. Ja sit se oli muutenki vuos tuolkulla sellasta että mä yritin huolehtii siitä et F saa olla isänsä kanssa ja isä lapsensa kanssa mut ne oli sitte jatkuvii ohareita niin että se oli aika kuluttavaa touhuu niin lapselle ku mullekin jatkuvasti odotella et tuleeko vai ei. Ei sit useimmiten edes soittanu että eihän tuu vaik oltiin sovittu että ilmottaa jos ei tuu. Hän piti tärkeempänä sitte ryypätä ja riehuu ja muuta.

Omasta äidistä puhuminen kulki mukana läpi kertomuksen. Iidan maininta äidin uudesta miehestä antoi olettaa, että vanhemmat erosivat jossakin vaiheessa Iidan asuessa kodin ulkopuolella. Aikuisiällä Iidalle selvisi, että hänen äitinsä kohteli Iidan pienempiä sisarusia edelleen väkivaltaisesti. Iida kuvaili, että tällöin hän sai tarpeekseen ja otti

itse yhteyttä sosiaalityöntekijään. Vastaanotto oli kuitenkin jotain aivan muuta, kuin Iida oli ajatellut ja Iida kertoi joutuneensa ottamaan yhteyttä useamman kerran. Tämä horjutti entisestään Iidan uskoa ja luottamusta viranomaisia kohtaan ja Iida koki, ettei hänen kertomaansa suhtauduta asian vaatimalla vakavuudella.

Sit ku mä tulin aikuisikään niin mulle tuli mitta täyteen ku mä sain tietää, et se [äiti] tekee sitä samaa mun sisaruksille niin minä otin sosiaalityöntekijään yhteyttä niin sosiaalityöntekijä vaan totes mulle että sellasta se on ku ei saa lapset valita vanhempiaan. Mä muistan mä sanoin sosiaalityöntekijöille vielä puhelimesta että mitä pitää tapahtuu ennen ku te niinku puututte et pitääkö jonku kuolla ennen ku te niinku heräätte.

Syy lapsi F:n lastensuojeluasiakkuuden alkamiselle ei käynyt kertomuksesta ilmi. Iidan oli vaikea puhua lastensuojeluasiakkuuden alkamiseen liittyvistä tapahtumista. Haastattelussa oli edettävä Iidan jaksamisen mukaan, joten lastensuojeluprosessin etenemisen kuvaus jäi kertomuksesta pois. Luetellessaan lapsensa sijashuoltopaikkoja Iida kertoi, että lapsi oli ensin ollut pienten lasten vastaanottokodissa. Yksi mahdollisuus on, että lapsi F:n lastensuojeluasiakkuus alkoi tuolloin ja mahdollisesti jatkui katkeamattomana aina nykyhetkeen asti. Kertomuksen etenemisen kannalta olennaista siis on, että seuraavien tapahtumien aikana Iidan lapsi oli jo lastensuojelun asiakkaana.

Lapsensa isästä eronnut Iida kärsi tämän arvaamattoman käyttäytymisen vuoksi pahoista pelkotiloista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemä mahdollinen virkavirhe pahensi tilannetta ja usko viranomaisiin horjui taas. Iida kuvasi elävällä tavalla sitä, minäkalaisen arjen keskellä hän joutui tuolloin elämään.

Ku me asuttiin aikasemmin F:n kans maan tasossa niin mä muutin tota kerrostaloon siitä sen takii että et tota jos se isä tulis sinne riehumaan mä todennäköisesti ehin reagoimaan siihen ennen ku se sielt tulee. Ennen asu maan tasolla niin mä pelkäsin. Mä sen takii mä en uskaltanu nukkuu ku mä pelkäsin et se sielt pimeellä pamauttaa lasin paskaksi ja. Sit mä pistin osotetiedot salaiseksi ja olin sossulle sanonu moneen kertaan että mun osotetietoja ei saa antaa F:n isälle niin nää meni ne sitte kirjallisena antamaan. Mä olin et kiitos taas.

Iida painotti, että hänelle olisi riittänyt, kun hän olisi saanut nukkua ja joku olisi suhtautunut hänen pelkotiloihinsa vakavasti. Lisäksi Iidan näkemyksen mukaan hänelle olisi riittänyt lastensuojelun avohuollon tukitoimet, mitä hän ei kuitenkaan saanut.

Mullekki olis riittäny aikoinaan niinku F:llekin niin avotukitoimet mutta eipä niitä saanu. Sillonki olis pitkälle mul olis auttanu se ku joku olis oikeesti kuunnellu miks mulla oli niin huono olo ja olis riittäny ku ois saanu nukuttuu ja saanu niit avotukitoimia. Ku ei viranomaiset vaivautunu uskomaan että se vaan pahens sitä asiaa.

Iida joutui elämään jatkuvassa pelon ilmapiirissä lapsen isän käyttäytymisen vuoksi. Kukaan ei kuunnellut eikä uskonut. Väsynyt ja pelkotiloista kärsinyt Iida sairastui psykoosiin alle 30-vuotiaana.

Mähän sairastuin psykoosiin ja se on. Mä oon itte käyny terapiassa siitä. Ja me ollaan tultu siihen lopputulokseen että mulla on ollu niin kovia pelkotiloja mitkä niinku ihan syystäki niin et tota. Et mä sen takii oon niinku vaipunu psykoosiin koska mä en uskaltanu enää nukkuu nukkuu ollenkaa ja mikä sit taas aiheutti sen että eihän sitä pääkoppa loputtomiin kestä jos ei nuku ja koko ajan pelkää et tuleeks joku ikkunan läpi vai ei et tota sitte ku oli ihan väsyneenä ja muuta niin sit lähti mopo käsistä niin sanotusti. En nukkunu ja en juuri syönykkää ja pelkäsin vaan kaikkee.

Tähän ajankohtaan sijoittui myös Iidan lapsen huostaanottoprosessin alkaminen. Seuraavasta katkemasta ilmenee, että joidenkin asioiden läpikäyminen haastattelun aikana oli Iidalle ymmärrettävästikin liian raskasta.

Maija: No mites sitte tota ottiko siinä sitte otettiin sairaalasta yhteyttä lastensuojeluun vai?

Iida: Öö en mä tiedä oliko mistä se oli tota et. Ja niit oli useemman kerranki et et tota. Meille vaan tuli jotku päivystävät sossut kotiin ja sit ykski kerta F lukitsi ittensä vessaan eikä suostunu lähteen sieltä ulos ja. Siin on niin kipeitä asioita että mä en niitä niin hirveen tarkkaan halua edes ajatella. Muistan vaan vieläki miten se itki ja huusi sielä vessassa et mä en lähe mihinkää et mä oon äidin kanssa.

Iida koki tuleensa sivuutetuksi palvelujärjestelmässä ja hän tunsu katkeruutta siitä, etteivät häntä satuttaneet ihmiset joutuneet kohtaamaan seurauksia. Iidan kertomuksesta piirtyi useassa kohtaa kuvaus turhautuneisuudesta ja siitä, ettei häntä otettu tosissaan.

No ehkä suurin juttu on se että et noi ihmiset [oma äiti ja lapsen isä] mitkä esimerkiksi mua kohtaan on tehny paljon ja tosi paljon pahaa niin et ne olis pitäny laittaa hoitoon. Et se mua joskus niinku kiukuttiki et jumaliste niinku et mitä kaikkee mulle on niin sanotusti saatu niinku tehdä ilman että sillä on mitään seuraamuksii. Et tota kyl mä olin yhes vaihees mä olin tosi katkera mä olin niin katkera kaikkiin ihmisiin. Ennen kaikkee just viranomaisiin ja näihin että et niinku. Meni aika pitkäks aikaa usko et.

Viranomaiset ei niinku puutu sillon asioihin ku se olis mahdollista. Et sen takia mä oon itte välillä ollu tosi kiukkunen ja tosi turhautunu siitä että et kun niinku ihminen niinku yrittää saada apua niin kukaan ei usko. Se on oikeestansa se pahin et jos kukaan ei usko eikä auta. Se niinku pahentaa sitä tilannetta vaan.

Se mitä mä oon aikasemminki tuonu esille et ku ei oo niinku pysähdytty kuuntelemaan. Ja sitte F:nki kohdal ku mä oon jossain palaverissa tai mitä tahansa muutenki yrittäny ottaa puheeksi niit epäkohtii mitä on ollu kaikki on aina sivuutettu. Niistä ei oo kukaa ikinä halunnu puhua et tota.

Lisäksi Iidan kokemuksen mukaan lapsen isään suhtauduttiin lastensuojelussa koko ajan suopeammin kuin Iidaan.

Kukaan ei ottanu asiakseen niinku selvittää sitä et ku se isä osaa viranomaisten edessä sitte niinku puhuu lämpimäkseen kaikkee ja esittää kunnollista ja. Sitte ku mä oon yrittäny niit vuosikausia tuoda ilmi niin ei niihin kukaa oo nähny tarpeelliseks puuttuu. Ja kaikista pahinta just se että ihminen [lapsen isä] mikä on saanu aikaan tän kaiken niin sitä sit niinku viel paapotaan.

Iida aloitti terapian, mistä hän sai tarvitsemaansa ja kaipaamansa apua. Iidan kokemuksen mukaan vihdoin joku välitti puuttua asioihin, uskoi Iidan kokemukset ja hän sai konkreettisia esimerkkejä, miten toimia missäkin tilanteessa. Lisäksi Iida suoritti ammattiin valmistavan tutkinnon.

Mun olo alko ihan selkeesti kohenee ku mä sain semmoset terapeutit mitkä oikeesti kävi mun kans noita asioita läpi ja niinku kuunteli ja usko ne. Se on se mikä mut on saanu toipumaan. Plus se et et tota suoritin sen [tutkinnon nimi poistettu] ja muuta et on niit hyviiki asioita elämässä et.

Lapsen huostaanotto oli vastentahtoinen. Tuohon aikaan Iida sai tukea sisarukseltaan. Huostaanottoprosessiin liittyvä kerronta oli pirstaloitunutta, mutta tulkintani mukaan lopullinen huostaanotto tapahtui kuitenkin vasta siinä vaiheessa, kun Iida oli jo toipumaan päin, koska Iida puhui kunnossa olemisesta ja tukiverkostosta seuraavasti:

Muistan vieläki sen päivän ku eilisen ku tota mä sain kuulla et sosiaalityöntekijä ja hoitajat ja muut on pitämässä keskenään palaverii F:stä ilman mua. Sitte tota mentiin sinne palaveriin ja niit otti niin päähän ku me [Iida ja sisarus] tultiin niit otti niin päähän niit sossuja muita ja sit ku mä tokasin niille sen että et mä en anna F:ää teille niinku vapaaehtosesti et teillä ei oo tällä hetkellä edes perustetta ottaa et mä oon kunnossa ja mul-

la on tukiverkostoo ja muuta mut sit sossut teki siit semmosen taistelun et viel semmosen niinku vallankäytön että jos et suostu niin sit otetaan väkisin.

Iida kertoi yrittäneensä saada huostaanoton purkua useaan kertaan siinä kuitenkaan onnistumatta. Erilaisista lausunnoista huolimatta huostaanottoa ei ole koskaan purettu.

Psykiatrinen sairaanhoitaja tuli sit oli psykologin lausunto sit oli viel psykiatrin lausunto ja tota kaikista tuotiin esille se et miten mä oon hyvis niinku tosi hyvissä voimneissa hyvin toimintakykyinen niinku pystyn huolehtimaan hyvin F:stä ja työstäni ja itsestäni ja kaikesta.

Iidan mukaan aina keksittiin uusi syy huostassapidon jatkumiselle. Vedottiin esimerkiksi siihen, ettei Iida antaisi lapsen olla isänsä kanssa, vaikka Iidan kokemuksen mukaan hänellä ei ollut mitään sitä vastaan, kunhan lasta kohdeltaisiin hyvin. Lisäksi perusteena käytettiin sitä, että lapsi tarvitsee terapiaa, mitä ei kuitenkaan koskaan järjestetty. Iida koki, ettei mitään ole enää tehtävissä sen jälkeen kun lapsi on kerran huostaanotettu. Lapsen huostaanottoa Iida kuvaili elämänsä pahimmaksi kokemukseksi.

Maija: Onko F:llä ollu jotain hoitokontakteja niinku elämänsä aikana?

Iida: No on niistä vuosien mittaan puhuttu ja puhuttu ja sitäki on pidetty huostassaoton jatkolle perusteena et F tarvii sitä ja tätä terapiaa mutta ei ne oo kuitenkaa ikinä toteutunu. Et seki on aika niinku tosi v-mäistä et sitä on käytetty niinku perusteena huostaanpidon jatkamiselle mut sitä ei oo toteutettu.

Et tota kyl mä oon huomannu että kerran ku joutuu huostaanotetuksi ei sitä sitte meinata enää purkaa vaikka mikä olis vaikka kuinka kuinka hyvin olis asiat niin ei. On ku olis matto vedetty jalkojen alta. Et huostaanotto oliki vaik mulleikki on tapahtunu yhtä sun toista niin huostaanotto ollu se kaikista pahin et. Se oli ihan hirvee tunne ku se oli pieni lapsi jättää sinne itkevänä sinne laitokseen. Ite yritti aina skarpata niis tilanteissa ettei itkis ku näkee sen. Se oli yhtä suoraan sanottuna ku olis helvettiä eläny.

Vuodet kuluivat ja Iida ja lapsi jatkoivat erillään asumista. Lapsi aiottiin myös sijoittaa isänsä luokse asumaan, jolloin Iida joutui kamppailemaan ajatuksen kanssa kumpi on lapselle parempi vaihtoehto, isän luona vai laitoksessa asuminen.

Ja tota kaikista pahinta oli se että F meinattiin tos joku [vuosien määrä poistettu] vuotta suunnilleen niin sijottaa isänsä luokse. Tosin siihen vaikutti se että F:llä oli sillon semmonen parempi käsitys isästään ja ku F oli monta vuotta halunnu päästä kotiin takas mun luo ja sitä päivää ei ikinä

tullu niin se halus sit niinku. Se oli itte sanonu että et sen takia hän yritti isälle et kuhan nyt vaan pääsis laitoksista pois. Et tota se oli mulle aika kova paikka sillon että kumpi on parempi laitos vai F:n isä niin kyl mä tul lin siihen lopputulokseen et laitos vaikka kyl mä tiesin että sekää ei oo herkkua ja se on ollu F:lle tosi tosi rankkaa noi laitoksissa olot.

Iidan kokemukset sijaishuoltopaikoista olivat negatiivisia. Iidan kertoman mukaan lapsen hoidon järjestäminen ei vaikuta sellaiselta, että lapsen yksilöllisiä tarpeita olisi pyritty sijaishuoltopaikoissa toteuttamaan, ottamalla huomioon esimerkiksi se, että Iida tiesi lapsensa olevan varautunut ja hiljainen.

Se oli ku kirjaimellisesti lastenvankila et. Pelkästään ei nyt pelkästään se niinku rakennus vaan ihan niinku muutenki. Siel niinku karjuttiin lapsille ja siel piti kaikki niinku F:n pärjätä. F:n on pitäny liian pienenä pärjätä liikaa yksin.

F ku oli tottunu siihen et se herää kuuden seittämän aikaan oli viikonloppu tai ei se joutu pienenä lapsenaki niin monta tuntiiki oleen oleen siel huoneessa yksinään ennen ku se sai edes aamupalaa tai liikkuu sieltä mihinkää et. Ja tota sit ku F oli semmonen vaisumpi niin mä yritin sitte niitten hoitajienki kans puhuu siitä et miten ne vois F:n luottamuksen saada ku välil tuntu et ne niinku joko ne anto sen olla liikaaki itekseen tai sit ne huus ja karju. Et siel oli tämmösiiki hoitajii mitkä ei huomannu ku mä tul lin ovesta sisään siel oli yksi lapsi mikä ei osannu kengännauhoja sitoo niin hoitaja huutaa ja mesoo sielä että nyt laitat ne nauhat ja mähän näytin sulle jo. Eihän lapsia opeteta tollee et niille niinku huudetaan.

Iida kertoi myös yksityiskohtaisen kuvauksen siitä, miten hänen lapsensa oli hengenvaarassa lastenkodissa turvattoman leikki-alueen ja henkilökunnan huolimattomuuden vuoksi. Tapahtuneen seurauksena lastenkodin käytännöissä ei tapahtunut minkäänlaisia muutoksia. Iidan toiveena olikin, että lastensuojelulaitoksiin tehtäisiin enemmän ennalta sopimattomia tarkastuksia, jotta todelliset olosuhteet tulisivat paremmin esille.

8.2.4 Nykyhetki ja tulevaisuus

Lapsuudesta asti pahoinpidellyksi tullut ja psykoosiin sairastunut Iida ei antanut vaikeuksien lannistaa. Iida onnistui kouluttautumaan itselleen mieleiseen ammattiin kiitettävän arvosanoin ja on taitava ja pidetty henkilö työpaikallaan. Iida kuvaili itseään yllättävänkin iloiseksi menneisyyteensä nähden.

Mä oon saanu kaikki lääkärintodistukset ja psykologin todistukset ja muuta et ne on sanonukki mulle useempaan otteeseen sen että että tota et se on harvinaista että joku toipuu näin hyvin tästä ku minä et mikä tietysti ollu hirveen kiva kuulla et. Ja on mus joku sisäinen sisu sisu että ehkä se sisäinen sisu on just se.

Lapsen isä ei haastatteluhetkellä ollut mukana lapsen elämässä. Iida tiesi yksityiskohtia lapsen isän omasta lapsuudesta ja nuoruudesta ja on tehnyt siitä oman tulkintansa. Ylisukupolvisuuden näkökulmasta tarkasteltuna Iidan kuvaus päihdeongelman ”tarttumisesta” oli mielenkiintoinen.

F:n isän [henkilö poistettu] on hylänny F:n isän sillon ku se on ollu ihan pieni ja [henkilö poistettu] tehny itsemurhan. Et tota mun tulkinta on F:n isästä se että sillä on niin hirveet patoutumat ollu pienestä lapsesta lähtien. Ja se sillon ku hänen [henkilö poistettu] oli tehny itsemurhan niin hän muutti [henkilö poistettu] mikä ryyppäs ja jatkuvasti ja sehän sit tarttu F:n isääinki et sit F:n isä rupes ihan murkkuikäsenä vetään viinaa ja lääkkeitä sekasin ja tota. Sielä on taustalla melkosesti kaikkee.

Haastatteluhetkellä lapsi asui edelleen sijaishuollon yksikössä, mutta Iidan olotila ja luottamus olivat huomattavasti parempia kuin aiemmin.

Se on ollu ihan ihanaa huomata se oli heti ku mä [työntekijän nimi poistettu] tapasin niin mä heti aistin siitä et se on tosi loistava tyyppi. Se on sopivan jämäkkä mut kuitenkin sopivan sympaattinen ja semmonen mikä kuuntelee ja aidosti välittää. Et sillee nyt on hirveen hyvä et mä voin olla luottavaisin mielin ku mä tiedän et esimerkiksi [työntekijän nimi poistettu] on tosi loistava tyyppi ja välittää.

Iidalle voimaa antoivat lapsi, poikaystävä, Iidan ja F:n yhteinen koira, harrastus, kaverit ja sisarukset. Iidalla oli hyvät välit isänsä ja sisarustensa kanssa, mutta hänen äitinsä oli kuollut. Terapian lisäksi Iida on saman kokeneiden sisarustensa kanssa läpikäynyt lapsuudessa koettuja asioita. Toistamiseen Iidan kertomuksessa oli ylisukupolvisuuden näkökulmasta tarkasteltuna kiinnostavaa kerrontaa, kun Iida puhui oman äitinsä lapsuudesta ja arvioi äitinsä lapsuuden merkitystä tämän aikuisuuteen. Mahdollinen kaltoin kohtelun kierre äidin taholta voidaan jäljittää kahteen peräkkäiseen sukupolveen. Tämän kierteen Iida katkaisi.

Se mitä äiti kerto niin hän puhu siitä että hänen äitinsä ois kohdellu häntä huonosti. Ja tota hänelle oli oma isä ollu tosi tärkeä ja tota hänen isä oli

sit kuollu ku äiti oli aika pieni ollu en muista tarkalleen minkä ikänen mut oli niinku kuollu. Et tota mun käsitys mun äidistä oli se et ku mä mietin jo lapsena ja niinku aikuisenaki et miks se on ollu niin ilkee niin sillä on ollu joku niin hirvee rakkauden nälkä pienestä lähtien et tota. Ja onneton itse-tunto ettei niinku oo rohjennu mihkää kouluun menemään tai töihin tai mitää et eikä välittäny ittestään oikestaan millää tapaa et. Ei käyny lääkäreissäkää vaikka hampaat lähti suusta niin ei välittäny mennä hammaslääkäriin. Jalat ois pitäny hoitaa ikuisuus aikaa sitte kuntoon mutta ei se välittäny niitäkää. Mä en toivo kenenkää ihmisen kuolemaa mut sitä välil niinku miettiny että ehkä se oli sille helpotus helpotus et koska se ei osannu iloita ei yhtää mistää eikä kyenny oikein ees tekemään mitää että. Et pääs tuskistaan. Ehkä se ite toivoki sitä.

Tulevaisuudelta Iida toivoi, että hänen lapsensa saisi mielestään kaiken pahan pois. Myös haastattelun Iida koki merkitykselliseksi siinä toivossa, että tutkimuksesta voisi olla hyötyä muille lapsille.

No tää [haastattelu] oli tosi hyvä ja toivon että tästä oli jotain hyötyä muille lapsille sitte. Et jos edes jotain pientä hyötyy ja apuu olis niin. Musta tosi loistavaa että tälläsiä [tutkimuksia] tehään ja just sen miten mä täs oon koko ajan ottanu esille niin just se et sais kaiken kaikki ne ihmiset jotka työskentelee tän alan töissä et oikeesti pysähtyy kuuntelemaan ja miettimään sillon ku jollakin on tarve puhuu. Ja niinku ettei niinku sivuuteta tai lakasta maton alle tai mikskä sitä ikinä haluukaa sitte nimittää niin. Et tota vaik ihmiset voi kokea asioita eri tavalla ja muuta mut mut niinku kyl ne pitäs tosissaan ottaa jos joku ihminen niit niinku puhuu. Et tota ei kaikki täs maailmas oo tekastuja.

Omien kokemustensa kautta Iida halusi painottaa kuuntelemisen tärkeyttä ja sitä, että jokaiseen ihmiseen täytyy suhtautua tosissaan.

8.3 Annikan kertomus

Jos puhutaan perheestä niin se perhe on ehkä vielä vaikeempi käsittää mulle koska mulla ei varsinaista perhettä oo ollu ees. Esimerkiksi sillon ku mä olin raskaana ja vauva oli syntymässä mä kävin jonku [ammattinimike poistettu] kaa puhumassa niin se sano mulle heti että anna se adoptioon että sä et tiedä mitää perhe-elämästä sä et oo asunu perheessä. Niin seki oli mulle vähä sillee että no en mä oo asunu perhees mut ainaki mä tiedän kaks ääripäätä että mä tiedän sen mihin mä en halua ja mä tiedän sen mikä on mun tavote koska se on se mitä mulla ei oo ollu.

Annika on vauvaikäisen lapsen yksihuoltajaäiti. Annika asuu kahdestaan lapsensa G:n kanssa. Haastatteluhetkellä lapsella oli lastensuojeluasiakkuus. Kahdesta edellisestä tarinasta poiketen, Annikan tapauksesta erilaisen teki se, että niin Annikan itsensä kuin hänen lapsensakin lastensuojeluasiakkuus alkoi äidin omasta aloitteesta.

8.3.1 Lapsuus

Annika tiesi olleensa päivähoidossa kolmikuukautisesta vauvasta saakka. Annikan ja hänen sisarustensa vanhemmat erosivat lasten ollessa pieniä. Noin 7-vuotiaaksi asti Annika näki säännöllisesti isäänsä, kunnes äiti ja sisarukset muuttivat toiselle paikkakunnalle. Annikan äiti sai yksihuoltajuuden eikä halunnut lasten tapaavan isää, koska isä oli alkoholisti. Annikan suhde isäänsä oli läheinen ja siksi tämä oli raskasta Annikalle.

Meidän äiti haki yksinhuoltajuuden ja sai täysin yksinhuoltajuuden. Meillä ei ollu mitää oikeutta nähä isää että. Mä olin aina ollu semmonen isän tytö ja halusin aina tehdä isän kaa kaikkee mutta sitte sitten tota äiti halus että me ei nähä ollenkaa ollenkaa isää että. Meidän isä oli alkoholisti että se tavallaan koska äitin ei olis ollu mahollisuutta olla siinä tapaamisissa mukana niin se ei halunnu että me nähään ollenkaa.

Annikan äiti teki paljon töitä. Annika kertoi, että aamulla, kun hän ja sisarukset heräsivät, äiti oli jo töissä ja palasi vasta illalla lasten mentyä nukkumaan. Vanhempien läsnäolon puutteessa Annika otti mallia vanhimmasta sisaruksestaan, joka huolehti perheen pienemmistä sisaruksista.

Että meidän [sisarus 1] hoiti meidät sillon sillon oikeestaan oikeestaan koko ajan. Teki ruuat ja sit aamulla katto että me lähetään kouluun ja kaikki sillai että se oli niinku se tavallaan semmonen ehkä kenestä eniten otti sitä mallia koska ei ollu sit niit vanhempii joista kattoo.

Koska vanhemmat eivät olleet läsnä, Annika ja sisarukset joutuivat omatoimisesti huolehtimaan arjen pyörittämisestä. Nykyhetkestä käsin Annika arvioi tilanteen aiheuttaneen sen, ettei lapsuus tuntunut lapsuudelta.

No siis jos miettii niin meidän se lapsuus ei ollu niin kovin sellasta lapsuutta et me ollaan jouduttu tosi paljon tekeen kaikkee ite ja hirveen hirveen aikasin ruvettu niinku tai jouduttu tekemään kaikkii omii tai semmosii juttuja mitkä ei ehkä kuulu vielä lapsille että on niinku joutunu jou-

tunu tehdä paljo sellasii koska äiti oli niin paljon pois ja sitä isää ei siinä ollu ja sitte sitte taas niinku.

Kun Annika oli 10-vuotis hänen äitinsä sairastui masennuksen. Annika muisteli äidin nukkuneen koko ajan, joten äidillä ei Annikan mukaan ollut muuta vaihtoehtoa kuin ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Tällöin sisarusten lastensuojeluasiakkuus alkoi. Annikan muistikuvat kyseisestä ajasta eivät olleet tarkkoja.

No mä en oikein muista sieltä hirveesti koska mä mä olin silloin öö 10-vuotias kun meillä alko se. Et mä muistan lähinnä niitä syitä enemmän minkä takia. Sit mejän äiti masentu sairastu niin pahasti. Silloin me mentiin heti tota öö sitte me oltiin ensin semmoses vastaanottokeskuksessa [vastaanottokoti] ja sitte mentiin lastenkotiin.

Annika kuitenkin muisti tuolloin ajatelleensa, että hän ja hänen sisaruksensa poikkesivat muista lastensuojelun asiakkaista ja hän kuvasi muistoaan seuraavasti:

Mä muistan vaan sen että aina ku jossain kaikis nois jutuis on ollu niinku niin moni sielä [lastenkodissa] on ollu jostain niinku sellasesta lähin tullu sen murrosikäsen tai ehkä oman käytöksen perusteella. Et mä muistan et me oltiin tosi erilaisia koska meillä oli sen takia että meitä ei voitu pitää. Ei sen takia ettei haluttu tai olisi ite aiheuttanu sen.

Huostaanottoprosessiin ajoittuva tapahtumakulku horjutti Annikan luottamusta viranomaisia kohtaan. Annika kertoi, että aluksi hän ja sisarus 1 olivat olleet puoli vuotta samassa lastenkodissa ja sisarus 2 eri lastenkodissa. Sisarusten asioista pidettiin palaveri, koska tiedettiin, että kyseessä tulisi olemaan pitkäaikainen sijoitus. Tarkoituksena oli Annikan käsityksen mukaan löytää kaikille sisaruksille yhteinen perhe ja sisarusten yhdessä olon tärkeyttä painotettiin. Näin ei kuitenkaan vastoin sisarusten odotuksia käynyt. Ratkaisulla tuli olemaan kauaskantoisia seurauksia: sisarusten tiet erosivat.

Sit on just semmosii niinku semmosii ehkä luottamukseen niinkun. Mul on aina ollu vaikee luottaa muutenki ihmisiin niin sitte sellasii viel niinku tullu. Et tavallaan mun luottamus ihmisiin on menny silloin ku meidän se huostaanotto alko.

Sitten tota niinku keskusteltiin siitä että ne niinku jos me mentäis johonki toiseen paikkaan. Semmoseen mikä olis enemmän meille sopiva. Että olis menty johonki perheeseen tai semmoseen et ku tiedettiin että meillä tulee oleen pitkäaikainen sijoitus kuitenkin. Sit painotettiin koko ajan sitä että sisarukset pitää olla samas paikkaa että niinku ei eroteta. Ja sit siitä meni

ehkä pari päivää niin sit mulle kerrottiin että mä muutan seuraavana viikonloppuna sieltä pois. Että mulla oli vaan pari päivää aikaa siinä. Sitte mä muutin mun sisarus 2:n kanssa samaan paikkaan kylläkin mutta sitte tietysti se oli sisarus 1:lle kova paikka että meidän erotettiin siinä vaiheessa ja oikestaan kokonaan meidän välit katkes siinä vaiheessa mun sisarus 1:een.

Annika ja sisarus 2 sijoitettiin perhekotiin ja sisarus 1 jäi lastenkotiin. Annikan ja sisarus 2:n ei annettu pitää yhteyttä sisarus 1:een ja perusteluina heille kerrottiin, että sisarus 1 on pienemmille huonoa esimerkkiä. Annikan ja sisarus 2:n välit sisarus 1:een katkesivat lähes täysin.

Annikan kertomuksesta välittyi, ettei sopeutuminen perhekotiin ollut helppoa. Iästään johtuen Annika ei enää tottunut ajatukseen siitä, että hän tuntisi perhekodin vanhemmat omiksi vanhemmiksi.

Alusta asti mä en tykänny yhtää olla sielä [perhekodissa] vaikka mä olin sillon vasta 11. En mä sillon ehkä niinku vielä hirveesti kapinoinu sitä vastaan mitä sielä on mutta mä en vaan tykänny siit paikasta yhtää. Jos vaikka niinku puhutaan sillee niinku öö vanhemmista niin mulle ne mun biologiset vanhemmat on kuitenkin ne vanhemmat. Ku mä olin niin vanha jo sillon. Mulle oli automaattinen asia että mulla on äiti ja isä ja noi ei oo ne.

Annika kertoi, että ollessaan 11–12-vuotias hänen elämässään tapahtui jotain odottamatonta. Isä otti sisaruksiin yhteyttä ja toive siitä, että yhteydenpito tulisi jatkumaan ehti syntyä. Näin ei kuitenkaan käynyt. Annikan isä kuoli.

Että jostaki se [isä] oli sit saanu meidän numeron ja se soitti soitti mulle ja mun sisarukselle tai niinku siis sinne perhekodin puhelimeen ja mä en tiä miten se oli saanu ylipuhuttua ne [perhekodin vanhemmat] mutta me saatiin kuitenkin puhuu molemmat pari minuuttia sen kanssa ja sitte siitä meni viikko niin se kuoli. Että niinku se oli tavallaan semmonen että et ehkä se viel se yhteydenpito jatkuu kun sillon saiki sen puhelun sieltä vaikka siit ei ollu moneen vuoteen kuulunu mitään.

Vasta myöhemmin Annika sai tietää, ettei isä ollut sen vuoksi pitänyt yhteyttä, koska yksinhuoltajuuden saanut äiti oli kieltänyt tämän. Annika otti paljastuneen asian raskeasti ja tapahtunut herätti katkeruuden tunteita vielä nykyäänkin.

Et se selvis sit vasta myöhemmin. Olis me muuten saatu pitää yhteyttä mut se et äiti oli yksinhuoltaja ja sillä oli toive että ei niin ei. En mä silloin aluksi sitä tavallaan aatellu mutta nykyään mä oon tosi katkera sille [äidille] siitä että me ei saatu olla sen [isän] kanssa kun sitten kuitenkin kun se kuoli niin niin. Sit se oli vielä kaikista kovin paikka ku ei ollu muutenkaa moneen vuoteen nähny eikä ollu missää tekemisissä että se ei saanu siis olla puhelimen välityksel eikä mitenkää meihin missää yhteyksissä.

Suhde vanhimpaan sisarukseen oli katkennut, äiti oli sairaalahoidossa, isä kuollut eikä Annika viihtynyt perhekodissa. Teini-ikäiseksi varttunut Annika tunsu olonsa masentuneeksi. Tästä käynnistyi seuraava tapahtumien sarja.

8.3.2 Nuoruus

Annika kertoi nuoruusikänsä masennusvaiheesta. Ruoka ei maistunut eikä opiskeluun riittänyt motivaatiota. Annikan kuvaus tuosta ajanjaksosta herätti vaikutelman siitä, että hän eli arkeaan masennuksen aiheuttaman sumun peitossa.

Oli se pahin murrosikä että mä olin silloin tosi väsyny ja huonos kunnos ja sillee et en mä en syöny enkä juonu enkä mitää ei niinku mitään pystyny syömään eikä mikään menny alas eikä koulu kiinnostanu eikä mikään että. Silloin tuli vähä semmonen masennusvaihe. Mä olin tosi huonos kunnossa tietenki kuka vaan olis huonos kunnos jos ei pariin viikkon syö mitään ja kävin silti kyllä niinku. Mä kävin koulun mä menin kouluun mä tulín koulusta mä menin nukkumaan ja mä nukuin aamuun asti. Aamul mä lähin taas kouluun mä en syöny mitään koulussa enkä missään mä muistan.

Jälkeenpäin Annikasta tuntui, ettei hän juurikaan muistanut koko yläasteaikaisesta ajasta mitää. Tämä vaikutti herättävän Annikassa hieman hämmennyksen tunteita.

No oikestaan mun yläasteen aika on ollu kyllä sellasta että sieltä aikailaila huonoja tai niinku vähäisiä muistikuvia. Että en oikein. En oikein muista sieltä mitään. Yläasteelt niinku sieltä ei oikein oo minkälaista muistikuvaa et mä en edes osaa niinku. Mä oon yrittäny monta kertaa miettiä sitä yläasteaikaaki että vaikka minkälainen se koulu oli mis mä olin tai mut mä en muista edes sellasii niinku jotain niinki isoa asiaa missä sä oot ollu koko ajan niin mä en edes sellasii muista.

Kertomuksesta välittyi kaipuu äitiä kohtaan. Sen Annika muisti, että häntä kiusattiin koulussa siitä, ettei hän asunut omien vanhempien kanssa. Vahva Annika pystyi suhtautumaan asiaan rauhallisesti ja hän kuvaili tuntemuksiaan itsevarmasti.

Yläasteella mä nimenomaan halusin et se on mun oikee äiti joka allekirjottaa ne kokeet koska kaikilla muillaki se on oikeet vanhemmat. Että sitte niinku mä tavallaan aina siirsin asioita sillä verukkeella että sit ku mä nään äitin niin sit se tekee tän mun kanssa. Mutta siis kyl mua sillon yläasteella kiusattiin siitä ja muuten mutta mulle se ei ollu koskaa mikää ongelma. Mä aattelin aina että se on se on muilta pois ei multa.

Perhekodissa huolestuttiin Annikan mahdollisesta itsetuhoisuudesta, vaikka Annikan mukaan mikään sellainen ei käynyt mielessäkään, vaan kyse oli siitä, että Annika halusi rauhoittua omissa oloissaan.

Sen mä muistan et sillon ne [perhekodin vanhemmat] soitti poliisit sillä sillä niinku verukkeella sinne et mä olisin tekemässä itelleni jotain sinne perhekotiin koska ku mulla on niinku semmonen tapa. Mulla oli tapana että mä lähen käveleen siis mä edelleen ratkasan ongelman sillä että mä meen pois tilanteesta ja sitten tota mä menin kävelemään ja siis se oli ihan keskel mettää. Sitten ne soitti poliisit sen takia että mä olisin [tapahtumakuvaus poistettu] vaikka ei ollu kyllä käyny kyllä mielessäkään mutta se oli vaan se mun rauhottumiskeino että meen pois ja ku mä oon rauhottunu mä tuun takas ja sit mä meen pyytämään anteeks jos mä oon tehny jotain tai jos mä en oo tehny mitää niin sit mä vaan oon.

Tapahtuneen seurauksena Annika joutui nuorisopsykiatriselle osastolle. Annika viihtyi osastolla mainiosti. Annika kertoi, että osastolla sai esimerkiksi tehdä käsitöitä ja leipoa, mistä Annika piti kovasti. Annika pääsi keskustelemaan ammattilaisten kanssa ja hän koki, että hänet otettiin huomioon kokonaisvaltaisesti.

Joo siis kyl mä tykkäsin olla siel hirveesti ja sit niinku sielä oli ne siel oli kuitenkin tosi laajasti kaikki mahdollinen että sielä oli erilaisia terapioida. Sitte oli ainaki niitä lääkärin vastaanottoja ja sitte oli oli tota öö joku psykiatri ja kaikkii sellasii sillee niinku eri ihmisten kanssa jotka osas käsitellä ihmisistä eri osa-alueita niin sellasten niinku kans kävi paljo puhumas sielä.

Annika viihtyi osastolla niin hyvin, ettei hän olisi halunnut pois sieltä. Annikalle luvattiin, ettei hän joudu takaisin samaan perhekotiin, missä hän oli ollut aiemmin, mutta toisin kävi. Annikan luottamus petettiin jälleen ja Annika kuvaili tuntemuksiaan niin yksityiskohtaisesti, että tilanteen pystyi miltein näkemään mielessään.

Ehkä kaikista semmonen mikä oli kovin paikka sitte ku mä sieltä öö niinku pääsin pois [nuorisopsykiatriselta osastolta] tai mun oman kokemuksen mukaan jouduin pois koska mä tykkäsin olla sielä mä en olisi halunnu

sieltä pois niin oli se että mulle oli sillon koko ajan sitä sanottu ku mä en halunnu sinne samaan paikkaan takasi enää mis mä olin ollu että mä en sinne enää joudu mutta. Ja siihen päivään ja siihen hetkeen asti mä uskoin ja mulle uskoteltiin että mä en sinne mee ennenkö mä pääsin sieltä sitte pois ja sitte ku ne ovet avattiin vihdoon sielt pääs sielt niin siel oli ne saman perhekodin ihmiset siel vastassa että. Mä siin vaihees mä tajusin sen että mä joudun sinne [perhekotiin] takasi vaikka mä en sinne halunnu ja mulle oltiin sanottu koko ajan että mä en joudu sinne takas.

Annika koki, ettei hänen osallisuutensa toteutunut. Samaan perhekotiin takaisin joutumista ei perusteltu Annikalle mitenkään. Annika halusi takaisin nuorisopsykiatriselle osastolle, mutta Annikan kertomuksesta ei selvinnyt, mitä hän teki päästäkseen takaisin osastolle.

Se nuoruusvaihe niin se oli sitä aikaa että toivo että olis tavallaan joku kuunnellu enemmän sitä omaa toivetta että niinku mäki luulen että et jos jos tavallaan sitäki olis sillon kunnioitettu että mä en halunnu takasi [perhekotiin] niin mua ei olisi laitettu oikeesti sinne takasi tai mulle olis edes sanottu että ei oo vaihtoehtoja mut ku uskoteltiin koko ajan että ei tarvi mennä mut sit kuitenkin piti. Kukaan ei ehkä ottanu huomioon sitä että mä olin oikeesti tosissani siin tilanteessa mutta ei siin sit kauan menny. Mä olin ehkä pari viikkoo sielä [perhekodissa] niin mä menin sinne takasi sinne osastolle koska ku ei ei ne mahtanu mitää ku mä päätän että mä en oo sielä [perhekodissa] niin mä en oo sielä.

Nuoruusvuosiensa aikana Annika kertoi nähneensä sisarus 1:stä vain muutamia kertoja. Sisarukset kävivät äidin luona vierailulla eri aikaan. Kaipuu sisarus 1:n kanssa vietettyyn yhteiseen aikaan oli kuitenkin suuri, minkä seurauksena Annika joutui keksimään omat keinonsa tavata sisarustaan.

Mä aloin mä olin varmaan 14–15-vuotias no jos jotain sinne kuitenkin. Mä olin yläasteella ja sit me [Annika ja sisarus 2] käytiin äidin luona. Sisarus 1 asu ku se asu jo omillaan niin sit me aina äitille sanottiin et me käydään ulkona tai jossain. Me mentiin sinne [sisarus 1:n luo] niinku salaa koska kukaan ei saanu tietää että me oltiin käyty sielä ja jos jos meidän äiti olis tiennyt se olis tietenki kertonu niille perhekodin ihmisille koska se oli luvanu että me ei käydä sielä ja me ei nähdä niinku siellä ollessa.

Annikan kertoman mukaan asia oli salattava äidiltä siksi, ettei äiti kertoisi asiasta perhekodin vanhemmille, mikä taas olisi voinut vaikuttaa Annikan ja äidin yhteisen ajan määrään. Kaiken kaikkiaan tilanne vaikutti kuitenkin olevan sekava niin Annikalle, hä-

nen äidilleen ja sosiaalityöntekijällekin. Annikan kuvaus tilanteen ongelmallisuudesta oli seikkaperäinen.

No siis äitin oli pakko tehdä niin jos se halus meidän kanssa olla koska muuten meillä ei varmasti olis ollu. Alkuun me nähtiin vaan sillee et me oltiin tunti tai pari äitin luona. Me aina mentiin [paikkakunta poistettu] sieltä [paikkakunta poistettu] ja sit tultiin takas ja tälleen et saman päivän aikana mutta sit ku me saatiin semmosii lomii et me ollaan yks päivä ja sit yks yö ja sit kokonaisii viikonloppuja sillai pikkuhiljaa pidennettiin niin. Et äiti varmaan pelkäs sitä että jos ne [perhekodin vanhemmat] saa tietää ku nimenomaan se on kielletty niin ehkä ne jätettäis taas pois ne lomat sel-lasena et sit ne olis taas niit et me ollaan vaan pari tuntii siel ja sillee et ne perhekodin työntekijät on siel mukana. Et sit meil ei olis ollu semmosta omaa aikaa niinku äitin kans ollenkaa. Ja mä luulen et varmaan se on ollu se isoin syy koska kyllä meidän sitte niinku äitiki ihmetteli sitä että ei min-kä takia ei voi nähä ja monet ihmetteli kyllä sitä ja sosiaalityöntekijät ki-sit vähä ihmetteli ja sillee mutta en mä mä en koskaan tiedä sitä oikeeta syytä että miks me ei. Meille vaan aina sanottiin se että et se [sisarus 1] on meille huonoa esimerkkiä. En sit tiä onko se se oikee syy vai joku muu.

Annika summasi yhteen lastenkodissa ja perhekodissa vietettyä aikaa ja totesi muistojen olevan ikäviä. Varttuminen on kuitenkin saanut Annikan miettimään myös omaa nuoruusvuosien aikaista käyttäytymistään, mutta Annika koki, ettei hän mahdollisten seuraamusten pelossa uskaltanut kertoa enemmän omista ajatuksistaan.

Mun muistikuvat mun lastenkoti- ja perhekotiajoista on pääsääntöisesti negatiivisia et mä en niinku. Mulla ei oo hirveesti positiivista sieltä. Et sielä on ollu vähän niinku. Kyl mä oon myöhemmin myös sen tajunnu että aikalailla se on myös osittain varmasti johtunut siitä et itekään ei oo ollu mikää kovin hyväkäyttöksinen että sielä on täytyny olla ne rajat ja ne on ollu kovat mutta joissain kohissa on ollu vähä liioteltu niinku mun mielestä ja monien muitten mielestä kenen kans mä oon niistä myöhemmin puhunu. Palaveriessaki niin usein kävi niin just että et niinku tavallaan ku ne työntekijät [perhekodin vanhemmat] oli siel niin siinä ei ehkä uskaltanu sanoo kaikkee mitä olis halunnu sanoo ku sit taas pelkäs niinku sitä että jos sieltä tulee jotain rangaistuksia siitä tai ei niinku halunnu riskeerata sitä sit niinku ollenkaa.

16-vuotiaana Annika muutti pois perhekodista asumisharjoittelun asuntoon, mistä hän myöhemmin muutti jälkihuollon asuntoon. Annika kertoi opiskelleensa kolmeakin eri ammattia, mutta kaikki olivat jääneet kesken. Muistot näistä ajoista olivat kuitenkin Annikalle kokonaisuudessaan positiivisia. 18-vuotiaana Annikan perhesuhteissa tapahtui niin menettämistä kuin lähentymistäkin.

8.3.3 Aikuisuus

Annikan ollessa 18-vuotias, hänen sisarus 2 menehtyi. Tämän seurauksena Annikan ja sisarus 1:n vuosia kestänyt ajanjakso ilman aktiivista yhteydenpitoa päättyi.

Mun sisarus 2 kuoli niin sitte se oli niinku meille semmonen et on niinku pakko pitää yhteyttä et ikinä ei tiedä millon se viimeinen hetki. Et tää mun sisarus 2 kuoli [kuolinsyy poistettu] niin ei tiedä koska tulee jotain ja sillee sitä siit niinku enemmän alko se yhteydenpito ja sitte sen jälkeenhän nyt me ollaan melkein päivittäin tekemisis sitte.

Viimeiseksi jäänyt keskustelu sisarus 2:n kanssa vaikutti Annikaan niin voimakkaasti, ettei hän täysi-ikäistyttyään ole halunnut saada haltuunsa lastensuojeluasiakkuuteensa liittyviä asiakirjoja. Annika kertoi, että asiakirjoja yritettiin tarjota hänelle useita kertoja, mutta hän pysyi kannassaan. Annika pelkäsi asiakirjoista selviävän jotain, mitä hän ei olisi halunnut tietää. Toisaalta Annika pohti, että hänen näkökulmansa asioihin voisi lisätietojen seurauksena muuttua, mutta epätietoisuudessa eläminen vaikutti helpommalta vaihtoehdolta. Annika oli pohtinut asiaa monelta eri kantilta.

Öö sillen ku mun lastensuojelu loppu mä olisin saanu mun kaikki ne huostaanottoon liittyvät paperit mut mä en ite halunnu niitä. Et mä sanoin mä muistan mun sisarus 2 sillen ku kuoli se oli 18-vuotiaana pyytäny omat paperit ja se oli luku ne. Se sano mulle viimesen kerran ku mä näin sen se sano mulle et älä ikinä lue niitä papereita jos sulle tulee mahdollisuus ja mä en sit sit mä sanoin et mä en haluu niitä papereita ollenkaa. Että mä oon niin utelias että jos ne on mulla mä haluan lukee ne että jos ne ei oo mulla niin mä en voikkaan lukee niitä. Et sit mä katoin parhaaks et mä en ollenkaa pyydä niitä että. Et mulla on aika paljon siel sellasii epäselviä juttuja mistä mä en niinku tiedä mutta en koe tarpeelliseks tietääkkään. Toisaalta mua kyl kiinnostaa hirveesti se että se näkökulma vois olla eri joihinki asioihin koska sielä on paljon myös varmasti sellasta mitä mä en tähän mennessä tiedä. Mutta sit kuitenkin mä mietin sitä enemmän että et jos siel on jotain sellasta mitä vaan ei halua tietää et on parempi että ei tiedä. Niin ku esimerkiks siitä alkuajasta siitä huostaanotosta ja kaikesta. En mä tiedä muuta ku sen että äiti sairastu ja äiti oli siellä [sairaalassa] mutta mahdollisesti sielä on syitä minkä takia se on sairastunu tai jotain. En mä niitä tiedä.

Alle parikymppisenä Annika tuli raskaaksi silloiselle poikaystävälleen. Raskaus tuli Annikalle suurena yllätyksenä eikä elämäntilanne ollut otollinen. Annikan kerronta oli

jälleen elokuvamaisen tarkkaa, mikä kieli tapahtumaan liittyvästä suuresta tunnelatauksesta.

No siis se elämäntilanne oli ehkä tavallaan maailman huonoin. Mä olin just motivoitunu siihen että mä lähen takasi kouluun ja mä olin niinku löytäny vihdoin semmosen mitä mä haluan oikeesti tehdä ja mihin mä haluan oikeesti mennä ja sitte [henkilö poistettu] sano mulle että että ooks sä raskaana ku sun maha näyttää siltä sit mä sanoin että en mä että en mä voi olla että ja sitte öö tota. Sit mä kuitenkin mä aattelin että mä käyn kuitenkin lääkäris. Mä olin tehny kolme semmosta apteekin testiä mutta jostain syystä ne ei näyttäny positiivista. Mä kävin lääkärissä ja ne teki sielä sen testin ja se oliko sit positiivinen ja se raskaus oli sillon jo [rauskauskuukaudet poistettu] että ei mulla ollu itellä mitään hajuakaan siitä et se vois olla edes mahdollista koska mulla oli [tilannekuvaus poistettu] niin mä aattelin että ei se voi et se on niin varma et ei se voi olla mahdollista edes mutta. Sit siin ultrattiin jonku aikaa ja sitte se oli niin iso se lapsi jo ja liikku niin paljo että ei ne lääkäritkää voinu kuvitella että se voi olla jo niin iso ja niin pitkällä se raskaus et tälle ku ei oo mitää huomannu mutta. Mulla oli se geeliki siin mahas mä laitoin paidan päälle ja lähin pois sieltä sairaalasta että nyt riitti mut sit sielä oli joku [ammattinimike poistettu] se tuli sinne sit mun peräs sinne aulaan vielä ja sano että pitäskö nyt kuitenkin kattoo tää loppuun asti. Sit sai ylipuhuttuu mut. Menin sinne takasi niinku.

Viranomaisten taholta Annikalle ehdotettiin lapsen antamista adoptioon, mutta Annika halusi pitää lapsen. Lapsen syntyessä parikymppinen Annika asui yhdessä vauva G:n ja poikaystävänsä kanssa. Yhteinen perhe-elämä ei kuitenkaan sujunut odotuksien mukaan. Annika kuvaili, ettei poikaystävä auttanut eikä osallistunut vauvan hoitoon millään tavalla. Poikaystävä jätti saapumatta paikalle sovittuina aikoina ja käytti paljon alkoholia. Annika halusi uskoa, että poikaystävän käytös muuttuisi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Poikaystävä muuttui väkivaltaiseksi niin Annikaa kuin lastakin kohtaan ja Annika oli ison päätöksen äärellä. Lapsen parasta ajatellut ja peloissaan ollut Annika ryhtyi toimiin. Seuraavasta katkelmasta välittyy, miten ahdistavassa elämäntilanteessa Annika joutui tuolloin elämään:

Annika: G:n isä oli tosi väkivaltainen ja se joi tosi paljon ja silleen mutta ku mä aina vaan aattelin että no kyl se siit loppuu ja kyl se siit.

Maija: Oliko hän sua kohtaan väkivaltainen?

Annika: No mua kohtaan joo ja sitte loppupeleissä sen takiahan mä sieltä [kotoa] lähin ku se rupes oleen G:täki kohtaan niin siinä vaiheessa mä sitte. Mä en edes kertonu sille että mä oon muuttamassa tai mitään. Mä vaan pakkasin kamat yks päivä. Mä olin siis kyl hommannu sen asunnon jo mutta ei se tienny et mulla on asunto. Mut sitte se oli niin semmonen takertu-

vainen että ku mä pelkäsin sitä niin mä en uskaltanu sitä niinku sanoo sille enkä mitää ja. Se tuli sinne toiselle asunnolle myös ja se oli sielä monta kuukautta. No sit me [Annika ja vauva] mentiin [henkilö poistettu] luokse. Me oltiin sielä sitte [ajankesto poistettu] ja sitten tota. No oikestaan sit se loppu siinä vaiheessa ku mä vihdoin uskalsin sanoo niille kaikille niinku kavereille ja muille et minkä takia en oo koskaan kotona että mä en uskal-la mennä sinne ja sen jälkeen en oo sitte.

Läheisten avustuksella poikaystävä saatiin lähtemään ulos Annikan asunnosta eikä Annika ollut nähnyt häntä tapahtuman jälkeen. Poikaystävän lähdettyä Annika alkoi käsittelemään elämässään viime aikoina tapahtuneita asioita. Annika tunsu olonsa uupuneeksi, minkä seurauksena vauva G:n lastensuojelunasiakkuus sai alkunsa. Annika kertoi viikonpäivien tarkkuudella, miten hänen tapauksessaan kontakti lastensuojeluun tapahtui. Olennaisinta on, että asiakkuus alkoi Annikan omasta aloitteesta ja omasta tahdosta. Yhteisymmärryksessä lastensuojeluviranomaisten kanssa vauva G päädyttiin sijoittamaan kiireellisesti. Annikan oman tahdon toteutuminen ei tarkoita sitä, etteikö tilanne olisi ollut Annikalle hämmentävä ja raskas. Omien negatiivisten kokemustensa vuoksi vauvan antaminen tuntemattomille oli vaikeaa varsinkin, kun itse tilanteessa Annikalle ei riittävän selkeästi selvitetty keitä ihmisiä tilanteessa oli paikalla. Annikan kertomuksesta välittyi koskettavasti ja elävästi huoli vauvan antamisesta täysin vieraalle ihmiselle.

Sitte ku siit käytiin niitä vaihtoehtoja läpi niin mä sanoin ite että mun mielestä se [kiireellinen sijoitus] on paras vaihtoehto. Oli se tietenki siinä vaiheessa kova paikka ku niinku ku mä nostin G:n sieltä vaunuista pois. Mä annoin sen täysin vieraan ihmisen syliin ja se lähti sen kans pois niin mä menin toiseen suuntaa. Ensinnäki se luottamus ihmiseen oli niin surkee ja on kyl edelleen että antaa se jollekin ihan vieraalle ihmiselle. Mä en edes tiedä kuka se on mä en tiedä siitä yhtää mitää mä en tiedä mis se asuu tai mihin se on viemässä sitä. Ku mä en edes tienny onks se [sijaisperheen äiti] se ku ei siellä mitään nimiä puhuttu eikä mitään. Et mä vaan tiesin niinku että sen verran että ketä ne ihmiset sielä on niinku tai mistä ne tulee niinku mutta en mä tienny siis yhtään että että ketä ne on ja kuka niistä on se kuka on se. Tiesin mä et sielä perheestä on joku mutta en mä tienny kuka.

Annikan helpotukseksi sijaisperheestä otettiin kuitenkin vielä samana iltana Annikaan yhteyttä tapaamisaikojen sopimiseksi. Oman menneisyytensä vuoksi Annika suhtautui sijaisvanhempiin aluksi varauksella, mutta lopulta asiat näyttäytyivätkin positiivisessa valossa.

Tietenki mulla oli omat ennakkoluulot vähän omien kokemusten perusteella sellaset että et aluks oli vähän sillee niinku et mä en oikein. Mä aattelin sillee et mä en varmaan tuu noitten [sijaisvanhempien] kaa toimeen koska mä aattelin niinku omien kokemusten perusteella että ne ei voi olla kovin hyvä tyyppejä mutta sitte ku niitten kaa enemmän siinä puhu ja oli noit palavereita ja muita niin sitte sit taas niinku tuli sillee et mä sanoin ki että mulla on käynny tosi hyvä tuuri että se oli tosi hyvä se perhe missä G oli ja ne oli tosi mukavia ne ihmiset. Ja niinku ymmärsi tosi hyvin kaikkii jos oli joskus jotain niinku et täyty siirtää jotain tapaamista tai sillee niin ne niinku kyl ne heti järjesti uuden ajan.

Kun vauvan hoito oli turvattu, Annikalla oli aikaa leppäämiseen. Uupumuksen vuoksi Annika ei muistanut alkuajoista paljoakaan, mutta aika auttoi häntä käsittelemään asioita. Annika antoi ison merkityksen koiralleen. Koiran vuoksi Annikan oli lähdettävä liikkeelle ja vähitellen arki alkoi taas sujumaan. Käännös kohti voimaantumista oli käynnistynyt.

No oikestaan siitä alusta mä en muista melkein mitää että se oli lähinnä mulle sitä että ku se lapsi meni pois niin mä vaan nukuin. Lyhyes ajas sen ajan ku G oli pois niin sillon sai käsitellä ne omat asiat. Mä luulen et G:n se sijotus olis edelleen jos mulla ei olis ollu sitä koiraa et se oli mun ihan pelastus. Se oli se mikä sai mut ylös sillon sieltä sängystä et mun on pakko tehdä jotain mun on pakko mennä johonki mä en vaan voi nukkuu koko aika. Ja sit niinku sillonki just sitä ennen G:n sijotusta niin sillon mä söin tosi huonosti tai oikestaan mä en syönyt sillon ollenkaa mitää, että sattuu monta päivää olla et unohtu se syöminen koska ei vaan maistunu eikä ollu nälkä että. Sit ku se koira niin sit oli vaan niinku pakko sillee että nyt nyt on pakko lähtee liikkumaan ja sit kesän aikana niin sit mä rupesinki urheileen enemmän.

Vauva G:n kiireellinen sijoitus päättyi Annikan ja lastensuojeluviranomaisten yhteisestä päätöksestä ja Annikalta varmistettiin useita kertoja, että jaksako hän varmasti. Vaikka sijoitus päättyi, G:n lastensuojeluasiakkuutta kuitenkin jatkettiin, koska Annika ei suostunut hänen jaksamistaan edistäviin tukitoimiin. Annika kuvaili antaumuksella, etteivät tarjotunlaiset tukitoimet vaikuttaneet sopivan hänelle, vaan enemmänkin veisivät energiaa kuin antaisivat sitä.

Sitä [lastensuojeluasiakkuutta] ei lopetettu sen takia koska mä kieltäydyin kaikista mitä ne olis järjestäny eli sellasta niinku mun jaksamista edistäviä asioita ne olis. Ne ehdotti mulle kaikenlaista mutta ne oli mulle liian semmosii sitovia. Että esimerkiks ne ehdotti sellasta että mä olisin käynny jos-sain perhetukikeskus tai joku tällänen että mä olisin käynny kolme kertaa viikossa sielä ja sieltä olis käynny kaks kertaa viikossa joku mun kotona

niin mä sanoin että ei onnistu et mä haluan elää mun omaa elämää silti vaikka siinä onki välillä se tuntuu ettei jaksa niin silti mä en lähe siihen. Että mun mun oma mielipiteen mukaan mulla menis enemmän energiaa siihen että mä joutuisin stressaan siitä että että mun on pakko tehdä jotain mitä mä en haluu tehdä ku se että mä voin elää sitä omaa elämää sillee ku musta tuntuu ja tehdä sen niinku mä jaksan. Ja sitte oli muitaki vaihtoehtoja jotaki ehotettu mutta ne oli sellasia että mä en halunnu lähteä niihin mukaan että mä halusin kuitenkin sit ku se [kiireellinen sijoitus] loppuu niin mä halusin et sit me ollaan oikeesti omillaan että me tehään omillaan kaikki jutut. Oli mahdollista että olis tullu jotain sellasta että joku ois käyny pari kertaa viikos meillä joku työntekijä tai sillee mutta ku mun aika mun elämäki niin mä en osaa osaa yhtää aikatauluttaa mitää niin se on sellast että jos mä päätän että mä nyt lähden johonki niin mä käyn sielä ja teen sitä mitä mä haluan että en mä oo semmonen että mä oon sitte niinku kotonaa vaan odottamassa että tänään joku tulee. Ku yleensä meille vieraatki ku tulee niin ne vaan soittaa että me tulla nyt. Ku mä oon tottunu siihen että jos jotain ennakkoon sovitaan niin sitä ei tapahdu. Että yleensä sitte jos sä päätät tehdä nyt jotain niin sä teet sen sillon mutta jos mietit että okei viikon päästä mä teen tän niin ei varmaan tapahdu mitään.

Annikan lapsen lastensuojeluasiakkuus jatkui, mutta positiivisten kokemusten myötä Annika pystyi antamaan lastensuojelulle erilaisia merkityksiä, mitä olisi oman asiakkuutensa perusteella osannut odottaa.

8.3.4 Nykyhetki ja tulevaisuus

Suuren osan elämästään perheestään erillään asunut Annika oli lapsuudessaan ja nuoruudessaan kokenut useaan otteeseen tuleensa petetyksi viranomaisten taholta. Omista kokemuksistaan huolimatta rohkea Annika uskalsi kuitenkin oman lapsensa parasta ajatellen ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Annikan oma äiti ei kuitenkaan osannut suhtautua asiaan yhtä ennakkoluulottomasti kuin Annika itse.

Mun äitille esimerkiksi lastensuojelu on vieläki tosi paha sana että ku mä sanoin sille että mä oon ottanu yhteyttä lastensuojeluun niin se sano mulle heti että sitä virhettä älä tee. Mun äitiki on koko ajan sitä sanonu mulle ku se on tästä puhunu tästä G:n sijotuksesta ja muusta että miks mä sen tein ja muuta niin mä sanoin että äiti ku ei asiat enää oo samal taval ku kymmenen vuotta sitten että ne on muuttunu. Että nyt voi olla ihan eri tai voi olla että ei oo että en voi tietää jos en sitä käy kokeilemassa tai kattomassa.

Päätös ottaa yhteyttä lastensuojeluun tuntui Annikasta oikealta. Annika pohti monesta eri näkökulmasta, että asiat saattaisivat olla paljon huonommin, ellei aloite olisi tullut häneltä itseltä.

Ja ku ei vaihtoehtoja ollu niin sit se oli vaan niinku tehtävä se päätös. Ei se tietenkään kivaa ollu tehdä mutta jonkuhan se oli tehtävä ja mielummin se miten mä tein ite. Mutta kyl mä niinku sit mä ite otin sinne [lastensuojeluun] yhteyttä niin se oli tavallaan se positiivinen mikä niinku teki siitä positiivisen et ku mä olin ite ottanu sinne sen yhteyden. Niinku ne [lastensuojeluviranomaiset] sanoki mulle sillai että ku mä otin ite yhteyttä niin mun se tilanne on ihan täysin eri ku sellasen joilta joudutaan tai joihin niinku joihin perheisiin joudutaan puuttumaan. Että mä olin jos mä olisin menny niin loppuun että mä en olisi ite ottanu sitä yhteyttä ja jossain vaihees joku olis joutunu varmasti jollain tavalla puuttumaan niin se olis ollu ihan eri paljo pahempi se juttu siinä vaiheessa.

Annikan suhtautuminen lastensuojeluun oli kaksijakoista. Toisaalta oman lapsen lastensuojeluaiakkuuden aikainen positiivinen kokemus syrjäytti oman asiakkuuden negatiivisen kokemuksen ja Annika puntaroi tilannetta seuraavasti:

Vieläkin mulla on kaks puolta siitä vaikka päällisin koska tää viimmesin on positiivinen positiivinen kokemus mutta sit kuitenkin se oma on sielä niin pitkältä ajalta taustalla että se on se negatiivinen että. Mä en oikein osaa sillai aatella että mitä se niinku mulle on. Oma mielipide täl hetkel niinku se on semmonen että on hyvää ja on huonoa et kun on sielä ne molemmat. Mut silti onhan se kuitenkin ihan suht positiivista tavallaan että mulla on pitkä negatiivinen tausta ja nyt mulla on lyhyt positiivinen niin se positiivinen on silti ihan yhtä niinku samal tasolla ku se negatiivinen vaikka se aikaero on tosi iso. Että silti se pieni positiivinen korvaa sen ison negatiivisen aika hyvin.

Omien kokemusten vuoksi Annika ei kuitenkaan ollut valmis varauksettomasti kohtaamaan koko menneisyyttään. Perhekodin näkeminen aikuisiällä herätti Annikassa voimakkaan ahdistuksen.

Vaikka mä en oo sielä [perhekodissa] moneen vuoteen asunu mä en oo sen jälkeen käyny siel perhekodis ku yhen kerran ja sillonkaa mä en pystyny mennä sinne taloon sisälle koska mulle tuli heti siinä ovella sellanen fiilis että joudunks mä taas jäädä tänne. Että mä oon käyny sielä pihalla kyllä mutta en pystyny mennä sisälle.

Annikalle voimaa antoivat muun muuassa harrastus ja koira. Annika oli kihloissa uuden poikaystävänsä kanssa ja lähes päivittäin tekemisissä sisarus 1:n ja äitinsä kanssa. Lapsen isä ei ollut tekemisissä lapsen kanssa. Aluksi Annika yritti huolehtia siitä, että lapsen isän välit lapseen tulisivat säilymään, mutta lopulta Annika kyllästyi siihen, että hän yritti yksin kantaa vastuuta asiasta.

Joo siis kyl mä monta kuukautta yritin aluks sitä että mä aina soitin ja laitoin viestiä ja sillee ku meillä oli ihan hyvät välit kuitenkin koko ajan ku me ollaan pois muutettu sieltä mutta sitte kuitenkin on ollu sellanen semmonen niinku ku ei mitään vastausta koskaan saanu suoraan aina oli et ehkä tai jotain. Sit mä aattelin että antaa olla että mä en enää rupee kysele. Ku mun mielestä ei oo mun velvollisuus ottaa yhteyttä ja kysyä että koska tulisit ku on kuitenkin aikusesta ihmisestä kyse että saa ihan ite kysyä että voinko tulla. Mut kyl mä annan luvan tulla jos siltä joskus tulee se kysymys että saanko tulla mut oon mä kyl myös sen sanonu että sitte ku G alkaa oikeesti olla joku kouluikänen niin jos siinä vaiheessa tulee niin siin vaihees on liian myöhästä. Että ei sitte enää voi ruveta niinku sotkeen sitä ku rupee tajuun tajuun niin paljo ja sit mieltii ite mistä tää nyt tulee kuka tää on.

Seuraavien vuosien aikana Annika haluaisi, että kasvettuaan riittävän vanhaksi lapsi saisi lastensuojelun kautta tukiperheen. Haastatteluhetkellä Annikan luona kävi lastenhoitaja lastensuojelun kautta, jotta Annika sai välillä omaa aikaa. Annikalla oli aikomus tulevaisuudessa mennä kouluun tai töihin. Haastatteluhetkellä hän kuitenkin halusi keskittyä lapseensa ja olla läsnä.

Mä en haluu laittaa G:tä vielä hoitoon ku se on niin pieni. Mä luulen et mä tulisin katumaan sitte myöhemmin et sitte mä en oo ollu kotona sillon ku se on ollu mahollista.

Parhaansa mukaan Annika pyrki tarjoamaan lapselleen sitä, mitä hän ei moninaisten tapahtumien seurauksena ollut itse lapsuudessaan riittävästi saanut – äidin läsnäoloa.

9 KERTOMUSTEN KÄÄNNEKOHDAT, HUIPUT JA YHDISTÄVÄT PIIRTEET

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymykseen 3. Luku etenee siten, että ensin esitän tiivistetyn kuvauksen äidin kertomuksesta. Tämän jälkeen keskityn kertomuksen käännekohtiin sekä siihen, miten ihmissuhteet ja palvelujärjestelmä olivat länsä kertomuksen käännekohtissa. Tämän jälkeen nostan esiin kertomuksen huippuja. Lopuksi kokoan yhteen minkälaisia yhdistäviä piirteitä löysin äitien kertomuksista.

Milla on viiden lapsen äiti. Millan lastensuojeluasiakkuus alkoi hänen ollessa vasta pieni vauva. Hänen molemmat vanhempansa olivat alkoholisteja. Lastensuojeluilmoituksia tekivät ainakin isoäiti, poliisi ja päiväkodin henkilökunta. Millan äiti sai aina uusia mahdollisuuksia ja palvelujärjestelmän taholta Millaa siirrehtiin kodin ja väliaikaisten sijoituspaikkojen välillä. Milla otettiin huostaan ensimmäisen kerran 4-vuotiaana ja 5-vuotiaana hänet sijoitettiin sijaisperheeseen. Millan isä kuoli hänen ollessa 9-vuotias. Milla joutui koulukotiin 10-vuotiaana, koska sijaisperheestä hän karkaili äitinsä luokse. Milla ihanno i äitiään, mikä vaikutti siihen, ettei hän uskaltanut kiintyä sijaisvanhempiansa. Millan tullessa täysi-ikäiseksi, hän oli siihenastisen elämänsä aikana ollut pienten lasten vastaanottokodissa noin 25 kertaa, tukiperheessä, sijaisperheessä ja kolmessa eri sijaishuollon laitoksessa. Hän oli käynyt muun muassa psykologilla, terapeutilla ja theraplay-terapiassa ja koulussa oli käyty keskusteluita kuraattorin kanssa. Täysi-ikäisenä Milla tilasi lastensuojeluasiakkuuttaan koskevat asiakirjat, joista hänelle selvisi, ettei hänen äitinsä ollut ollut rehellinen siitä, miten asiat olivat todella menneet. Lisäksi Millalle ei kerrottu jälkihuollosta, mihin hänellä olisi ollut oikeus. Muutettuaan pois viimeisestä sijaishuoltopaikasta Milla käytti runsaasti alkoholia. Milla tuli raskaaksi silloiselle poikaystävänsä ja hän muutti takaisin sijaisvanhempiansa luokse. Tähän aikaan Milla tapasi nykyisen miehensä, joka tuohon aikaan käytti huumeita. Milla kuvaili elämäntilanteensa olleen hyvä ensimmäisen lapsen, lapsi A:n syntyessä. Odottaessaan lapsi B:tä Milla kärsi rajuista raskauspahoinvoinneista ja hän otti sairaalasta yhteyttä lastensuojeluun, että lapsi A on saatava hoitoon, koska mies käytti kotona huumeita. Lastensuojelun kanssa sovittiin, että lapsi A viettää pienen jakson pienten lasten vastaanottokodissa. Kun Milla pääsi sairaalasta pois, lapsi A oli sijoitettu kiireellisesti ja Millan näkemyksen mukaan syynä oli se, ettei hän ollut käynyt katsomassa lastaan. Milla koki, että hän jäi tilanteessa ilma apua ja tukea, koko tilanne tuntui sekavalta ja ainoa selviytymiskeino oli alkoholi. Perhe lähti päihdekuntoutuslaitokseen ja oli yhteensä kolmessa eri päihdekuntoutuslaitoksessa. Lapset A ja B otettiin huostaan, jolloin Milla ja hänen miehensä ratkesivat jälleen käyttämään päihteitä. Tämän jälkeen syntyivät vielä lapset C, D ja E ja Milla kuvaili lasten huostaanottojen tapahtuneen ripotellen. Milla sai pahan verenmyrkytyksen ja herättyään sairaalasta hän päätti, että hän haluaa raitistua. Milla irtautui vanhasta huumeista käyttävästä kaveripiiristään ja päätti aloittaa kaiken alusta. Aikuisena Milla on ollut päihdepalveluiden,

terveysaseman, A-klinikan, päihdehoitolaitosten ja päihdepsykiatrisen osaston asiakkaana. Haastatteluhetkellä välit äitiin olivat edelleen ristiriitaiset, mutta sijaisvanhemmat olivat osa Millan elämään. Lapset ja raittius anttoivat Millalle voimaa ja haaveena oli, että vielä joskus lapset asuisivat ainakin osittain myös kotona.

Millan kertomuksen ensimmäinen käännekohta on **sijaisperheeseen muuttaminen** 5-vuotiaana. Tähän saakka Milla oli tullut useaan kertaan siirretyksi kodin ja sijoituspaikan välillä, joten vihdoinkin hän sai pysyvän kodin ja hän sai elämäänsä kaksi uutta turvallista sijaisvanhempaa. Kaiken kaikkiaan ennen sijaisperheeseen muuttamista Millan tuohon astisessa elämässä koetut ihmissuhteet eivät olleet olleet turvallisia. Kertomus antoi ymmärtää, että välit biologiseen äitiin säilyivät sijaisperheeseen muuttamisen jälkeenkin, mutta kertomuksesta ei selvinnyt, miten Millan ja äidin tapaamiset järjestettiin. Sijaisperheeseen muuttamisen myötä Millan lastensuojeluasiakkuus on väistämättäkin ollut aktiivinen. Herää kysymys miksi Milla sijoitettiin sijaisperheeseen vasta 5-vuotiaana? Mikäli Milla olisi sijoitettu sijaisperheeseen nuorempana, olisiko tämä vaikuttanut siihen, että Milla olisi uskaltanut kiintyä sijaisvanhempoihinsa, mikä olisi toiminut suojaavaa tekijänä Millan elämässä? Olisiko tällöin jäänyt tapahtumatta asioita, jotka edelleen aiheuttavat Millalle pelkotiloja?

Toinen käännekohta on **lastensuojelun asiakirjojen tilaaminen** Millan täyttäessä 18-vuotta. Tässä vaiheessa Milla katkaisi välit äitiinsä, koska asiakirjoista paljastuneiden asioiden seurauksena äiti jäi kiinni valehtelusta. Ulkopuolisena voi vain kuvitella, miltä on tuntunut lukea varhaislapsuuden tapahtumista, joista Milla ei muistanut mitään, mutta joiden hän koki kuitenkin vaikuttavan siihen, että hänellä on pelkotiloja vielä nykyäänkin. Milla ei kertonut, että tuohon aikaan hänellä olisi ollut ketään tiettyä henkilöä elämässään niin yksityiselämän kuin palvelujärjestelmänkään piiristä kenen kanssa hän olisi läpikäynyt omaan menneisyyteensä liittyviä asioita. Pahimmillaan tulee tunne, että Millan jäi asiakirjojen kanssa oman onnensa nojaan. Milla ei ole voinut tietää, mitä asiakirjoista tulisi paljastumaan, mutta on oltava viranomaisia, jotka ovat tiedneet. Tämä herättää uusia kysymyksiä esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja siitä, onko Milla itse ollut halukas keskustelemaan asiakirjoista jonkun viranomaisen kanssa. Jälkeenpäin ajatellen asiakirjojen kanssa yksinjäamisellä saattoi kuitenkin olla vakavia seurauksia. Lisäsivätkö asiakirjoista luetut asiat Millan alkoholinkäyttöä entisestään? Heräsivätkö lapsuuden aikana koetut traumat henkiin uudelleen? Lisäksi asiakirjojen tilaamisen kanssa samaan ajankohtaan sijoittui Millan jääminen ilman jälkihuoltoa. Oli-

siko jälkihuollosta saatava psykososiaalinen tuki parhaimmillaan voinut auttaa Millaa jättämään alkoholin? Millalla oli kova tahto itsenäistymiseen, mutta tässä kohdin palvelujärjestelmän taholta hänelle ei tarjottu tukea, johon hänellä olisi ollut oikeus.

Millan **lasten lastensuojeluasiakkuuden alkamiseen** johtaneet tapahtumat muodostavat yhdessä kolmannen käännekohdan. Millan kertomuksesta välittyi hämmennys siitä, että lapsi A sijoitettiin kiireellisesti, vaikka Millan oman kokemuksen mukaan hän oli kuitenkin joka päivä yhteydessä pienten lasten vastaanottokotiin ja viranomaisten olisi pitänyt ymmärtää, miksei Milla pääse katsomaan lasta. Lapsi A:n sijoitus oli Millalle shokki ja hän koki jääneensä tilanteessa ilman apua ja tukea. Tässä yhteydessä Milla ei tuonut esille, että hän olisi yrittänyt esimerkiksi turvautua sijaisvanhempien apuun. Aineistosta ei käynyt ilmi tiesivätkö sijaisvanhemmat Millan poikaystävän huumeidenkäytöstä. Oliko tahto omillaan pärjäämiseen niin voimakas, ettei Milla halunnut tukeutua sijaisvanhempiinsa? Palvelujärjestelmän taholta Millalle ei hänen kertomansa mukaan tarjottu apua ja tukea. Tilanteen kanssa yksin jäänyt Milla sortui päihteisiin. Kertomuksen neljänneksi käännekohdaksi tulkitsemme **raitistumisen**. Ihmissuhteisiin liittyvä puhe oli vahvasti läsnä juuri ennen isoa käännekohtaa. Ennen päätöstä raitistua, nuorin lapsi oli juuri huostaanotettu, Millan paras ystävä oli kuollut ja suhde miehen kanssa oli katkolla. Kertomus antaa vaikutelman, että ihmissuhteissa tapahtuneet menetykset havahduttivat Millan ymmärtämään, että hän haluaa raitistua. Raitistumisen aikaan Millan oli potilaana päihdepsykiatrisella osastolla ja tämän jälkeen hän aloitti korvaushoidon, mutta palvelujärjestelmää olennaisemmaksi tekijäksi nousi Millan oma sisäinen tahto raitistua.

Millan kerronta oli erityisen voimakkaasti latautunutta hänen puhuessaan lapsi A:n lastensuojeluasiakkuuden alkamiseen liittyvistä tapahtumista. Kertomuksesta välittyi käsitys siitä, ettei Milla ole itse pysynyt perillä siitä, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Milla oli siinä uskossa, että lapsi A:n hoitojakso pienten lasten vastaanottokodissa päättyisi, kun hän pääsee sairaalasta pois synnytyksen jälkeen. Kiireellinen sijoitus oli kuitenkin tehty Millan tietämättä, vaikka Milla oli joka päivä puhelinyhteydessä pienten lasten vastaanottokotiin. Milla kuvasi useampaan otteeseen tilanteen olleen sekava, ja että tuolloin hänen olisi pitänyt saada jostakin apua tilanteen selvittämiseen ja kiireellisen sijoituksen aiheuttaman shokkitilan käsittelemiseen. Milla ei ottanut kantaa mieheensä huumeiden käyttöön eikä siihen, olisiko hän sairaalasta päästyään mennyt kotiin vas-

tasynntyneen lapsi B:n kanssa, vaikka tiesi miehen käyttävän siellä huumeita. Millan kerronta havahduttaa kuitenkin miettimään, miten vanhempien tukeminen toteutuu silloin, kun lastensuojelussa joudutaan tekemään ratkaisuja, jotka ovat vanhempien tahdon vastaisia ja tapahtuvat vanhempien näkökulmasta yllättäen. Toinen esimerkki kerronnasta, jossa korostui äärimmäinen turhautuneisuus on vaihe, jolloin Milla puhui työntekijöiden vaihtuvuudesta. Millalla oli kokemus hukkaan heitetystä työmäärästä, aina uudelleen aloittamisesta ja siitä, että työntekijöiden vaihtuvuuden myötä tilanteet muuttuivat entistä monimutkaisemmiksi. Minkälaisia vaikutuksia sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudella on luottamussuhteen muodostumiselle vanhempien ja sosiaalityöntekijän välillä? Miten lastensuojelun työskentelyä pystyttäisiin kehittämään niin, että työskentelyn jatkuvuus mahdollistuisi työntekijöiden vaihtuvuudesta huolimatta?

Iida on yhden lapsen yksinhuoltajaäiti. Iidan lapsuudessa hänen äitinsä pahoinpiteli Iidaa ja hänen sisaruksiaan päivittäin. Isä oli Iidalle tärkein ihminen ja Iidan arvion mukaan isä ei tiennyt lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Riitatilanteissa äidin kanssa isä oli vetäytyvä osapuoli eikä perheenjäsenten kommunikointi ollut toimivaa. Äiti huusi ja isä yritti olla välittämättä, mikä johti siihen, että Iidasta tuli hiljainen. Kodinhoitajat olivat kiinnittäneet huomiota äidin käyttäytymiseen ja tehneet muistiinpanoja. Iidan veikkaus oli, että kodinhoitajat ottivat yhteyttä sosiaalitoimeen. Iida sisaruksineen ei kuitenkaan uskaltanut kertoa mitään, jolloin väkivalta jäi paljastumatta, ja lisäksi äiti lopetti kodinhoitajapalvelun käyttämisen. Iidan salainen toive toteutui, kun hän 15-vuotiaana joutui varastelujen seurauksena nuorisokotiin. Elämä nuorisokodissa lähti sujumaan hyvin, kunnes Iida alkoi seurustelemaan poikaystävänsä kanssa. Lapsena Iida oli oppinut siihen, ettei hänellä saa olla omaa tahtoa, joten Iida koki ajautuneensa suhteeseen. Poikaystävä oli väkivaltainen Iidaa kohtaan, mistä myös nuorisokodin henkilökunta tiesi. Väkivallan loppumiseksi ei kuitenkaan tehty konkreettisia toimenpiteitä. Tästä aiheutuen Iidan luottamus viranomaisia kohtaan koki kolauksen. Iidan ollessa 17-vuotias hän muutti tukiasuntoon ja aloitti työharjoittelun. Suhde poikaystävän kanssa jatkui. Täysi-ikäisenä Iida muutti pois tukiasunnosta ja sai töitä työharjoittelupaikastaan. Iidan poikaystävä oli tuohon aikaan ollut rauhallisempi ja Iida tuli hänelle raskaaksi. Iidan raskaaksi tulon myötä poikaystävän aggressiivinen käytös palasi ja Iida päätti, ettei hän halua muuttaa miehen kanssa yhteiseen asuntoon. Mies kävi useaan kertaan katkaisuhoidossa, mutta siitä ei ollut apua. Lapsen hoito jäi kokonaan Iidan vastuulle. Iida jätti miehen ja Iidasta tuli yksinhuoltaja, mutta mies ei halunnut hyväksyä eroa. Iida halusi säilyttää suhteen miehen ja lapsen välillä, joten mies oli osa Iidan elämää enemmän tai vähemmän. Aikuisena Iidalle selvisi, että äiti kohteli Iidan pienempiä sisaruksia edelleen väkivaltaisesti, joten hän otti yhteyttä lastensuojeluun. Iidaan ei suhtauduttu vakavasti ja hänen luottamuksensa viranomaisia kohtaan horjui jälleen. Iidan lapsen lastensuojeluasiakkuus alkoi todennäköisesti siitä, että syystä tai toisesta hänet sijoitettiin pienten lasten vastaanottokotiin. Kertomuksesta ei käynyt ilmi

lastensuojeluprosessi eteneminen. Iida kärsi pelkotiloista, koska lapsen isän käyttäytyminen oli arvaamatonta. Iidan mielestä hänelle olisi riittänyt lastensuojelun avohuollon tukitoimet ja, että hän olisi saanut nukuttua. Lisäksi Iida koki, ettei kukaan ottanut hänen pelkotilojaan tosissaan. Pelkotilojen seurauksena Iida sairastui psykoosiin ja hän aloitti terapian. Terapian avulla Iidan olo kohentui ja vihdoinkin hänestä tuntui, että joku otti hänet tosissaan. Lapsi otettiin huostaan vastoin Iidan tahtoa samaan aikaan, kun Iida koki olevansa toipumaan päin. Tämän jälkeen Iida on yrittänyt useaan kertaan huostaanoton purkaa, mutta erilaisista terveydenhuollon viranomaisten lausunnoista huolimatta huostaanottoa ei ole koskaan purettu. Iida ei luovuttanut ja kouluttautui haluamaansa ammattiin. Vuosien kuluessa Iida ja lapsi jatkoivat erillään asumista. Haastatteluhetkellä lapsen isä ei ollut Iidan eikä lapsen elämässä. Iidan äiti oli kuollut, mutta hänellä oli hyvät välit isään ja sisaruksiinsa. Iida sai voimaa ihmissuhteistaan ja harrastuksestaan. Iida koki tutkimukseen osallistumisen merkitykselliseksi siinä toivossaan, että tutkimuksesta voisi olla apua muille.

Ensimmäisen käännekohdan Iidan kertomuksessa muodostavat **nuorisokotiin muuttaminen** ja **lapsen isän tutustuminen**. Iidan pääsi viimein turvaan väkivaltaiselta äidiltään ja hänen perustarpeistaan huolehdittiin ruuan ja vaatteiden osalta. Iida ei kertonut, miten yhteydenpito sisaruksiin, isään tai äitiin jatkui hänen muutettua nuorisokotiin, joten perhesuhteiden ylläpitoa ei kertomuksen perusteella pystynyt arvioimaan. Tulevan lapsen isään tutustuminen käänsi pääläelleen koko lupaavasti alkaneen asumisen nuorisokodissa. Lapsuudessa Iida oli tottunut siihen, ettei hänellä saanut olla omaa tahtoa, joten Iidan kertoma antoi viitteitä siitä, ettei hän uskaltanut sanoa poikaystävälle vastaan, joten suhde alkoi halusi Iida sitä sisimmässään tai ei. Aiheuttiko lapsuudessa vaille äidin huolenpitoa jääminen sen, että Iida yritti hakea rakkautta ja turvaa poikaystävältään siitäkin huolimatta, että poikaystävä kohteli häntä huonosti? Iida kuvaili olleensa hiljainen koko lapsuutensa ajan, joten oliko Iidalla minkäänlaisia valmiuksia keskustella nuorisokodin henkilökunnan kanssa suhteestaan poikaystävään? Iida kuvaili poikaystävänsä olleen ”hirviö” jo tuolloin. Mikäli Iidalla olisi ollut keskusteluapua ja hänen itsetuntoaan olisi pyritty vahvistamaan, olisiko hän uskaltanut olla ajautumatta suhteeseen? Huomiota herättävää oli myös se, ettei kertomuksessa noussut esiin, että nuorisokodissa olisi läpikäyty Iidan lapsuuden aikaista väkivaltaa. Kertomuksesta tuli vaikutelma, että nuorisokoti toimi ainoastaan asuinpaikkana, mutta varsinaista työskentelyä Iidan hyvinvoinnin kohentumisen eteen ei tehty.

Toisen käännekohdan muodostavat **raskaaksi tuleminen** ja **eroaminen lapsen isästä**. Raskaaksi tulemisen johdosta palvelujärjestelmä oli osa Iidan elämää esimerkiksi neu-

vola-asiakkuuden myötä, mutta muuten palvelujärjestelmä jäi taka-alalle samoin kuin ihmissuhteisiin liittyvä kerronta. Ihmissuhteiden ja palvelujärjestelmän merkitystä olennaisemmaksi nousi se, että tämän käännekohdan aikana Iidan toimijuus muuttui aiempaa aktiivisemmaksi. Kertomuksesta välittyi, että vihdoinkin Iida sai voimaa ohjata omaa elämäänsä. Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen motivoi Iida toimimaan itsenäisesti ja päättäväisesti. Kertomuksesta välittyi myös käsitys siitä, että mahdollisesti lapsensa tulevaisuutta ajatellen Iida halusi pyrkiä ylläpitämään suhteen lapsen ja tämän isän välillä. Iidalle hänen isänsä oli lapsuudessa tärkein ihminen. Oliko tämä syynä sille, että Iida pyrki säilyttämään välit lapsensa ja tämän isän välillä, huolimatta siitä, että mies kohteli Iidaa huonosti?

Psykoosiin sairastuminen ja lapsen huostaanotto muodostavat kertomuksen kolmannen käännekohdan. Psykoosiin sairastumista edeltävinä aikoina sosiaaliset suhteet eivät nousseet kertomuksessa esiin, joten on mahdollista, että Iida oli tuohon aikaan lähes yksin huoliensa kanssa. Iidan lapsi oli lastensuojeluasiakkuuden piirissä, mutta kertomuksen mukaan Iidaa ei kuunneltu. Kun lapsi otettiin huostaan yksi Iidan sisaruksista oli hänelle iso tukipilari. Kertomuksessa ei noussut esiin, että Iidalle olisi lastensuojelun kautta tarjottu apua huostaanoton aiheuttaman kriisin käsittelemiseen. Palvelujärjestelmä oli kuitenkin osa Iidan elämää, koska yrittäessään saada huostaanoton purkua, terveydenhuollon erilaisissa asiakirjoissa Iidan osoitettiin olevan kyvykäs huolehtimaan itsestään ja lapsestaan. Tämä johtaa neljänteen käännekohtaan eli **psykoosista toipumiseen**. Terapiasta Iida sai tarvitsemansa avun. Vihdoinkin Iida koki, että joku uskoi ja kuunteli.

Iidan kertomuksessa korostui avunsaannin vaikeus. Kertomuksesta ei selvinnyt miksei Iida lapsena kertonut isälleen äidin väkivaltaisesta käyttäytymisestä, mutta kokonaistilanteen huomioiden vaikuttaa siltä, että Iida joutui pelkäämään koko lapsuutensa ajan. Mitä siitä olisi seurannut, jos äiti olisi saanut selville, että Iida olisi kertonut väkivallasta isälle? Pelkäsikö Iida, että väkivalta olisi muuttunut vain rajummaksi? Oliko turvallisempaa pysyä hiljaa ja alistua kohtaloonsa? Muutettuaan nuorisokotiin Milla jäi jälleen ilman apua, kun poikaystävän väkivaltaiseen käytökseen ei puututtu riittävän tehokkaasti. Kun Iidalle aikuisena selvisi, että äiti pahoinpiteli edelleen pienempiä sisaruksia ja hän otti yhteyttä lastensuojeluun, hänelle vastattiin ”*sellasta se on ku ei saa lapset valita vanhempiaan*”. Kertomuksessa oli myös muutama kohta, jolloin Iida oli joutunut

turvautumaan poliisin apuun. Koska tutkimuksessani keskityn palvelujärjestelmään tein valinnan rajata poliisilta saadun avun pois. Olennaisinta kokonaisuuden kannalta on, että Iida osasi hakea apua myös poliisilta tilanteen sitä vaatiessa. Haluan nostaa tämän esille siksi, ettei lukijalle jää virheellisesti miettimään, miksei Iida ottanut yhteyttä poliisiin. Tiiviissä yhteydessä avun saannin vaikeuteen kertomuksessa korostui useita kertoja Iidan epätoivo siitä, ettei häntä kuunneltu tai häntä ei otettu tosissaan. Kun Iida aikuisena vihdoinkin uskalsi pitää puoliaan ja yrittää saada ääntään kuuluviin, hän tuli sivuutetuksi. Iida tunsu olonsa väsyneeksi ja pelokkaaksi, mikä lopulta kärjistyi psykoon laukeamiseen. Asettumalla Iidan perspektiiviin tilanne oli murheellisimmillaan seuraava: lapsuudessaan hän ei uskaltanut puhua ja aikuisena, kun hän vihdoinkin uskalsi puhua ja puuttua asioihin, häntä ei kuunneltu eikä otettu tosissaan. Iidan kertomus on esimerkki siitä, miten sivuutetuksi tulemisella oli kauaskantoisia seurauksia.

Annika on yhden lapsen yksinhuoltajaäiti. Annikan ja hänen sisarustensa vanhemmat erosivat lasten ollessa pieniä. Annika tapasi isäänsä säännöllisesti siihen asti, kunnes Annika, äiti ja sisarukset muuttivat toiselle paikkakunnalle Annikan ollessa 7-vuotias. Annikan äiti sai yksinhuoltajuuden eikä hän halunnut lasten tapaavan isää tämän alkoholismien vuoksi. Sisarusten välit isään katkesivat. Annikan äiti teki paljon töitä ja vanhin sisarus, sisarus 1, piti huolta Annikasta ja sisarus 2:sta. Annikan äiti sairastui masennukseen Annikan ollessa 10-vuotias ja tästä alkoi sisarusten lastensuojeluasiakkuus. Sisarukset sijoitettiin ensin vastaanottokotiin ja tämän jälkeen lastenkotiin. Viranomaisien taholta painotettiin, ettei sisaruksia saa erottaa. Toisin kuitenkin kävi, kun Annika ja sisarus 2 sijoitettiin perhekotiin ja sisarus 1 jäi asumaan lastenkotiin. Yhteydenpito sisarus 1:een kiellettiin ja perusteluksi kerrottiin, että hän on pienemmille huonoa esimerkkiä. Annika ei viihtynyt perhekodissa eivätkä sijaisvanhemmat saaneet keskeistä roolia Annikan elämässä. Kun Annika oli 11–12-vuotias, hänen isänsä otti yllättäen puhelimitse yhteyttä perhekotiin. Tällöin Annikassa ehti herätä toive siitä, että yhteydenpito isän kanssa saattaisi vielä jatkua. Näin ei kuitenkaan käynyt, koska isä kuoli vain viikkoa myöhemmin. Murrosikäisenä Annika tunsu olonsa väsyneeksi ja masentuneeksi. Ruokahaluttomuuden seurauksena Annika voi huonosti. Perhekodissa huolestuttiin hänen mahdollisesta itsetuhoisesta käyttäytymisestä ja paikalle soitettiin poliisit. Annika joutuin nuorisopsykiatriselle osastolle, missä hän viihtyi hyvin. Annika ei olisi halunnut pois osastolta. Kun oli aika kotiutua, Annikalle uskoteltiin, ettei hän joudu takaisin samana perhekotiin, jossa hän oli ollut aiemmin. Annika kuitenkin joutui samaan perhekotiin takaisin ilman perusteita. Nuoruusvuosiensa aikana Annika näki sisarus 1:stä ainoastaan muutamia kertoja. Tämä tapahtui salassa äidiltä ja perhekodin sijaisvanhemmilta samalla, kun hän vieraili äitinsä luona. 16-vuotiaana Annika muutti asumisharjoittelun asuntoon ja siitä jälkihuollon asuntoon. Annikan sisarus 2 menehtyi Annikan ollessa 18-vuotias. Tämän seurauksena Annikan ja sisarus 1:n yhteydenpito tiivistyi. Ennen kuolemaansa sisarus 2 oli neuvonut Annikaa olemaan tilaamatta ja lu-

kematta lastensuojeluasiakkuuteen liittyviä asiakirjoja. Keskustelu vaikutti Annikaan niin syvästi, ettei hän vielä haastatteluhetkelläkään ollut halunnut tilata asiakirjoja itselleen. Annika tuli raskaaksi silloiselle poikaystävälleen, mikä oli Annikalle suuri yllätys. Annika halusi pitää lapsen, mutta lapsen isä ei osallistunut lapsen hoitoon. Lapsen isä käytti runsaasti alkoholia ja käyttäytyminen niin Annikaa kuin lastakin kohtaan muuttui väkivaltaiseksi. Lapsen isän tietämättä Annika hankki uuden asunnon, jonne hän muutti vauvansa kanssa, mutta mies tuli myös uudelle asunnolle. Annika ei uskaltanut olla kotona ja hän sai kerrottua tilanteesta läheisilleen, joiden avulla mies saatiin lähtemään asunnosta. Tämän jälkeen Annika ei ole nähnyt lapsensa isää, vaikka hän aluksi yritti saada suhteen säilymään lapsen ja isän välillä. Annika alkoi ajattelemaan elämässään lyhyen ajan sisällä tapahtuneita asioita. Annika tunsu olonsa väsyneeksi ja hän otti yhteyttä lastensuojeluun. Lapsi päätettiin sijoittaa kiireellisesti niin Annikan kuin viranomaistenkin yhteisestä päätöksestä. Omat negatiiviset muistot lastensuojeluasiakkuudesta aiheuttivat sen, että Annikaa huolestutti antaa lapsi vieraan ihmisen hoitoon. Annika tuli kuitenkin hyvin toimeen vauvan sijaisvanhempien kanssa ja Annika koki tehneensä oikean ratkaisun. Sijoituksen aikana Annikalla oli aikaa lepäämiseen ja asioiden käsittelemiseen, mikä edesauttoi häntä toipumaan. Sijoituksen päätyttyä lapsen lastensuojeluasiakkuus jatkui, koska Annika ei suostunut vastaanottamaan hänelle tarjottuja tukitoimia. Lisäksi Annika halusi, että hänen lapsensa olisi lastensuojeluasiakkuuden piirissä siihen asti, kunnes tämä olisi riittävän vanha saadakseen tukiperheen. Haastatteluhetkellä Annika oli lähes päivittäin tekemisissä äitinsä ja sisarus 1:n kanssa. Hän oli kihloissa uuden poikaystävänsä kanssa ja sai voimaa esimerkiksi hänelle tärkeästä harrastuksestaan ja koirastaan. Annikalla oli aikomuksena mennä tulevaisuudessa kouluun tai töihin, mutta hän ei halunnut vielä laittaa lasta hoitoon, tämän ollessa niin pieni.

Annikan kertomuksen ensimmäisen käännekohta on **äidin sairastuminen masennukseen** ja sitä myötä **lastensuojeluasiakkuuden alkaminen**. Missään vaiheessa kertomusta Annika ei puhunut isovanhemmistaan tai muista mahdollisista sukulaisista. On siis mahdollista, että ennen sairastumistaan Annikan äidillä ei ollut ketään läheistä kenen apuun hän olisi turvautunut. Annika ei myöskään tuonut esille, että kukaan ulkopuolinen olisi kiinnittänyt perheen tilanteeseen mitään huomiota. Ilmeisesti sisarusten käyttäytymisessä esimerkiksi koulussa tai äidin käyttäytymisessä työpaikalla ei havaittu mitään poikkeavaa, vaikka tilanne perheessä oli se, että äiti oli lähes koko ajan töissä ja sisarus 1 joutui kantamaan vastuun nuoremmista sisaruksista. Kukaan ulkopuolinen ei pystynyt tarjoamaan apuaan ennen tilanteen kärjistymistä, koska tilanteen todellinen laita vaikuttaa pysyneen perheen omana tietona. Lastensuojeluasiakkuus alkoi suoraan siitä, että sisarukset sijoitettiin kodin ulkopuolelle. Jo tuolloin oli tiedossa, että äidin vakavasta sairastumisesta johtuen sijoitus tulisi olemaan pitkäaikainen. Sisarusten näkökulmasta heidän luottamuksensa petettiin palvelujärjestelmän taholta siinä vaiheessa,

kun kaikkia sisaruksia ei sijoitettu samaan pitkäaikaiseen paikkaan, vaikka asian tärkeyttä oli tuohon mennessä korostettu. Kun Annika muutti perhekotiin perhekodin sijaisvanhemmista ei muodostunut Annikalle merkityksellisiä henkilöitä.

Toinen käännekohta on **nuorisopsykiatriselle osastolle** joutuminen ja sieltä **palaaminen uudelleen perhekotiin**. Tätä ennen Annikan hyvinvointiin oli kiinnitetty huomiota niin perhekodissa kuin koulussakin, mikä antaa käsityksen siitä, että häntä yritettiin auttaa. Nuorisopsykiatriselle osastolla Annika koki saavansa sellaista apua ja tukea kuin oli tarvinnutkin. Lisäksi Annika pääsi toteuttamaan itseään. Jo toistamiseen Annikan luottamus kuitenkin petettiin, kun hän vastoin odotuksiaan joutui takaisin samana perhekotiin, missä hän oli ollut aiemmin. Annikassa oli ehtinyt herätä toive, että hän pääsisi asumaan jonnekin muualla, mutta näin ei käynyt. Missään vaiheessa kertomusta ei käynyt ilmi, että masennukseen sairastunut äiti jollakin tavalla osallistunut sisarusten lastensuojeluasiakkuutta koskeviin päätöksiin ja neuvotteluihin. Olisiko ollut tarvetta ulkopuoliselle edunvalvojalle? Annikan kertomuksesta välittyi käsitys siitä, että hänen osallisuutensa erilaisissa lastensuojelupalavereissa tuli sivuutetuksi kolmellakin eri tavalla. Annika koki, ettei hänen toiveitaan kunnioitettu, tämän lisäksi hänelle valehdeltiin, ettei hän joudu takaisin samaan perhekotiin ja lopulta jouduttuaan sinne takaisin hän jäi vaille minkäänlaisia perusteluja.

Sisarus 2:n menehtyminen ja lähentyminen sisarus 1:n kanssa muodostavat yhdessä kertomuksen kolmannen käännekohdan. Annikan ja sisarus 2:n välit olivat aina olleet läheiset ennen sisaruksen kuolemaa. Tähän aikaan Annika oli jälkihuollon asiakkuudessa, mutta kertomuksessa ei noussut esiin minkäläistä apua tai tukea Annika sai menetyksen käsittelemiseen. Lisäksi kenelläkään ei ollut enää oikeutta määrätä saiko täysi-ikäistynyt Annika pitää yhteyttä sisarus 1:een, joten sisarusten välit lämpenivät. Määräykset perhekodin vanhemmilta olivat historiaa. Tämän käännekohdan seurauksena sisarukset olivat haastatteluhetkellä tekemisissä lähes päivittäin. Annika alkoi elää elämäänsä siten kuin hän itse halusi, minkä seurauksena hän sai elämäänsä takaisin hänestä vastaantöhtoisesti erotetun sisaruksensa.

Neljännän käännekohdan muodostavat **raskaaksi tuleminen, lapsen isän jättäminen ja turvautuminen lastensuojelun apuun**. Kaikki ovat jo erikseenkin isoja siirtymiä, mutta Annikan kertomuksessa asiat ovat tapahtuneet hyvin pienen ajan sisällä, minkä

johdosta tapahtumat voi niputtaa suuremmaksi kokonaisuudeksi. Annika seurusteli poikaystävänsä kanssa tullessaan raskaaksi, mutta muuten ihmissuhteet eivät nousseet kertomuksessa esiin. Sairaalassa Annikan raskauteen suhtauduttiin kyseenalaisesti, kun viranomainen ehdotti Annikalle lapsen antamista adoptioon siitä syystä, ettei Annika hänen mukaansa voinut tietää mitään perhe-elämästä. Lapsen synnyttyä Annika vaikutti jääneen yksin lapsen kanssa, koska lapsen isä ei osallistunut tämän hoitoon. Kertomus antaa ymmärtää, että Annika pohti yksin sitä jättääkö hän miehen vai ei. Myöhemmin Annika kuitenkin kertoi tukeutuneensa läheisiinsä silloin, kun mies oli saatava ulos Annikan hankkimasta uudesta asunnosta ja tässä yhteydessä Annika kuvaili, että vihdoinkin hän *uskalsi* kertoa. Aiheuttiko miehen väkivaltainen käytös Annikassa häpeää? Uhkaisiko mies Annikaa, jos tämä kertoisi väkivallasta jollekin? Mitä olisi voinut tapahtua, ellei Annika olisi saanut kerätyksi tarpeeksi rohkeutta kertoakseen tilanteesta läheisilleen? Väsymyksestään johtuen vielä tuolloin jälkihuollon asiakkuudessa ollut Annika otti itse yhteyttä lastensuojeluun. Annikan äiti suhtautui tähän epäluuloisesti, mutta lastensuojelusta Annika sai tarvitsemansa avun, minkä ansiosta ongelmat eivät syvenyneet.

Annikan kertomuksessa toistui luottamuksen vaikeus muita ihmisiä kohtaan. Ensimmäisen kerran luottamus muita ihmisiä kohtaa joutui koetukselle silloin, kun sisarukset sijoitettiin eri paikkoihin asumaan toisinkuin oli annettu ymmärtää. Lisäksi kertomus antaa vaikutelman siitä, ettei Annika ikinä kyennyt muodostamaan luottamuksellista suhdetta sijaisvanhempoihinsa. Toisen kerran Annikan luottamus petettiin, kun hän ilman perusteluita joutui nuorisopsykiatriselta osastolta takaisin samaan perhekotiin, vaikka kotiutumishetkeen saakka hänelle oli uskoteltu muuta. Luottamuksen teema nousi esiin myös siinä vaiheessa, kun Annika joutui luovuttamaan lapsensa sijaisperheen äidille. Miltä Annikasta on mahtanut tuntua luovuttaa lapsensa vieraalle ihmiselle, kun hän oli itse tullut petetyksi oman sijoituksensa aikana hyvin merkityksellisinä hetkinä? Annikan kuvaus tilanteesta herätti erityisesti pohtimaan sitä, miten tärkeää vanhemman kannalta on, että tilanteessa käytäisiin selkeästi ja rauhallisesti läpi keitä tilanteessa on paikalla ja mikä heidän roolinsa on. Näin ei Annikan tapauksessa toimittu. Toiseksi Annikan kertomuksessa toistui useassa kohdassa voimakas oman tahdon toteuttaminen. Tässä tapahtui merkittävä muutos hänen täytettyä 18-vuotta. Annika kieltäytyi vastaanottamasta hänen lastensuojeluasiakkuuttaan koskevia asiakirjoja. Samaan aikaan hän päätti, että hän haluaa muodostaa uudelleen tiiviin suhteen vanhimpaan sisarukseensa, kun perhe-

kodin sijaisvanhemmat eivät voineet tätä enää estää. Annikan tultua raskaaksi hän teki päätöksen, että hän haluaa pitää lapsen, vaikka viranomaisen taholta häntä neuvottiin antamaan lapsi adoptioon. Annika halusi tarjota lapselleen erilaisen lapsuuden, mitä hänellä itsellään oli ollut. Oman tahdon toteuttaminen näkyi selkeästi myös siinä, että Annika otti omasta aloitteestaan yhteyttä lastensuojeluun. Annika tiesi, että joku joutuisi mahdollisesti puuttumaan tilanteeseen jossakin vaiheessa, joten Annika oli mieluiten itse se, joka laittoi prosessin liikkeelle, vaikkei tämä ollut Annikalle helppoa. Annika myös kieltäytyi hänelle tarjotuista lastensuojelun tukitoimista, vaikka tämä johti lastensuojeluasiakkuuden jatkumiseen. Tosin asia ei ole niin yksiselitteinen, koska Annikaa halusi lapsensa pysyvän asiakkaana myös siitä syystä, että lapsi saisi vanhempana tukiperheen. Annikan kerronta oli hyvin tiivistä hänen kertoessaan, siitä miksei hän kokenut hänelle tarjottuja tukitoimia toimiviksi, mikä jälleen kuvasi hänen oman tahtonsa toteuttamista. Lauseessa *”Ku mä oon tottunu siihen että jos jotain ennakoon sovitaan niin sitä ei tapahdu”* tiivistyy Annikan näkökulmaan asettuen ymmärrettävällä tavalla se, että omien kokemustensa vuoksi hänen on vaikea luottaa sovittuihin asioihin. Aikuisena Annika pyrkikin toteuttamaan omaa tahtoaan sinnikkäästi ja määrätietoisesti, koska lapsuudessaan ja nuoruudessaan hänelle ei annettu siihen riittävästi mahdollisuuksia.

Kertomusten yhdistävät piirteet

Millan ja Annikan isät olivat alkoholisteja. Kummankin isän yhteydenpito lapseensa oli aktivointunut uudelleen juuri vähän ennen isän kuolemaa. **Iidan ja Annikan** lasten isät olivat väkivaltaisia heitä kohtaan ja käyttivät runsaasti alkoholia. Kummankaan mies ei lapsen synnyttyä osallistunut lapsen hoitoon. Lisäksi sekä Iidan että Annikan lasten isät vaikuttivat kertomuksen perusteella hallitsevilta ja omistushaluisilta. Kumpikin äiti yritti, että isän suhde lapseen olisi säilynyt eron jälkeen. Iidan lapsen isän suhde lapseen säilyi useita vuosia, mutta Annikan lapsi ei ollut nähnyt isäänsä sen jälkeen, kun isä lähti pois Annikan kodista. **Milla ja Iidan** kertomuksissa äiti oli kaltoinkohtelija. Kertomuksista oli tulkittavissa, että Milla ja Iida olivat joutuneet elämänsä aikana pun-taroimaan omien äitiensä merkitystä ja roolia. Onko kulttuurinen käsitys äidistä huolehtivana ja rakastavana niin syvälle juurtunut, että tämä saa kaltoinkohtelua kokevan lapsen ”suojelemaan” äitiä tämän kohdistamista julmuuksista huolimatta? Suojelemisella tarkoitan Millan kertomuksessa sitä, kun Milla kaikesta kokemastaan huolimatta totesi *”on se silti mun äiti”*. Iidan kertomuksessa suojele näkyi siten, että Iidan oli vaikea äi-

tinsä nähden tuoda esille halunsa lähteä nuorisokotiin, vaikka hän oli sitä salaa toivonut. Halusiko Iida suojella äitiään häpeältä, mitä äiti olisi kotikäynnillä olleen sosiaalityöntekijän nähden mahdollisesti tuntenut, jos Iida olisi mielihyvin ja vapaaehtoisesti lähtenyt nuorisokotiin? Ei liene liioiteltua sanoa, että jokainen lapsi toivoisi oman äitinsä olevan turvallinen ja luotettava tilanteessa kuin tilanteessa. Näin ei aina ole, mistä Millan ja Iidan kertomukset ovat tunteisiin vetoavia esimerkkejä.

Eläinrakkaana ihmisenä kiinnitin kertomuksissa huomiota myös siihen, että kaikki äidit laskivat lemmikit perheenjäsenikseen ja ne olivat tärkeä osa jokaisen äidin elämää. Millalle lemmikit antoivat voimaa. Iidalle ja hänen lapselleen koira oli merkittävä yhteinen tärkeä asia elämässä. Annika arvioi koiran olleen jopa syy sille, miksei hänen lapsensa sijoitus kestänyt kauempaa, koska koirastaan hän sai niin paljon voimaa ja koira auttoi saamaan arkirytmistä kiinni. Kaikki äidit olivat jossain vaiheessa tulleet petetyiksi joko palvelujärjestelmän, perheenjäsenten tai molempien taholta. Yksi syy lemmikkien tärkeydelle voikin olla se, että ne pysyvät aina uskollisina. Lemmikeiltään jokainen äiti oli saanut pyyteetöntä rakkautta ja epätoivonkin hetkinä äidit pystyivät luottamaan siihen, että ainakin lemmikit ovat ja pysyvät.

Käännekohtien samankaltaisuudet

Myös käännekohtien osalta äitien kertomuksista löytyi samanlaisia piirteitä. Kaikissa kertomuksissa yhden käännekohdan muodosti äitien **sijoitus kodin ulkopuolelle oman lapsuuden tai nuoruuden aikana**. Milla oli ollut lastensuojelun asiakkaana jo ennen sijaisperheeseen muuttamista, mutta Iidan ja Annikan lastensuojeluasiakkuudet alkoivat kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. Sekä Milla että Iida arvioivat kodin ulkopuolelle sijoittamisen olleen oikea ratkaisu. Annikan tapauksessa äidin sairastumisesta johtuen sijoitus oli ainoa vaihtoehto. Toinen yhteinen käännekohta oli äitien **omien lasten lastensuojeluasiakkuuden alkamiseen tai sijoittamiseen liittyvät tapahtumat**. Millan kertomuksessa lasten lastensuojeluasiakkuuden alkaminen johti pian myös huostaanottoon. Iidan kertomuksessa hänen lapsensa oli ollut lastensuojeluasiakkuuden piirissä jo ennen huostaanottoa ja Annikan kertomuksessa hänen lapsensa lastensuojeluasiakkuus alkoi lapsen kiireellisestä sijoittamisesta. Millan ja Iidan kertomuksista oli tulkittavissa, että tämän käännekohdan hetkellä he eivät saaneet palvelujärjestelmän taholta apua. Sen sijaan Annikan kertomuksessa hänen lapsensa sijoitus oli juuri se apua, mitä hän lasten-

suojelulta sillä hetkellä tarvitsi. Kolmanneksi kaikkien äitien kertomuksia yhdisti jonkinasteinen **toipuminen** tai **voimaantuminen**. Milla onnistui irrottautumaan päihteistä, Iida toipui psykoosista ja lastensuojelusta saadun avun ansiosta Annikan uupumus jäi verrattain lyhytkestoiseksi. Millan muutoksessa korostui oma tahto ja motivaatio. Iida sai tarvitsemansa avun terapiasta. Annikalle koira nousi merkittävimmäksi toipumista edistäväksi tekijäksi. Kertomusten huippujen suhteen kertomuksissa ei korostunut kaikkien äitien tapauksissa mikään tietty piirre.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Edellisen luvun loppupuolella esitettyjen kertomuksia yhdistävien piirteiden lisäksi kertomuksista löytyy joko yhteisiä tai erillisiä havaintoja, joita myös aiemmat tutkimustulokset tukevat. Aloitan tämän luvun pohtimalla tutkimukseni tuloksia aiemman tutkimuksen valossa. Tämän jälkeen avaan minkälaisia ajatuksia ja kysymyksiä äitien kertomukset minussa herättivät. Lopuksi kuvailen, miten tutkimus mielestäni onnistui.

Äitien vanhempien tilanteiden ja ongelmien vaikutus äitien omaan hyvinvointiin niin lapsuudessa, nuoruudessa kuin vielä nykypäivänäkin näkyi tutkimuksessa. Havainto sopii yhteen luvussa 2.1 esitellyn tutkimuksen (Paananen ym. 2012) kanssa. Siinä ylisukupolvisten ongelmien todettiin siirtyvän sukupolvelta toiselle ja vanhempien ongelmien muodostavan riskin lasten hyvinvoinnille niin lapsuudessa kuin aikuisuudessaakin. Luvussa 2.2 esiteltyssä Haapasalon tutkimuksessa (1999, 67) kaltoinkohtelun kierre oli jatkunut kaikissa tutkimukseen osallistuneissa lastensuojelun asiakasperheissä. Vaikka kaltoinkohtelu voidaan käsittää hyvin laajasti, näkyi Millan ja Iidan kertomuksissa jonkinlainen kaltoinkohtelun kierre. Millan äiti tuli alaikäisenä heitetyksi pois kotiaan hänen oman äitinsä tahdosta, ja Millan äiti kaltoinkohteli Millaa useallakin eri tavalla. Iidan äiti oli kertonut, että hänen äitinsä oli kohdellut häntä lapsuudessa huonosti, ja Iidan äiti pahoinpiteli omia lapsiaan. Annikan kertomuksessa vastaavanlaista kaltoinkohtelun kierrettä ei esiintynyt, mutta hänkin joutui kokemaan väkivaltaa lapsensa isän taholta.

Kaikissa kertomuksissa alkoholismi oli enemmän tai vähemmän läsnä. Millan kertomuksessa niin hänen isovanhempiensa, vanhempiensa kuin Millan itsensäkin kautta. Iidan perheessä alkoholia ei käytetty, mutta Iidan lapsen isän suvussa alkoholiongelma esiintyi ainakin kahdessa sukupolvessa. Annikan kertomukseen alkoholismi liittyi Annikan isän kautta, mutta tieto siitä oliko alkoholismi mahdollisesti ylisukupolvista, ei kertomuksesta selvinnyt. Äitejä yhdistävä tekijä on kuitenkin se, että he kaikki olivat joutuneet kärsimään jollakin tasolla läheisen alkoholin käytöstä. Milla ja Iida olivat varmuudella joutuneet todistamaan ylisukupolvisesta alkoholismista aiheutuvia haittoja, joten tutkimuksessa alkoholismin ylisukupolvisuus nousi esiin (ks. Karttunen 2016; Paananen ym. 2012; Heino 2007).

Kaikkia tutkimukseni äitejä yhdisti se, että he olivat tulleet nuorina raskaiksi. Luvussa 2.3 esitellyssä tutkimuksessa (Marshall, Huang & Ryanin 2011, 1026) toisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheissä vanhempien todettiin olevan nuorempia ensimmäisen sukupolven asiakasperheiden vanhempiin verrattuna, joten tulos on yhteneväinen oman tutkimukseni kanssa. On havaittu, että lastensuojeluasiakkaina olevien lasten äidit ylipäättään ovat muita äitejä nuorempia (Ikäheimo 2016, 106). Kun miettii äitien elämiä kokonaisuuksina, kertomuksista on pääteltävissä, että jokainen äiti olisi ollut enemmän tai vähemmän avun ja tuen tarpeessa jo raskausaikana ja lapsen synnyttyä. Havainto tekee näkyväksi SOS-Lapsikylän kehittämishankkeen tarpeellisuuden ja kohdentumisen juuri oikeaan elämänvaiheeseen, koska Ylitse-projektin tavoitteena on saada estettyä ylisukupolvinen lastensuojeluasiakkuus entisten sijoitettuna olleiden henkilöiden perustaessa perhettä.

Marhallin, Huangin ja Ryanin (2011, 1026, 1927–1928) tutkimuksessa todettiin, että verrattuna ensimmäisen sukupolven lastensuojelun asiakasperheiden vanhempiin, toisen sukupolven perheiden vanhemmilla oli vähemmän sosiaalisia voimavaroja. Lisäksi heillä oli enemmän tarvetta mielenterveysongelmien hoitamiseen ja perheväkivallasta keskustelemiseen. Tutkimuksessa todettiin myös, että mielenterveysongelmista kärsineiden toisen sukupolven perheiden vanhempien lapset palasivat epätodennäköisemmin kotiin huostaanoton jälkeen. Hypoteesina esitettiin, etteivät nämä vanhemmat olleet saaneet omassa lapsuudessaan ja nuoruudessaan tarpeeksi tukea ollessaan huostaanotettuina, mikä on voinut altistaa mielenterveysongelmien esiintymiselle aikuisena. Tulokset tuovat mieleen Iidan kertomuksen. Iidan kertoman perusteella hän oli lapsuudessa arka ja hiljainen, minkä voi tulkita sosiaalisten voimavarojen niukkuudeksi. Iida koki lapsuudessa väkivaltaa äitinsä taholta ja myöhemmin lapsen isän taholta, mutta kertomuksen perusteella hän ei ennen terapian aloittamista saanut keskusteluapua asioiden käsittelemiseen, vaikka tarvetta olisi ollut. Iidan kertomuksen perusteella hän ei saanut nuorisokodissa tarpeeksi tukea ja hän sairastui aikuisena psykoosiin elämänsä aikana koettujen voimakkaiden pelkotilojen seurauksena. Vaikka tulokset eivät ole keskenään täysin samankaltaisia, niissä on kuitenkin samankaltaisia piirteitä. On myös yksi olennainen ero: kertomuksen perusteella Iida ei kaltoinkohdellut omaa lastaan, mutta yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (mt. 1026) toisen sukupolven asiakasperheiden vanhempien todettiin kaltoinkohtelevan lapsiaan enemmän verrattuna ensimmäisen sukupolven asiakasperheiden vanhempiin.

Millan kertomuksessa alkoholismien ylisukupolvisuus oli vahvasti läsnä. Kaikki Millan isovanhemmat niin äidin kuin isänkin puolelta käyttivät alkoholia ja kolmea neljästä isovanhemmasta Milla nimitti alkoholistiksi. Milla mukaan lukien suvussa on siis esiintynyt alkoholismia ainakin kolmessa peräkkäisessä sukupolvessa. Lisäksi Milla tiesi, että kolme neljästä isovanhemmasta on tehnyt itsemurhan. Millan vanhempien taustaa yhdisti alkoholin kuuluminen heidän omien vanhempiensa elämään sekä vanhemman tai vanhempien itsemurha. Millan äiti tuli raskaaksi jo teini-iässä, jolloin hänen oma äitinsä heitti hänet kotoa kadulle. Ei liene liioiteltua todeta, että Millan kummankin vanhemman lapsuudet vaikuttavat olleen hyvin rankkoja. Tällä on todennäköisimmin ollut vaikutuksia Millan vanhempien alkoholisoitumiseen ja lasten laiminlyömiseen.

Kun miettii Millan elämää kokonaisuutena, ei ole yllättävää, että myös hän sairastui alkoholismiin. Tällä en tarkoita sitä, että oikeuttaisin alkoholin keinona ratkaista ongelmia vaan sitä, että Millan kertomuksen perusteella hän on ollut epäreilussa asemassa muihin lapsiin nähden jo heti syntymästään lähtien. Lapsi ei voi valita minkälaiseen perheeseen hän syntyy ja Millan tapauksessa syntymähetken olosuhteet ovat peruuttamattomasti vaikuttaneet hänen koko elämäänsä. Ottaen huomioon Millan esille tuomat asiat, myös omien vanhempiensa lapsuuksista, vaikuttaa siltä, että apua olisi pitänyt saada jo vuosikymmeniä sitten. Minkälaisia jälkiä oman isän itsemurhan todistaminen lapsena jätti Millan äidin mieleen? Mitä tapahtui Millan isälle hänen molempien vanhempiensa tehtyä itsemurhan? Saiko Millan äiti mistään apua tai tukea silloin, kun hän teini-ikäisenä raskaana ollessaan tuli heitetyksi pois kotoa? Mikä aiheutti sen, että Millan äiti alkoholisoitui Milla synnyttyä? Kysymykset herättävät uusia kysymyksiä. Ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmeneminen Millan kertomuksessa vaikuttaa väistämättömältä juuri siitä syystä, että sekä Millan vanhemmat että hän itsekin sairastuivat alkoholismiin. Kertomuksesta ei voi vetää johtopäätöksiä siitä, että lastensuojeluasiakkuus Millan lasten tapauksessa olisi ollut estettävissä, mikäli Millan auttamiseen olisi tartuttu aiemmin ja tehokkaammin, mutta asiaa on vaikea olla miettimättä. Kuten Milla totesi *”kyl sitä miettii joskus aina että miksi näin mut se ku ei siihen löydy vastauksia vaikka kuinka sitä mieltis”*. Millan kertomus on esimerkki siitä, miten syvässä menneisyydessä jonkin ilmiön juuret voivat olla. Toivon, että Millan kertomus herättää pohtimaan erityisesti sitä, että uuden ihmisen kohdatessamme emme voi koskaan tietää, mitä kaikkea hänen menneisyytensä pitää sisällään. Tästä syystä kenenkään ei tulisi suhtautua ennakkoluuloisesti, vaikka kyseessä olisikin alkoholismiin sairastunut

vanhempi. Käännepätkä kohti toipumista voi tapahtua milloin tahansa, kuten Millan kertomus osoittaa.

Iidan kertomuksessa korostui häneen kohdistunut väkivalta sekä oman äidin että lapsen isän taholta. Pahoinpitely äidin taholta kuului Iidan lapsuuteen niin kauan kuin hän muisti. Iida toi esille, että hänen äitinsä kertoman mukaan Iidan isoäiti olisi kohdellut Iidan äitiä huonosti. On siis mahdollista, että ainakin jonkinlainen kaltoinkohtelun kierre voidaan jäljittää kahteen peräkkäiseen sukupolveen, mutta on huomioitava, että käsitteellisesti ”huono kohtelu” voidaan ymmärtää hyvin monella tavalla. Iida toi kuitenkin esille, että lapsuudessa isoäiti oli hänelle tärkeä ihminen, mikä antaa ymmärtää, ettei isoäiti kaltoinkohdellut lapsenlapsiaan. Iidan luonnekuvaus äidistään herättää kuitenkin ajatuksia. Iida puhui äitinsä huonosta itsetunnosta ja siitä, ettei hän pitänyt omasta terveydestään huolta. Iidan käyttämä kuvaus ”*rakkauden nälkä*” on erityisen puhutteleva. Iidan äidille hänen oma isänsä oli hyvin tärkeä. Isä kuitenkin kuoli Iidan äidin ollessa pieni. Alkoiko tästä mahdollinen Iidan äitiin kohdistuva huono kohtelu? Saiko Iidan äiti apua ja tukea isänsä kuoleman käsittelemiseen ollessaan pieni? Vai jäikö Iidan äiti kokonaan vaille rakkautta isänsä kuoleman jälkeen, mikä johti Iidan kuvaamaan rakkauden nälkään?

Iidan lapsen lastensuojeluasiakkuus oli ylisukupolvista niin äidin kuin isänkin puolelta. Lapsen isän puoleisessa suvussa erilaiset sosiaalisen ongelmat olivat kulkeutuneet ylisukupolvisesti jo usean sukupolven ajan. Yksi läheisistä oli hylännyt Iidan lapsen isän tämän ollessa pieni ja toinen tehnyt itsemurhan. Henkilö kenen luokse lapsen isä muutti asumaan oli alkoholisti. Kertomuksesta ei selvinnyt, kohtasiko Iidan lapsen isä väkivaltaa lapsena tai nuorena, mutta jokin sai hänet olemaan väkivaltainen Iidaa kohtaan. Kuten Millan tapauksessa, myös Iidan lapsen isän tapauksessa tilanne vaikuttaa siltä, että asioihin olisi pitänyt puuttua hyvin kauan aikaa sitten.

Kuten Iida kuvaili, hänessä on ”*joku sisäinen sisu*”. Toivon, että Iidan kertomus voisi toimia voimaannuttavana esimerkkinä siitä, miten vaikeista oloista voi olla mahdollista ponnistaa ylöspäin. Syystä tai toisesta Iidan äiti ei pystynyt kohtelevaan omia lapsiaan paremmin kuin häntä mahdollisesti oli kohdeltu, vaan päinvastoin. Tässä Iida kuitenkin onnistui. Missään vaiheessa kertomusta ei herännyt epäselvyyttä siitä, etteikö Iida olisi koko elämänsä toiminut lapsensa parasta ajatellen. Iida joutui elämään oman lapsuuten-

sa vailla äidin rakkautta, mutta Iidan lapsi ei ole joutunut kokemaan samaa kohtaloa. Toivon tämän toimivan suurena voimavarana Iidan lapsen elämässä.

Toisin kuin Millan ja Iidan kertomuksissa, joissa erilaisten ongelmien ylisukupolvisuus oli selkeästi havaittavissa, **Annikan** kertomuksessa näin ei ollut. Tämä johtunee siitä, ettei Annika puhunut mitään esimerkiksi omien vanhempiensa lapsuuksista tai isovanhemmistaan. Mahdollista on myös se, ettei Annika ollut ikinä tavannut isovanhempiaan, mutta tämä ei kertomuksesta selvinnyt. Kuten aiemmin toin esille, Annikan kertomus poikkesi kahdesta muusta myös siten, että lastensuojeluasiakkuus molemmissa sukupolvissa alkoi äidin omasta aloitteesta. Annikan kertomus herättääkin pohtimaan, mitä olisi voinut tapahtua ellei yhteyttä lastensuojeluun olisi otettu?

Annikan äiti joutui sairaalaan masennuksen takia, joten sairaalassa olisi väistämättäkin reagoitu lasten tilanteeseen. On kuitenkin mahdollista, että koska äiti itse otti yhteyttä lastensuojeluun, hän oli ehtinyt valmistaa sisaruksia tilanteeseen, jolloin lähtö vastaanottokotiin ei tullut sisaruksille täysin odottamattomasti. Parhaassa tapauksessa Annikan äidin yhteydenotto lastensuojeluun saattoi edesauttaa sisarusten valmistautumista tilanteeseen, jolloin tilanne on päinvastainen sen kanssa, että sisarukset oltaisiin sijoitettu yllättäen äidin jo ollessa sairaalassa. Omista negatiivisista kokemuksistaan huolimatta Annika uskalsi turvautua lastensuojelun apuun, kun hän koki olonsa uupuneeksi. Mitä olisi voinut tapahtua ellei Annika omista ennakkoluuloistaan johtuen olisi uskaltanut hakea apua? Kuinka loppuun hän olisi palanut? Kuinka kauan pidempään toipuminen uupumuksesta olisi tällöin kestänyt? Annika oli kärsinyt masennusjaksosta jo nuoruudessaan, joten olisko hän pahimmillaan voinut joutua kokemaan äitinsä kohtalon? Toivon, että Annikan kertomus havahduttaa pohtimaan, että joskus kannattaa antaa uusi mahdollisuus. Lapsensa hyvinvointia ja turvallisuutta ajatellen Annika uskaltautui rohkeasti ja avoimin mielin hakeamaan apua oikealla hetkellä, minkä asioista lapsen asuminen kodin ulkopuolella jäi lyhyeksi. Lisäksi Annikan kertomus välittää viestiä siitä, että kokemukset lastensuojelusta voivat olla myös positiivisia. Toivon tämän lieventävän ennakkoluuloja tai mahdollisia pelkoja lastensuojelua kohtaan. Joskus lastensuojelu voi toimia voimaannuttavana risteyskohtana, kuten Annikan kertomus osoittaa.

Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen teon aikana, erityisesti analyysivaiheessa, huomasin monta kertaa pohtivani, ”*miksi en kysynyt tätä tai tätä*”. Tämä on nähtävissä myös tuloksista, kun aika ajoin jouduin toteamaan, ettei jokin asia selvinnyt kertomuksesta. On kuitenkin otettava huomioon, että tämä johtuu narratiivisesta lähestymistavastani. Vielä haastattelujen aikana en tiennyt keskittyväni nimenomaan ihmissuhteisiin ja palvelujärjestelmään, vaan nämä teemat nousivat aineistosta vasta siihen syventyessäni, kuten luvuissa 4 ja 7.2 perustelin. Nyt tuloksissa näkyy se mikä oli tavoitteenikin: mitä äidit itse halusivat kertoa ja mitä he itse kokivat merkitykselliseksi. Ensimmäinen tulosluku sisältää runsaasti lainauksia aineistosta, mutta myös tämä on keinoni saada äitien äänet mahdollisimman elävällä tavalla esille. Kaikilla äideillä oli jossakin vaiheessa elämäänsä ollut kokemus sivuutetuksi tulemisesta. Toivon, että lukiessaan tätä tutkimusta äidit kokevat tulleen kuulluiksi. Äidit voivat katsoa elämäänsä taaksepäin ja huomata, että asiat ovat nyt paremmin kuin jossakin kertomuksessa esiintyvässä elämänvaiheessa. Kaikilla äideillä oli haastatteluhetkellä elämässään iloa tuottavia asioita ja ihmisiä. Parhaassa tapauksessa äidit voivat saada toistensa kertomuksista vertaistukea, kun he huomaavat, että on olemassa muitakin ihmisiä, jotka ovat joutuneet kokemaan samanlaisia asioita elämänsä aikana.

Hankkimani aineisto oli mielestäni rikas ja ainutlaatuinen. Kiitos tästä kuuluu äideille, jotka paljastivat minulle osan itsestään tätä tutkimusta varten. Koen, että tutkimukseni tieteenfilosofinen lähestymistapa, tutkimustehtävä, metodologiset valinnat, sensitiivisessä tutkimuksessa huomioonotettavat näkökulmat ja analyysiin liittyvät valinnat tukevat toinen toisiaan. Tutkimukseni vahvuuksina pidän laajaa narratiivisuuteen perehtymistä sekä perinpohjaista eettistä pohdintaa. Katsaus aiempaan tutkimukseen ei ole tutkimukseni vahvimpia osuuksia, mutta tutkijana koen, että tämä oli tekijä, mihin en voinut itse vaikuttaa. Halusin pysyä tutkimuksessani rajatusti ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ilmiön tutkimisessa, mistä syystä en kokenut luontevaksi esitellä tutkimuksia laajasti muiden sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisuudesta. Vahvuutenani pidänkin sitä, että aiemman tutkimuksen niukkuudesta huolimatta uskalsin tarttua aiheeseen. Tiedon tuottaminen vähän tunnetusta ilmiöstä motivoi minua.

Viitaten lukuun 3.2, ylisukupolvisissa ilmiöissä ”*kyse on monimutkaisesta dynamiikasta, useiden tekijöiden samanaikaisesta vaikutuksesta ja monivaiheisesta prosessiluonteisesta tapahtumaketjusta monine eri vaiheineen, tekijöineen ja ulottuvuuksineen*”. Juuri tällaiseksi ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuudenkin ilmiö tässä tutkimuksessa piirtyi. En pyrkinyt tutkimuksellani löytämään syytä sille, miksi ylisukupolvista lastensuojeliasiakkuutta ilmenee tai ratkaisua sen vähentämiseen, eikä se tapaustutkimuksellisesti toteutettavan pro gradu -tutkielman puitteissa olisi ollut mahdollistakaan. Tieteellisen yleistettävyyden sijaan tutkimukseni anti on sen eettisissä lähtökohdissa. Mielestäni tutkimus täyttää sille asetetut tavoitteen tarkastella ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden ketjua ihmissuhteet ja palvelujärjestelmä huomioiden ja äitien näkökulmaa kunnioittaen. Koen, että tutkimukseni on yksi monista mahdollisista tavoista lähestyä aihetta ja toivon, että tämän tutkimuksen myötä joku voisi inspiroitua tutkimaan aihetta kenties jostakin aivan uudesta näkökulmasta.

Loppusanat

Jokaisen äidin kertomus kosketi minua jo haastatteluhetkellä. Kertomukset ovat kulkeutuneet matkassani siitä lähtien, kun ensimmäinen haastattelu toteutui tammikuussa 2016. Matka tähän pisteeseen on ollut pitkä. Syksyllä 2013 suoritin käytännön harjoittelun lastensuojelun toimipisteessä ja erään lapsen lohduton tilanne herätti kiinnostukseni ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta kohtaan. Alkuvuodesta 2014 pohtiessani aihetta kandidaatintutkielmaa varten ylisukupolvisen lastensuojeluasiakkuuden tutkiminen kirjallisuuskatsauksen keinoin tyrehtyi tutkimuskirjallisuuden puutteeseen. Johdannossa esittelemäni käytäntötutkimuksen myötä pääsin vihdoinkin tarttumaan aiheeseen syksyllä 2014 ja nyt kaksi vuotta myöhemmin olen saanut valmiiksi ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta kertovan pro gradu -tutkielmani. Koska koko tutkimusprosessin ajan olen pitänyt tärkeänä sitä, että äitien äänet pääsevät tutkimuksessani esiin, haluan päättää tutkimuksen yhden äidin lauseeseen. Lainauksesta välittyy sanoma, jota arjessa saatetaan pitää itsestään selvänä, mutta joka kuitenkin on hyvin merkityksellinen pohdittaessa keinoja ylisukupolvisten ongelmien vähentämiseen.

Iida: Ku lapsista välittää ja ihmisistä muuten niin neki oppii välittämään.

LÄHTEET

Ala-Honkola, Maija (2015) SOS-Lapsikylän sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta ja kierteen katkaisusta.

https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/Ylisukupolvisuus-lastensuojelussa-Ala-Honkola_Maija.pdf

Bruner, Jerome (1991) The Narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*, Vol. 18, No. 1. University of Chicago Press, 1–22.

Bützow, Auri & Yliruka, Laura (2016) Sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiantuntijan näkemyksiä ylisukupolvisuudesta. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpapere 20.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 25.8.2016.

Chase. E. Susan (2011) Narrative inquiry. Still a Field in the Making. Teoksessa Norman K. Denzin ja Yvonna S. Lincoln. (toim.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Los Angeles: SAGE Publication, 421–434.

Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Acta Universitatis Temperesis 1713.

Flinck, Aune & Paavilainen, Eija (2016) Ylisukupolvisen lasten kaltoinkohtelun ehkäiseminen lasten ja perheiden palveluiden haasteena. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpapere 20.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 25.8.2016.

Granfelt, Riitta (2006) Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.). *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön jäljillä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 127–141.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Haapasalo, Jaana (1999) Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa Jaana Haapasalo (toim.). *Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu* 5, 45–72.

Haapasalo, Jaana & Aaltonen, Terhi (1999) Lapsen pahoinpitelyalttius lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa Jaana Haapasalo (toim.). *Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu* 5, 9–44.

Hall, Sioux (2011) "It's Going to Stop in This Generation": Women with a History of Child Abuse Resolving to Raise Their Children Without Abuse. *Harvard Educational Review* Vol. 81 No. 1, 24–49.

Heikkinen, Hannu L.T. (2015) Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Raine Valli ja Juhani Aaltola (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 149–167.

Heikkinen, Hannu L. T. (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–159.

Heino, Tarja (2014) Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.). *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Tampere: Juvenes Print, 286–308.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakesin työpapereita 30.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>

Luettu 28.9.2015

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Jyväskylä: Tekijät ja Kirjayhtymä Oy.

Holmila, Marja, Bardy, Marjatta & Kouvonen, Petra (2008) Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73: 4.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100218/holmila.pdf>

Luettu 9.11.2015.

Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja (2006) Varjojen jäljillä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.). *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön jäljillä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 192–198.

Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 90–118.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–241.

Hänninen, Vilma (2015) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Raine Valli ja Juhani Aaltola (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 168–184.

Hänninen, Vilma (2010) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Juhani Aalto-la ja Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 160–178.

Hänninen, Vilma (2008) Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen (toim.). Etiikka monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopio: Kuopion yliopisto, 121–137.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. 4. painos. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.

Ikäheimo, Salla (2016) Lastensuojelun asiakkaiden äitien elämäntilanne rekistereiden valossa. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpaperi 20.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 14.9.2016.

Kaasilta, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi Kari E. (2008) Lukijalle. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala ja Kari E. Nurmi (toim.). Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 5–6.

Kaasinen-Wickmann, Jenny (2016) Syrjäytymisen ylisukupolvisuus - kokemusasiantuntijan ajatuksia. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos – Työpaperi 20/2016, 20–21.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 25.8.2016.

Kananoja Aulikki, Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 19.

<http://www.julkari.fi/handle/10024/126183>

Luettu 25.11.2015.

Karttunen, Teija (2016) Ylisukupolvisuusilmiön moninaisuus päihdeongelmissa. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpaperi 20.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 25.8.2016.

Kortteinen, Mikko & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.). Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 46.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/ba_rometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2012_V_erkkojulkaisu.pdf

Luettu 25.11.2015.

Labov, William & Waletzky, Joshua (1967) Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. Teoksessa June Helm (toim.). Essays on the Verbal and Visual Arts. Seattle: American Ethnological Society, 12– 44.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen teoria ja käytäntö. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg ja Pekka Jokinen (toim.). Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, HYY Yhtymä, 5–56.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala ja Kari E. Nurmi (toim.). Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106–150.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus vol. 15 (4), 316–332.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Luettu 19.7.2016.

Lastensuojelun käsikirja

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Luettu 20.7.2016.

Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka, Zilber, Tamar (1998) Narrative Research. Reaching, Analysis and Interpretation. Applied Social Research Methods Series Volume 47. London: SAGE Publications.

Marshall, Jane Marie, Huang, Hui & Ryan, Joseph P. (2012) Intergenerational families in child welfare: Assessing needs and estimating permanency. Children and Youth Services Review 33, 1024–1030.

Myllyniemi, Sami (2012) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 46.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/ba_rometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2012_V_erkkojulkaisu.pdf

Luettu 16.11.2015.

Nousiainen, Kirsi, Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (2016) Johdanto teemaan: Ylisukupolisesta näköalattomuudesta muutokseen – näköalaistavan sosiaalityön tunnustelua. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpäperi 20.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/tyo2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 24.8.2016.

Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Paananen, Reija & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print, 208–214.

Paananen, Reija, Ristikari, Tiina, Merikukka, Marko, Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 52/2012.

<http://www.julkari.fi/handle/10024/102984>

Luettu 1.10.2015.

Pohjola, Anneli (2003) Eettisyys tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.). Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 5–10.

Pohjola, Anneli (2003) Eettinen kestävyys. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.). Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin Yliopisto, 127–131.

Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Teoksessa J. Amos Hatch ja Richard Wisniewski (toim.). Life History and Narrative. London: The Flamer Press, 5–24.

Riessman, Catherine Kohler (2008) Narrative Methods for the Human Sciences. Los Angeles: SAGE Publications.

Riessman, Catherine Kohler & Quinney, Lee (2005) Narrative in Social Work. A Critical Review. Qualitative Social Work Vol 4, 391–412.

Riessman, Catherine Kohler (2002) Analysis on Personal Narratives. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.). Handbook of Interview Research. Context & Method. London: SAGE Publications, 695–710.

Rosenthal, Gabriele (2003) The Healing Effects of Storytelling: On the Conditions of Curative Storytelling in the Context of Research and Counseling. Qualitative Inquiry; 9, 915–933.

Rosenthal, Gabriele (1993) Reconstruction of Life Stories: Principles of Selection in Generating Stories for Narrative Biographical Interviews. The narrative study of lives, 1, 59–91.

Saarikallio-Torp, Miia, Heino, Tarja, Hiilamo, Heikki, Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta (2010) Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.). Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.

Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna & Sauli, Hannele (2014) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print, 82–104.

Satka, Mirja & Nousiainen, Kirsi (2016) Havaintoja sukupolvien välisen huono-osaisuuden katkaisemisesta - katsaus opiskelijoiden käytäntötutkimusten tuloksiin. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Päivi Petrelius ja Laura Yliruka (toim.). Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Työpaperi 20.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/työ2016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1

Luettu 24.8.2016.

SOS-Lapsikylä ry. 2016

<https://www.sos-lapsikyla.fi/etusivu/>

Luettu 19.8.2016.

Syrjälä, Leena (2010) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–261.

Uusitalo, Tuula (2006) Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis.

Valkonen, Jukka (2007) Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Helsinki: Kuntotutussäätiön tutkimuksia 77.

Vilhula, Anna (2007) Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/sosiaalinen_perima.pdf

Luettu 15.10.2015.

Julkaisemattomat lähteet:

SOS-Lapsikylä ry. (2015) Avustushakemus Raha-automaattiyhdistykselle.

LIITTEET

Liite 1. Infokirje

Hyvä haastateltava!

Olen sosiaalityön opiskelija Helsingin yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaa lasten-suojeluasiakkuudesta tilanteissa, joissa sekä vanhemmalla että lapsella on ollut lasten-suojeluasiakkuus.

Tutkimuksessani haluan antaa äänen lasten vanhemmille. Sinun avullasi haluan tehdä näkyväksi sitä, minkälaisia seikkoja ilmiön taustalta löytyy. Olet tutkimukseni kokemusasiantuntija ja kertomallasi tiedolla voi olla merkitystä samanlaisessa tilanteessa olevien ihmisten auttamiseen. Tavoitteenani on, että **yhdessä sinun kanssasi** voimme avata uusia näkökulmia lapsiperheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen tulevaisuudessa. Samalla tutkimukseni tukee SOS-Lapsikylän tavoitetta siitä, että seuraava sukupolvi voisi nykyistä paremmin.

Olen kiinnostunut kuulemaan elämäntarinasi **juuri sellaisena kuin sen itse haluat kertoa**. Minulla ei ole sinusta tai perheestäni mitään aiempaa tietoa eikä minulla ole pääsyä lastanne koskeviin asiakirjoihin. **En siis saa teistä mitään sellaista tietoa, mitä ette halua minulle itse haastattelun aikana kertoa.**

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen saa keskeyttää milloin tahansa ilmoittamalla siitä minulle. Nauhoitan haastattelut ja kirjoitan ne tekstimuotoon, jotta haastatteluiden analysoiminen on mahdollista. Kun tutkielma on valmis, tuhoan kaiken haastatteluaineiston. Tutkimuksen tekemiseen kuuluu, että tulen käyttämään tutkielmassa sitaatteja käydystä keskustelustamme elävöittääkseni tekstiä. Tutkijana minulla on kuitenkin lupa muokata sitaatteja siinä määrin, ettei ulkopuolinen lukija voi tunnistaa kenestä tutkimuksessa on kyse.

Mikäli sinussa herää haastattelun jälkeen tarvetta keskustella haastattelussa esiin nousseista asioista, voit olla yhteydessä sosiaalityöntekijä *[nimi ja yhteystiedot]*.

Ystävällisin terveisin,

Maija Ala-Honkola
[yhteystiedot]

Liite 2. Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Haluan osallistua Helsingin yliopiston sosiaalityön opiskelijan Maija Ala-Honkolan tutkimukseen. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Hyväksyn, että haastattelua käytetään tutkimuksen aineistona. Minulle on luvattu, että haastatteluaineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Olen tietoinen, että voin perua osallistumiseni missä vaiheessa tahansa ilmoittamalla siitä tutkimuksen tekijälle.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Haluan, että tutkimus lähetetään minulle, kun se on valmis:

Kyllä

Ei

Sähköpostiosoitteeni: _____

Liite 3. Aikajana

Mitkä ovat olleet elämäsi keskeisimmät ja tärkeimmät kokemukset ja käännekohtat suhteessa lastensuojeluun?

Lapsuus

Nuoruus

Aikuisuus

Nykyhetki

Tulevaisuus

Liite 4. Haastattelurunko

1 Haastateltavan tausta ja sosiaalinen verkosto

- Ikäsi? Lapsesi/lastesi ikä?
- Oletko työelämässä?
- Keitä lapsesi ja sinun perheeseesi kuuluu?
- Mikä on suhteesi lapsen isään? Onko isä mukana lapsen elämässä?
- Keitä muita sosiaalisen verkostoosi kuuluu?
- Millainen suhde sinulla on vanhempisi? Millainen suhde lapsellasi on hänen isovanhempiinsa?
- Millaisena koet lapsen sijaisvanhemmat?

2 Aikajana

3 Haastattelukysymyksiä

Menneisyys

- Minkälainen suhde sinulla oli omiin vanhempiisi lapsena?
- Kuka oli sinulle tärkein roolimalli lapsuudessa ja nuoruudessa?
- Minkälainen elämäntilanteesi oli, kun lapsesi syntyi? Millainen oli tukiverkostoosi?
- Koetko, että oma lapsuutesi on vaikuttanut vanhemmuuteesi? Miten?
- Minkälaista apua tai tukea olisit kunakin ajankohtana tarvinnut? (aikajana)
- Mitä erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluita olet käyttänyt? Koitko palvelut riittäviksi?
- Onko elämässäsi jotain ajanjaksoa, josta et muista juurikaan mitään?

Lastensuojelu

- Mitä lastensuojelu merkitsee sinulle?
- Mitä hyvää ja huonoa sinun mielestäsi lastensuojelussa on?
- Mihin kohtaan oma lastensuojeluasiakkuutesi sijoittuu? Minkä verran olet käynyt omaa lastensuojelutaustaasi aikuisiällä läpi? Kenen/keiden kanssa?
- Onko aloite tullut sinusta itsestäsi vai onko siitä kysytty suoraan sinulta?
- Minkälaisena koet/muistat oman lastensuojeluasiakkuutesi? Minkä vuoksi asiakkuus alkoi?

- Miten oman lapsesi lastensuojeluasiakkuus alkoi? Mitä tunteita se herätti? Oliko huostaanotto vastentahtoinen?
- Oliko sinulla ennakkoluuloja lastensuojelua kohtaan oman asiakkuutesi vuoksi? Millaisia?
- Miten sinut vanhempana otettiin huomioon oman lapsesi lastensuojeluasiakkuuden alkaessa? Entä nyt?
- Minkälaisia tunteita se sinussa herättää, että sekä sinä että lapsesi olette olleet lastensuojelun asiakkaina?
- Koetko tulleeesi kuulluksi
 - silloin, kun olit itse lastensuojelun asiakkaana?
 - oman lapsesi lastensuojeluasiakkuuden aikana?

Nykyhetki ja tulevaisuus

- Mistä saat voimaa arkielämäsi?
- Miten kuvailisit identiteettiäsi eli minkälainen käsitys ja kokemus sinulla on itsestäsi?
- Onko sinulla joitakin huolia tulevaisuudesta? Lapseesi liittyen? Itseesi liittyen? Miten niitä voitaisiin mielestäsi yrittää ratko?
- Minkälaisia tulevaisuudenhaaveita sinulla on? Lapsesi varalle? Itsesi varalle? Miten niitä kohti voitaisiin pyrkiä?
- Onko vielä jotain, mitä haluaisit itse kertoa?